

Slovensko berilo

za

pervi gimnazijalni razred.

Wag. Vrhovnik

(Velja zvezano v usnjatim herbtu 22 kr.)

V Ljubljani 1850.

Natis in zaloga Jošefa Blaznika.

Predgovor.

Po novi vravnavi gimnazijalnih učilnic se imajo, razun nemškiga jezika, vsi živi jeziki tiste kronovine, v kateri je gimnazij, sosebno pa materni jezik učencov z njegovim slovstvam vred, obširno in dokončno učiti.

Kaj pa je namen tega úka, — katerih pripomočkov se je posluževati, — in po katerim načinu se imajo učeniki pri tem vèsti: vse to razloži osnova gimnazijalnih in realnih učilnic, ki jo je slavno ministerstvo úka na svitlo dalo.

Neobhodno potrebin pripomoček v doségo tega naména je berilo ali čitanka. Berilo ima take spise obseči, ki so po svoji vunanji obliki izverstni in v narodovim duhu jezika izdelani, — po svojim zapopadku starosti in izobraženju učencov primerni, in sploh taki, da se po njih podúk tudi v družih rečéh oživí, mladenča úm razbistrí in njegovo sercé oplemení.

Ako je pa že težavno v jeziku z bogatimi slovstinimi zakladi na vse strani primerno berilo dodelati, je to tolikanj težji v slovenskim jeziku, čigár omíko je nemíla osoda dolgo overala, da se njegovo

slovstvo ni tako obdelovalo, kakor bi imelo biti v doségo tiste izobraženosti, ktere je tudi naš jezik, kakor vsaki drugi, v mnogoverstnih vednostih popolnoma zmožen.

Naj se tedaj iz tega obzira ta knjiga, ki je začetek obširniga déla za gimnazijalne učilnice, milo sodi, ako se med mnogimi krasnimi cveticami slovenskiga slovstva tudi kakošna delice najde, ki je manjši vrednosti.

Ti prvi knjigi jih bo sledilo zaporedama toliko, kolikor jih bo potreba, da bo sleherni gimnazijalni razred svojo čitanko imel. Osnova naprave celiga dela je dogotovljena; visôko ministerstvo jo je s pohvalo sprejelo in poterdilo. Naj tedaj častiti gospodje pisatelji, ki so se tega perviga in o kratkim sledečiga družiga dela vdeležili, tudi prihodnje delo blagovoljno podperajo, in naj se jim vsi slovenski rodoljubi pridružijo, ki zamorejo s svojo pripomočjó dogotovljenje tega važniga načina pospešiti!

K a z a l o.

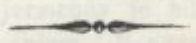
Stran.

Predgovor.

1. Zlate resnice	1
2. Hudodelstvo matere pride po njenem otroku na dan	1
3. Sraka in mlade	5
4. Mali kamnar, lep izgled detinske ljubezni	6
5. Svilne gosence	11
6. Previdnost in nemarnost	12
7. Enajsta ura ali čudni strah	12
8. Petelin	14
9. Na moje rojake	17
10. Žabe	18
11. Zlate resnice	20
12. Pogled z Nanosa	20
13. Volk in nekatere dogodbe z volkovi	22
14. Prepír s klobukom	26
15. Kovač in krajač	28
16. Vojak zares junak	28
17. Življenje divjiga konja	30
18. Gluhi ali prazni klas	32
19. Vúzem v Metliki	32
20. Kresnica	37
21. Medved in nekatere medvedje dogodbe	37
22. Nada ali up	41
23. Slepec s plunko ali nehvaležni sin	41
24. Divja kôza	46
25. Divji kôzel	49
26. Prašanje, odgovor	50
27. Kamčadalski psi	50
28. Zastavica. (1)	54
29. Mladi Vukasović	54
30. Povodni ali Nilski konj	56
31. Fantič in Límbar	58
32. Hudamos	59
33. Jurčik gró na ptuje	62

	Stran.
34. Studenček	64
35. Polh	64
36. Planinska sôva ali vjer (grosse Ohreule)	66
37. Mravlja s kobillico	66
38. Pogreb starega Slovana	67
39. Zastavica. (2)	68
40. Znamenitne lastnosti pajka	69
41. Ne mašuj se	72
42. Planinar	74
43. Kako si ribe gnjezda delajo.	75
44. Zaupaj, pa glej komu	77
45. Drevó v cvetji	79
46. Kako Slovenci novo leto praznujejo	79
47. Bèrkasti sér	81
48. Pravdarji	85
49. Orel ali postojna	86
50. Kako se je nekdo pri vzdigovanju zaklada spekel	87
51. Opravljivec	90
52. Netopír	90
53. Najdena domovina	94
54. Spremenljiva golazen	94
55. Močarilec	95
56. Zvezdica	98
57. Beli Krajnci	99
58. Zastavica. (3)	106
59. Ternoljca in vinska terta.	106
60. Kozel in zvonec.	107
61. Žirafa	107
62. Zvonikarjeva	111
63. Rusovski car Pavel	111
64. Znameniten slépec na Dolénskem	112
65. Pomladanska	114
66. Kamela ali velbljud	114
67. Očetova roka	119
68. Lesica na stare dni	119
69. Jež in lesica.	120
70. Krokodil	121
71. Otročja ljubezen.	122
72. Tožba tice.	123
73. Notranjske gore in Cirkniško jezero	123
74. Hvala drevés.	132
75. Nehvaležnost je plača svetá	133
76. Zvon sile	136
77. Opice	137
78. Seničica	140

	Stran.
79. Najdenje živiga srebra v Idrii	141
80. Dobro jutro	143
81. Slavček	144
82. Volčja priséga	150
83. Gošún	150
84. Otročja želja	153
85. Južnoruske stepe	154
86. Predčutki	162
87. Lesena skleda	162
88. Legenda	164
89. Božič na Serbskem	166
90. Ave Maria	169
91. Oroslan in osel	170
92. Versac, narviši snežnik za Triglavam	174
93. Slon	175
94. Skopulja	180
95. Verbsko jezero pri Celovcu	181
96. Zlate resnice	184
Vganke.	

1.

Zlate resnice.

(Spisal A. Sl.)

Bdor sam sebe povišuje
Prazno glavo oznanuje.

Le terplenje naših dni
Nam veselje posladi.

Dež za soncam mora biti;
Za veseljem žalost priti.

2.

Hudodelstvo matere pride po njenem otroku na dan.

(Spisal J. Navratil.)

Martin star jermenár je bil v Karlovcu, horvaškem mestu, na sejmu. Ponavadno je na poti proti domu v neki kerčmi na samini ostajal. Tudi nocoj gre v to kerčmo prenočit. Večerja ga je že čakala. Še nobenkrat ni bil stari jermenár tako vesel kot nocoj. Veliko je bil skupil. To je spričeval njegov polni opasnjik, v katerem je denarje nosil. Ko povečerja in poliček vina izpije, ter Bogu za vse hvalo da, se spravi spat. Vleže se kar na terdo klop. Po navadi dene tudi nocoj opasnjik z denarji pod glavo. Ker je bil zlo truden, kmalo in prijetniše zaspi, kot marsikteri mehkužnik na mehki pirnici.

Kerčmarica pobere skledice in jih gre v kuhinjo pomivat. Voši jermenarju lahko noč. Da bi lagleje za-

spal, vzame ona tudi luč sabo. Bila je prav debela žena. Ker je njen mož mlin imel, so ji sploh rekli „debela mlinarica“. Moža nocoj ni bilo domá. Imel je v mlinu opraviti, kjer je bilo dosti mleti. Mlin pa je bil kake pol ure od hiše. Žena je bila s pet let staro hčerko, ki je pa že sladko spala, prav sama domá. Čeravno so imeli mlin in kerčmo, se vender niso mogli nič kaj opomoči. Ona pa je bila denarjev zelo lakomna. Zunaj pomivaje globoko zdahne in misli: Oh, ko bi pač jaz jermenarjeve denarje imela! —

Nató se zelo zamisli. Po opravljenem delu še vsa zamišljena v kuhinji ostane. Nesrečna misel se je je bila polotila: „Ako le hočeš, jermenarjevi denarji so kmalo tvoji“. Vést pa z milim glasom vpije: „Nikar! velik velik greh bi bil to“. V serce jo zbodejo te besede. — Ali lakomnost: „Le nuj, le nuj! kdo te vidi? saj si sama“. — Nikar, nikar!“ — se oglasi zopet z močnim glasom vést — „če te nihče ne vidi, Bog te vidi“. Čez pol ure je ta prepir terpel. — Lakomnost premaga. —

Kerčmarica gre plaha po perstih in zapahne nati-homa véžne vrata. Vzame široko sekuro v desnico, luč v levico. Nastavi ušesa, če jermenár že spi. Slišati, da mož že močno herka in toraj terdno spi, hišne vrata prav polahko odpre. Počasi in tiho se bliža spijočemu jermenarju. Skerbno skriva sekuro, ko bi se vtegnul mož zbuditi. Ta pa se ne gane. Morde mu nar prijetniši sanje spanec sladijo. Kar vzdigne žena desno roko — zamahne in — o groza! — jermenarjeva glava se zvali pod mizo. Telo se začne po klopi metati. Ropot zbudi hčerko, ki počne strašno vékati. Žena ne vé, kaj da ji je poprej storiti, ali dete vtolažiti, ali osmertenega moža iz hiše spraviti. Vender nar préd hčerko vtolaži, da bi njen vék koga memo gredočega ne privabil. Odene jo čez glavo, da bi nič ne vidila. —

Zdaj spravi nečloveška kerčmarica mrtvo telo z glavo vred v veliko plahto, in ga odnese — ker je bila močna — sama v bližnji nograd, kakih sto korakov od

hiše. Tam ga verže gerdobnica v prėsiko in ga zakrije z rezjem. — Domú priti skrije denarje, posnaži po hiši, in se vleže spat.

Vést je mlinarici storjeno hudodelstvo takó pekoče očitala, da ni mogla celo noč ne očesa stisniti. Vedno ji je strašna podoba vmorjenega jermenarja v kervi pred očmi plavala. „Oh kaj sim storila! kaj sim storila!“ zdi-huje. Neizrečeno jo vést peče.

Mož še le drugo jutro iz mlina pride na dom. Komaj čez prag stopi, mu teče hčerka naproti in pravi po otročje: „Tate! naša mamica so pa snoči enemu možu glavo sèk“. — „Kaj govori dete?“ vpraša plašno oče in se serpó ozira po ženi in po hiši. „Tiho, tiho, dragi mož! zdaj smo bogati. Odsihmal se ti ne bo treba več tako truditi.“ (Iz vleče iz škrinje jermenarjev opasnjik z denarji.) „Vidiš koliko denarjev v njem?“ Mož to slišati in znani opasnjik viditi, si zakrije z obema rokama oči, se verže obupno tje na stol in prevelike žalosti kot otrok milo joka, rekoč: „Žena moja, žena moja! kaj si mislila, kaj si mislila, da si se tako spozabila! Bog se vsmili mene, Bog se vsmili tebe, Bog se vsmili tvoje revne duše!“ Žena je moža tolažila in tolažila. Ali njena tolažba in pa nič. On si je mislil: Kar se ne stori, se ne zvé. Kolikokrat so se njegove oči z njenimi spogledale, tolikokrat so mu solze v nje stopile. Moja žena je morivka! — ta misel mu ni dala mirú, ne pokoja. —

Čez štirnajst dni potem vidijo popotniki kakih sto korakov za mlinarjevo kerčmo veliko krokarjev gori in doli letati. Slehern, ki se je na tla spustil, je nekaj v kljunu nazaj nesil. Grejo gledat, kaj da bi bilo. Kaj najdejo? Mervto jermenarjevo truplo. Krokarji so ga bili zadišali, so rezje razkopali in meso kljuvali.

Popotniki si prec mislijo, da je bil nesrečni mož pred ko ne v bližnji kerčmi vmorjen. Te misli so mogli toliko več biti, ker je bilo truplo v plahto zavito. Zares najdejo kervav sléd proti kerčmi. Se podajo v hišo. Pa komaj stopijo čez prag, — glej čudo — jim teče

deklica naproti in jih, kakor uno jutro očeta nagovori: „Naša mamica so pa undan enemu možu glavo sèk.“ Popotniki se zdaj nič ne pomišljujejo. Zvežejo in peljejo ženo v Karlovec do sodnega stola, kjer je svoje hudodelstvo obstala. K smerti je bila obsojena. Na pol mertva se verže po zaslišani strašni sodbi na kolena in z vzdignjenimi rokami sodnike prosi, da bi je le k smerti ne obsodili. Ali sodniki so djali: „Postava pravi: glavo za glavo. Mi nemoremo pamagati.“

Dobila je tri dni odloga, se k smerti pripraviti in svoje posebne želje razodeti. Želela je še enkrat na tem svetu s svojim možem govoriti, sosebnost pa svojo ljubo hčerko zadnjikrat viditi. Oboje ji je bilo privoljeno. — Mično je jemala slovo od moža, še mičniše od premile hčerke. Več kot dvajsetkrat je nedolžno deklico na materne persa pritiskala, več kot stokrat jo poljubila (kušnila). Jok pobitega moža, nesrečne žene in nedolžne deklice o tem zadnjem slovesu bi bil celò kamnito serce omečil. — Po stari navadi, kakor je še dan današnji pri hudodelnikih k smerti obsojenih pripušeno, so jo hodili ljudje odločene tri dni obiskovat, so ji denarje darovali, za ktere se potlej sv. maše berejo, in ji jedi znašali, ki jih je zaželela.

Tretji dan zjutraj se valí velika množica ljudi na Karlovško polje. V sredi se pelje voz. Na vozu sedi žena blédih prepadenih lic, zraven nje duhoven s podobno svetega križa v rokah, ki skesano ženo za uno življenje pripravlja in tolaži, ker pravi: „Naš vsmiljeni gospod in odrešenik je desnemu razbojniku še na križu sveti raj obljubil, ker se je svojih pregreh resnično kèsal.“ Okoli voza stojé vojšaki. Kdo da je bila ta žena, mi ni treba praviti. — Ko se voz na polje pripelje, so bile vislice že postavljene. Pri njih stojí z vojaško stražo obdani rabelj v rudečem plajšu. Še enkrat se bere hudodelnici sodba vpričo vsega ljudstva. Duhovni ji da poslednji blagoslov. Zdaj stopa nesrečnica vsa skesana po stopnjicah do vislic. Kot šiba na vodi se ji tresejo

noge. Na zadnji stopnici se oberne k gledavcem, ki jih je bila cela tmà. Povzdigne besedo. Jim razloži vse natanjko, kakó in zakaj da je bila strašno hudodelstvo doprinesla. Nazadnje pravi: „Moja prevelika lakomnost denarjev je moje sramotne smerti kriva. Predragi ljudje! posebno pa ti, slabji ženski spol! in ti premila mladost! ne dajte té gerde lakomnosti čez vaše serce gospodariti in se nikdar nesrečnemu denarju zapeljati, ako nočete tako žalostne smerti storiti, kakor jo bom jaz zdaj zdaj mogla“. Potok solz se ji vdere o teh besedah po obrazu. Z njenimi solzami se združi žalostni jok brezštevilne množice.

Zdaj se žena spet proti vislicam oberne. Rabelj nategne verv, — pritisne glavo, — zatilnik počí — nesrečna mlinarica mrtva na vislicah visi. Še le zvečer jo rabeljnovi hlapci pod vislicami pokopljejo.

To se je zgodilo pred dvajsetimi leti. Eden izmed gledavcev mi je to resnično zgodbo sam povedal.

Mladi bravci! mlade bravke! ko bi vas utegnul kdaj nesrečni denar motiti, da bi zavolj njega kaj hudega storili; spomnite se ravno povedane strašne zgodbe, grozne smerti. Hudodelstvo matere je prišlo po njenem lastnem otroku na dan. Zares, skoraj vsako še tako skrito hudodelstvo pride poprej ali poznej na svitlo. Če ne tukaj, gotovo pa na unem svetu.

Kar svét ima zdaj skrito,
Bo enkrat vsim očito.

3.

Sraka in mlade.

(Spisal Vodnik.)

Sraka mlade je svarila:
Preveč blizo hiš grestè,
Vas bo nagla smert pobila,
Niste dovolj pametne.

Kadar človek se perpogne,
Ali sega dolj na tla:
Vsaka naj se hiter ogne,
On pobera kamena.

Če je taka, rekó mlade,
 Kaj pa bo začeti nam
 Ak se človek tih perkrade,
 Nese kamen za herbtam?

Stara pravi: to je zmota,
 Vse po svet' na robe gre,
 Doživela kaj sim srota?
 Jajce več ko puta ve!

4.

Mali kamnar,

lep izgled detinske ljubezni.

(Po Bednaru poslovenil Jeriša.)

Mraz je bilo; juterni veter je pihal, da so lica sklèle, in nektere mervice snega zmešane z merzlimi končki dežja po zraku skakljale, in strehe francozkega mesta Bovê beliti začele.

O tem času sta dva fantička, eden okoli dvanajst, drugi komaj okoli osem lét star, po ulicah imenovanega mesta potovala. Pač se je vidilo fantičkoma, da se jima ni ravno dobro godilo; objokane očesca mlajšega, kateri je večkrat v žalostno obličje staršega pogledal, so razodele, da v malem serčku ni bilo veselja domá.

„Striček so vmerli — očka tudi —“ pravi mlajši jokajoč, in takó milo k nebesom pogléda, da so tudi staršega, to viditi, solzé polile.

„Nič ne jokaj, Tonček!“ tolaži starji, saj sim še jaz živ, in Bog mi bo moč dodelil, za te in mater skerbeti.“

„Ne, Ivan!“ pravi mlajši, „to ne; saj jaz rad umerjem, da vama ne bom več napotja delal.“

„Ubozec moj! pravi Ivan in stisne bratca na mokre persi svoje.

Naprej gresta, in prideta do pošte. Ivan stopi v hišo, da bi za se in za Tončka en prostorček v kočii preskerbel do Pariza. Ali 30 frankov bi mogel plačati le za en sedež v kočii, in 20 za en sedež na kočii.

Toliko revež v mošnici ni imel. Kaj je bilo storiti? Plača za bratca en sedež na kočii, ker je bila že znotraj vsa polna, ga obimčka in mu velí, da naj po lest-

vici (lojtri) na kočijo zléze. Ali Tonček vendar ni mogel več se zdaj zderžati, in vpraša Ivana: „Kaj ti ne greš z manoj? Brez tebe tudi jaz ne grem.“ „Nič ne skerbi za-me, jaz bom tudi šel!“ pravi Ivan, „le merkaj, ko boš gori sedel, da doli ne padeš!“ ga še obimčka in mu pomaga, da na kočijo zleze. Poštni hlapec (postiljon) počí, in kočija zderdra naprej.

Čez malo časa postiljon pogleda, in zapazi (zamerka) fantička, ki za kočijo teče, kolikor more. „I kaj pa delaš?“ zavpije nazaj.

„Tečem!“ mu odgovorí kratko Ivan, (ker on je bil fantič) in milo pogleda na verh kočije, kjer je Tonček čepel (skerčen sedel) in jokal.

„Te zebe, revček?“ ga vpraša.

Ino ko je vidil, da se Tonček od mraza ves trése, svojo suknjico izleče, in mu jo na kočijo verže, rekoč: „Na mojo suknjo, dobro se va-njo zavi, ti bo gorkeji!“ In je v sami srajci za kočijo tekal.

Zdaj so še le popotniki jeli na fantiča paziti, in v sercu ginjena od take ljubezni gospá malega Ivana k sebi pokliče.

„Ubogi otrok!“ mu pravi, „zakaj si suknjico slekel, da te še bolj zebe?“ „Ljubezniva gospá“, odgovorí milo, „mali fantek na kočii je moj brat, in njega tudi zebe.“

„Kako je pa to,“ praša dalej gospá, „da tvoj brat sedi, ti pa zad tečeš? Ali ni za-te več prostora na kočii?“

„Gospá!“ Ivan boječe pristavi, „ga nisim mogel plačati. Prostor velja 20 frankov, jaz pa jih imam le 18.“

To slišavši se oberne gospá k popotnikam, ki so ž njo v kočii sedeli, z milo prošnjo, in kmalo nabere šumico denarjev in jih malemu v roke strese, in: „Na,“ mu reče ljubeznivo, „tu vzemi in oskerbi si sedež v kočii.“

Ivan se je ginjenega serca zahvalil; vendar mu je neki čút še branil, denarje vzeti. Zdaj zagleda brateca, ki je na kočijni strehi mraza premiral, in vzel je denarje.

Z veselim srcem teče k poštnemu oglédu, in mu

ponudi 20 frankov za en prostorček zraven Tončka na kočii.

Ali tudi poštni ogléda ni bil kamenitega serca; ginenjen toliko ljubezni posadi Ivana zraven sebe, in mu pravi: „Tukaj ti ni treba nič plačati!“

„Če je pa taka“, odgovori Ivan, bom pa denarje gospej spet nazaj dal.“

„O le obderži jih,“ pravi poštni ogleđa „jih boš pa za kaj družega porabil (ponuéal).“

Zdaj pridejo do prvega ostališa (stacjona). Ivan hoče Tončka v kuhinjo peljati, da bi se revček en malo sogrel, ali ljudomila gospá ju oba saboj vzame, in jima gorkih jedil dati veli.

„Sta sirotici, vboga otrôka?“

„Ne, gospá! mamko imava še!“

„In vaji pusté v takem vremenu sama okol hoditi?“

„Ne zamerite, gospá!“ odgovori Ivan in majhna nevolja spreleti njegovo lice. „Najin očka so že predlanskem umerli, in nam niso nič premoženja zapustili. Mamkini brat so tedaj pisali, da naju hočejo v mestu Bovê, kjer stanujejo, k sebi vzeti in v šolo pošiljati. Pač so solzice têkle, predenj so mamka sklenili, naju k stričku poslati; pa sila kola lomi — in ločila sva se. Mamka so jokali, midva pa še bolj, ali vse ni nič pomagalo, mogla sva v Bovê. Pred štirnajstim dnevom so še stričik umerli; njih dedci so veselo premoženje med saboj razdelili, naj pa so spodili, brez da bi nama bili kaj dali; v moji mošnici sim 38 frankov imel, 20 sim jih za Tončka plačal in zdaj sva na poti k materi.“ —

Zdaj so se spet vsedli; Tončka je gospá k sebi vzela. Ivan je pa pri poštnem ogledu sedel, v njegov plajš zavil.

Popotniki so kmalo fantičev pozabili, ker jima je zdaj gorko bilo. To je že ena bogatih ljudi; živé le za sadajnost, in pomagajo za sadajnost; prihodnosti ni odperto ne njih okó, ne njih serce. Drugači je to pri revnih, kateri so že sami kaj hudega prestali; oni tudi bliž-

njega nesrečo živejši občutijo in pomagati želé, če ne z denarji, saj z dobrim svetom. Tako je bilo pri poštnem ogledu. Ljubeznivo Ivana popraša: „Kaj pa boš zdaj počel v Parizu?“

„Delal bom“, pravi Ivan, „da bom mater in brata preživil.“

„Kaj boš pa delal?“

„Kar bo, da si bom le kaj zaslužil!“

„Veš kaj,“ pravi na to poštni ogleda, „jaz sim dobro znan s kočjažem velcega zidarskega mojstra v Parizu; temu te bom priporočil!“ —

Ivan je omolknil. Do zdaj je pridno v šolo hodil, in, ker je bistro glavico imel, veliko koristnega se naučil — in zdaj bi bil mogel terde kamne otesovati? Globôko je zdihnil; ali zmisli se mile mamke in vbogega Tončka, in sklep je bil storjen. „Naj bo,“ je djal, „grem kamne osekovat, da le vém, da bom materi in bratcu pomagal!“

Res je se tako zgodilo, kakor je poštni ogleda obljubil; Ivan je v službo stopil (se je vdinjal) pri zidarskem mojstru, z imenom Biron.

Tista roka, ktera je pri stričku préd zale čerke znala pisati, je zdaj mogla težko kladvo vzdigvati in kamne osekavati! Pač je vbogi Ivan gledal na žule, kateri so se mu na rokah delali; ali kadar je konec tedna ljubljeni materi svoje plačilo prinesel, in vidil, kako pridno ljubi bratec šolo obiskuje, mu je bilo vse terpenje povernjeno, in veselo je šel sopet na kamnje. — Le to ga je v serce bolélo, da ni mogel več v šolo hoditi. Še bolj pridno je delal, da si je veči plačilo zaslužil, in kmalo je bil v stani, si nekoliko bukev omisliti, in kadar so drugi z jedjo ali spanjem čas tratili, se je mali Ivan pridno učil. —

Mojstru Bironu — je bilo zidanje nekega imenitnega poslopja izročéno. Stoterno rok se je gibalo, stoterno kamnosekov (stamcarjev) je kamne otesovalo, zidarji in strežci, vsi so se pridno obračali. Biron je pa med njimi hodil, je kazal, zapovedoval, pridne hvalil

in lene k delu priganjal, kakor je naletel. Tù zagleda tudi našega Ivana pri kamnih, in nekaj skrivnega ga je po vsi sili k njemu vleklo. Ko je ura počitka odbila, ga poiše in kako se začudi, ko Ivana zagleda, na kamnu sedeti, pred saboj koščik kruha in kožarčik vode, bukve, črnilo (tinto) in papir, v roki pa peró, s katerim je pridno pisal.

Živo ganjen ga mojster nekoliko časa gleda. Zadnič se ne more več zderžati, in ljubeznivo ga vpraša:

„Kaj pa delaš?“

Prestrášeni učenčik hoče berž vse skriti; ko pa vidi, da ne gré, prosi počasno:

„Ne zamerite, gospod! nekaj prestavljam.“

„Prav dobro, prav lepó!“ zavpije Biron, ko je fantičevo pisanje pregledal.

„Kdo te je to naučil?“

„Sam!“ odgovori Ivan, in k tlam oči pobesi.

„Sam? Kako ti je imé, ljubček?“

„Ivan Mihel Sedên.“

„Sedên?“ zavpije mojster zavzet. „Kaj so bili tvoj očka?“

„Zidarski mojster.“

„Tak ti si sin mojega ranjcega prijatla? In tukaj kamne sekaš?“

Oh, ljubi gospod! očka so umerli, in jaz sim edina podpora svoje matere.“

„Vbog revček!“ pravi gospod Biron, in kušne Ivana na čelo. „Veš kaj, serčik! pusti kamne in bodi moj rejenc!“

„Oh, Gospod! kako rad!“ zaúka Ivan in Birona za roko prime. „Vendar — kdo bo za mamko in za bratca skerbel?“

„Jaz, ljubčik, jaz!“ odgovori Biron. Vročá solzica, ki je iz Ivanovega očesa na mojstrovo rokó padla, je bila tiha, serčna zahvala za to lepo délo. —

Ivan je poznéje visoko učen mož postal, in v veliki

starosti vmerl, od vsih ljudi ljubljen in objokan. Otróci! posnemajte ga!

5.

Svilne gosence.

(Spisal Janez Zálókar.)

Svilne gosence, tudi svilni červi, sviloprejke, židni červi imenovani, so drugim gosencam podobne, pa so žlahnejši, ter nam lepo, močno in drago svilo (žido) dajo. Podobe so sive, nektare rujavkaste, malo kosmate, bolj gole, zraščene dva do tri pavce dolge in blizo mazinca debele. Kakor več drugih gosenc imajo lastnost iz jajčik izležene od tedna do tedna se petkrat leviti, to je, staro kožo sleči in novo dobiti. Murvino perje jedó in zadosti dorasčene jesti nehajo ter se v mešiče vpredejo, ki je svila. Dvajset dni po tém preidó mešiče in pridejo na dan ne spet gosence, ampak lepi metulji, ki jajčke naredé za prihodnje leto, in potlej pomerjó. Živé v vsim vkup petdeset do šestdeset dní, in snažnost in dobra zdrava reja stori, de dajo veliko dobička.

Preden mešiče preidó in metulji na dan pridejo, se mešiči oberó, in kar jih kdo misli za prihodnje leto za seme obrniti, jih odloči, de se metulji izležejo; druge červiče pa berž v mešičkih s soparjem pomori, svilo odvijé in jo ali prodá ali pa za mnoge déla porábi. Lepši se tká kakor preja, slabši pa za svitke, sukanc (cvirn) ali pa za nogovice in druge bolj borne dela oberne.

Te žlahne gosence so po dvéh menih iz Kitajskiga, kjer so od začetka domá, v sredi petiga stoletja prvič v naše kraje bile pernešene. Na Laškim in Francoskim jih zlo redé, in od njih veliko bogastvo imajo, in tudi v naših krajih so jih rediti začeli, pa le v hišah, de se jim potrebna gorkota dati zamore in de jih ptiči in druge živali ne pokončajo.

Tudi te majhne živalice so umnimu človeku k pridu, in njihovo prečudno življenje je slavna priča božje ljubeznjive previdnosti, modrosti in vsigamogočnosti.

6.

Previdnost in nemarnost.

(Basen, poslovenil po Pariřekovi česki J. Navratil.)

Pridnost in nemarnost ste se zmenile, da bode vsaka zase posebej hišo ali prebivališče napravile. Pridnost svoj dom tako vredí, da je bil vhod do njega silno težaven in s ternjem zagrajen, znotraj pa je bil neizrečeno prijetno in z mnogoverstnimi dragocenostimi napolnjen. — Nemarnost pa je naredila pristop k svojemu prebivališču dokaj lahak in prijeten. Ali znotraj je bila stanica tako gerdo napravljena, da je ljudem tam prebivajočim na zdravju in življenju škodila. Kdor bi bil tedaj hotel v kateri teh dveh hiš svojo srečo najti, bi ne bil smel na vzunajni vhod in pristop do nju gledati, ampak na nju notrajnost paziti; tako bi bil zvedil, ali bi mogel srečen ali nesrečen biti.

Taka je še dan današnji. Pridnost nam je iz početka težka in neprijetna, ali potlej ljuba in koristna; nemarnost nasproti od kraja lahka in prijetna, potlej pa škodljiva in pogubna.

7.

Enajsta ura ali čudni strah.

(Spisal J. Navratil.)

Oče so že večkrat djali: „France! nikar mi ne zóblji češinj s kostmi ali košicami vréd, ker lete potler, sosebno pa če ž njimi zvečer želodec nabašesš, želodec težijo in dostikrat spati ne dajo, dostikrat pa velike bolečine napravijo“. Ali Francetu to ni hotlo v glavo, in nazoblje se jih en večer zopet do dobrega.

Enajsta ura je že tekla, France še ni mogel zaspati. Kaj mu je bilo? Češnjeve kosti so ga v želodcu tišale. „Oh! — je zdihval — „Bog mi daj vsaj pred enajsto uro zaspati,“ in žal mu je bilo, da ni očeta ubogal. Pa kaj mislite, zakaj mu je bilo žal? Že večkrat je od dekline in hlapca slišal, da prec po enajstih začno duhovi in druge pošasti ali strahovi okrog hoditi in strašiti. Pa vse njegovo zdihanje je bilo zastonj. Komej enajst odbije, postane pod streho velik ropôt, ravno tako, kakor ko bi kdo stare piskre (lonce) pobijal. France ves prestrašen pod odejo šine in se križa. — Zdaj skoči nekaj sréd stropa, se začne po njem metati, praskati in pa kakor s kamnom ali kladvom gori terkati. Od konca je mislil, da je morde mačka; pa s kom bo mačka terkala? Tresel se je ko šiba na vodi, in trepetajoč je Boga prosil, ga vsega hudega rešiti. Vse zastonj; zakaj čez malo časa — tresk! — skoči pošast izpod strehe in razsaja po věži — pride clo do vrat, — terči z močjo po njih, da se odpró, in se privali o joj! — pod Francetovo posteljo. —

France ki je mislil, da ga bo duh ali strah zdaj zdaj za peté ali pa še clo za glavo zgrabil, jame (začnè) na ves glas vékati. — Oče in mati se pri tej priči zbudita in pod Francetovo posteljo ropotanje zaslišati hitro luč upišeta. Oče zapró vrata, vzamejo v eno roko luč, v drugo svojo palico in pogledajo, kaj da je. — Ne ravno velika, štirinogata, črna žival z dolgim repom, glave niso mogli zagledati — v kotu tiči, čudno renči in z nekako terdo rečjó po tleh terka.

Mater je že začelo skoraj strah biti; oče pa vendar le serčno dregnejo s palico pod posteljo, takó, da popisana žival izpod nje šine — ravno materi v bôso nogo, in jih terči s čudno glavo brez gobca in brez oči, da so zajeknili. Oče zdaj bolj na tanjko pogledajo, kaj da je. —

Res je bila mačka, kakor je France prvič mislil. S čim pa je terkala, s čim mater takó v nogo vdarila?

Poslušajte! Domača mačka je zvečer iz piskrica na ognjišu mleko izpila; piskric je bil pa takó majhin, da je mogla glavo noter posiliti. Potem pa, ko je mleko izpila, ji ni bilo moč glave vun izvleči, naj je otresala z njo in po piskricu praskala, kakor je hotla. S tem piskricem na glavi je bila ko slepo kure po štengah ali stopalcah pod streho prišla, ter se s piskricem do enajstih na enim koncu hiše vpirala in dekle strašila, potem pa na drugi konec primahala, kjer je France ležal. Tukaj je bila med stare piskre in čipinje zabrêdla, kar je bil veliki ropôt. Se piskrica znebiti, je po njem s sprednjima nogama praskala in z glavo stresajoč s piskricem večkrat ob stróp terčila. Zadnjič se je, ker ni nič vidila in sicer takó, da se piskric ni ubil (zakaj mačka vselej na noge pade), na vežo prekučnila, tako oslepljena se v hišne vrata zaletela, in ker so bile slabo zaperte, v stanico prirušila. — Potem ko so oče mački piskric z glave potegnili, in jo enekrat s šibo primazali, so jo Francetu pokazali, da je vidil, da je bila res domača mačka in nobeden duh. — Ko bi bili pa oče vedili, kaj da je bil France zoper njih svarjenje storil, bi bila gotovo tudi šiba zapêla; toda zadosti je bil pokorjen z nepotrebnim strahom, potlej pa še z velikimi bolečinami ki jih je mogel zavolj svoje neubogljivosti prestati. —

8.

Petelin.

(Po nemškim Lenca J—a. U—č.)

Lep, košat in pogumen petelin je res kaj berhka ptica. Po koncu nosi svojo grebenasto glavo. Njegove bliskajoče oči se ozirajo na vse plati. Neprevideno ga nobena nevarnost v pést ne dobi, in ko bi ga ktera tudi dobila, ima serce zató, de se moško obnaša. Gorje je vsakimu ptujimu petelinu, če pride med pute njegove, gorje tudi človeku, če mu hoče ktero siloma vzeti. Petelin da vse svoje misli z mnogoterimi glasovi na znanje.

Če zernice najde, kliče na glas svoje ljubke, de se z njimi pogosti. Brez njih nobena reč ne diši. Zdaj ga vidiš v kakim kotu čepeti, in tisti puti gnejzdice delati, za katero posebno skerb ima. Zdaj zopet svojo trumo, kateri je varh in vodja, na polje pelja. Pa še komej gre sto korakov, kar zasliši puto veselo upiti, ktera mu z kokotanjem na znanje da, de je jajčice znesla. Petelin zaslišati to veselo novico, hitro hitro nazaj leti, jo prijazno pozdravi, z njo veselo zapoje, pa urno zopet k svoji trumi hiti in se na njeno čelo postavi. — Ako se zrak le koljčkaj spremeni, petelin že čuti in da to s glasnim petjem na znanje. S petjem tudi naznani prihod raniga jutra, in kliče pridniga kmeta de naj se zopet na delo podá. Če na kaki zid ali na streho zletí, pomahlja in vdari s perutama, kakor de bi hotel reči: Tu sim zdaj jez gospod! Kdo mi je kos? Če ga kdo zapodí, zopet glasno zakokodaka, in s tem sovražnika zaničuje, kateri mu škodovati ne more. Petelina ni nikdar lepši viditi, kakor ta čas, kadar zjutraj zadosti spočít iz kurnjeka pride, in svoje putke veselo pozdravi. Tode še lepši in košatejši je ta čas, kadar kikirikanje ptujiga petelina zasliši, in se mu zdi, de mu misli ptujec v škodo zahajati. Zdaj poslušá en čas. Potem se mu perute pogreznejo. Pa kmalo zopet serčan postane, s perutama vdari in glasno kokodaje vabi nasprotnika v boj. Če je sovražnik še delječ, mu letí prederzno nasprot, in se ga ne bojí, naj je majhen ali velik. Včasih pa bliskama plane na njega. Kadar vkupej prideta, jima vratne peresa po koncu stojé, in so ščitu podobne. Oči obema jeze goré, in vsaki bi rad nasprotnika urno na tla poderl. Kdor jih gleda, ne vé, kteriga bo zmaga. Obá sta enakiga poguma, oba enake moči. Vsaki se hoče visoko vstopiti, kar je mogoče, de bi se z večji močjo bití zamogel. Dolga, dolga je bitva. Skorej nima ne konca, ne kraja. Vender sčasama jima le moč pogrè. Torej malo počijeta, glave proti tlam deržé, in sta še zmiram za boj pripravljena. Počivaje pobirata kaj po tléh, ka-

kor de bi s tem slehern hotel svojimu nasprotniku rêči: Glej, kako dobro mi še v bitvi jesti diši. Kar eden s tresočim glasam zavpije: kikiriki. Pri tej priči plane drugi zopet nad njega. Še jezniši skačeta eden v družiga, kakor poprej. Tode kmalo kmalo jima omagajo noge in perute. Zdaj pride na versto zadnje in strašno orožje. Nič več se ne zaletavata eden v družiga. Samo klujeta se, de je strah. Kar na enkrat slabšimu serce vpade, se začne nazaj pomikati, in misli kam bi pobegnil. Pa če jih dobí en par prav gorkih po glavi, je vroče bitve konec. Premaganec že beži. Vratne peresa mu po koncu šterlé. Perute en malo razpnè, in gré s potepenim repam. Se stisne v kak kotichek in kokotljá kakor kokoš, misleč, de bo kakor puta pri sovražniku milost doségel. Ali premagavec se ne da s kokotljanjem motiti. De se le enmalo odsope, zapoje, in s perutama vdari. Po tem jo navrè za sovražnikom, kteri se mu pa zdey nič več ne ustavlja. De se skorej vselej domači petelin z večjim pogumam bije, kakor pa ptuji, si vsaki lahko sam misli, in premaganec se z premagavcam malokdej še drugači za moč poskusi, čeravno na enim dvoru prebivata.

Ako kdo hoče peteline imeti, ki se lepo zastopijo, je naj bolje, de mladiga pri starim, ali pa dva mladiča skupej izredí. Če ima kdo eniga, ali pa več starih, in dobí mladiga in lepšiga, kteriga bi rad z unimi vred imel, naj nikoli nikar mladiga precej k unimu ne dene, temuč naj poprej stare en dan ali več dni zaprè, in naj jih še le ta čas izpustí, kadar se je novinec z putami že popolno soznanil, in dvora navadil. Pa še potem ga bojo stari velikrat pregnali, če se jim perute ne zvežejo, in tudi krog nog nad ostroge rahel trak ne dene, kteri jih zaderžuje, de ne morejo skakati.

Kakor ljudje, takó tudi petelini niso vsi enakiga poguma. Eni so plašni, pa se tudi najdejo taki, kteri ne jenjajo, dokler je le še kaj sape v njih. Tukaj povém samo en izgled. Svoje mlade dni zredim tri prav

gerde, pa kaj korenjaške peteline, katerih mi pa ni bilo pripušeno po moji volji zaperati. Zdaj si kupim še eniga večjiga in lepšiga, kateri je bil za pleme namenjen. Ljubo mi je bilo, de bi bil ta gospodar na dvoru postal. Ker je bil veliko večji od unih, se ni nihče nič hudiga bal. Tedaj ga spustim. Pa glej! une tri zanikerne žabine, ktere zaporedama iz kurnjeka spustim, ga tako hudo napadejo, de bi ga bili gotovo končali, ako bi mu mene ne bilo na pomoč. Jez jih torej polovim, zvežem naj hujšimu obe peruti, in ga zopet spustim. Pa vse to nič ne pomaga. Še hujši se s kljunam seka in bije. Zdaj mu zvežem še noge, de mu ni bilo stati mogoče. Pa še leže se začne s strašno jezo klati. Po tem mu zavežem še kljun. Zdaj ga mladi nasprotnik prav dobro okljuje. Pa tudi to ni nič pomagalo. Kakor hitro ga zopet odvežem, se že zopet s poprejšnjo terdovratnostjo kavsa in kolje. —

Petelini se tudi ne bojujejo vsi enako. Včidel se še le na zadnje kljuna poslužijo. Nekteri pa tudi koj s kljunam začno, in znán mi je tak, ki se koj s perviga serdito v svojiga nasprotnika zakadí, ga z ojstrim kljunam popade, ter ga ne spusti, dokler ni popolno premagan. Dokler se petelini le s perutami in nogami bojujejo, si skorej nikoli kaj prida škode ne storé. Samo z ostrogami si včasih eden drugimu kako oko stakne, ali pa greben kaj preterga. Kadar se pa s kljuni popadejo, jih je pa treba koj zaksebi spoditi.

9.

Na moje rojake.

(Spisal Vodnik.)

Krajnc! tvoja zemlja je zdrava,
 Za pridne njé lega najprava;
 Polje, vinógrad,
 Gora, morjé,
 Ruda, kupčija,
 Tebe redé.

Za uk si prebrisane glave,
 Pa čedne nu terdne postave;
 Iše te sreča,
 Um ti je dan,
 Najdel jo boš, ak
 Nisi zaspán.

Glej! stvarnica vse ti ponudi,
 Le jemat od nje ne zamudi.
 Leniga čaka
 Stergan rokal,
 Palca beraška,
 Prazni bokal.

10.

Žabe.

(Basen po Ciglerju spisal Detomil.) —

V veliki luži na polju je stanovala cela truma žab in žabic. Ravno je prav vroče poletje bilo. Solnce je neprenehoma pripekalo; še po noči ni bilo veliko hladneje. Več dni že ni bilo nič dežja palo. — Luža se je začela po malem sušiti in njeni prebivavci so se morali zmiraj bolj vkup stiskati, kjer je bila kaka globokejša luknja, in prava gnjeca je vstala v žabjem domu. Pa tudi naj globokejše luknje so se sčasoma pošušile. Veliko žab, ki jih je sila gnala, se je vpotilo, si kje drugej novo stanovanje poiskat. Veliko jih je poginulo. Ko so tedaj skoro vse že pošle, ste dve mladi žabici žalostni na kraju posušene luže sede. Njuni stariši so vročine poginuli, in ubogi revici niste vedile ne kaj ne kam.

Tu pravi nekoliko večja k mali sestrici, ki je žeje zevala, in komaj še dihala: „Pojdive dalje, zapustive ljubo domovino, kjer nam strašna smert žuga. Morebiti nama vendar dobrotljivi Bogec kakovo vodíco nakloni, v kateri bi saj toliko časa preživele, da bi sopet blagi dež ljubo zemljico napójil.“ — Naprej skoči, in uboga mala žabica za njo.

Praha polne pridete do vasi, kjer stareja žabica

vodnjak vgléda, kakoršnih je več po vaséh. Vesela in nade polna skoči na nizki oklep in zakvaka veselega stermenja, ko se ji jasno nebo iz vodnjaka nasproti smehljá.

„Le urno notri skočive,“ prosi z milim glasom mala sestrice, „sicer konec vzameve.“ Že ste se hotele z enim skokom v globočino vodnjaka podati, kar stareja zakriči: „Sestrice, stoj! kaj, ko bi pa ta voda tudi vsahnula, kako bi sopet vun prišle? Kako revno bi morale tu doli poginuti? Pojdive proč od vodnjaka, da naji skušnjava ne premaga.“

Mala žabica, ki je dobro sestrico zmiraj rada vbo-gala, stori vse, kar ji reče, in obedve ste spet žalostno dalje skakljale po razpoklih travnikih.

Ali ura otétbe je prišla. Tamni oblaki so se na nebu zbrali, in že je daljni grom oznanoval bližanje nebeškega blagoslova, po katerem je že vse tako hrepenelo. Že padajo perve kapljice. Trésk preterga černi oblak in dež se v gostih curkih vlije. In ko čez nekaj ur solnéice sopet skozi oblačne meglice posije, je bilo vse, travniki, polja in vertovi, ko prerrojeno, vse je bilo novo oživljeno in okrepčano, in tudi naše ljubi žabici ste se napile in dosti moči zadobile, v domovinsko mlako se vernuti. Ta je pa bila sopet polna; stari prebivavci so se sopet snidili, se objemali in poljubovali. In veselega kvakanja ni bilo ne kraja ne konca. —

Glejte, kaj se zamoremo od téh dveh žabic naučiti? Pri vsem, kar storiš, misli na konec. Beži, da te skušnjava ne premaga. Nikdar ne obupaj, če te sila še tako tare. Saj je ljubi, dobrotljivi Bog v nebesih. On bo pomagal! — Ste me razumeli, ljubi mladi prijatli in prijateljice?

Zlate resnice.

(Spisal A. Sl.)

Kdor svojih želj ne premaguje,
Sam sebi smertno sulco kuje.

Prebrisana glava pa pridne roke
So boljši darovi ko zlate gore.

Tam kjer glad morí lenuha,
Najde priden dosti kruha.

Pogled z Nanosa.

(Spisal M. Vertovec.)

Z Nanosa vidiš Krajsnske, Koroške, Tirolske in Taljanske in še clo Dalmatinske bele gore, ktere kot rebra ali terdni pasovi vežejo zemlje kroglo, kakor, češ, de bi ne razpadla. Kako močno so te gore vterjene! — kako terdno stoji Nanos! Vidil je, — de od poprejšnih narodov molčim — Rimljanov vojske memo iti, ktere so bile vse jutrove dežele deleč čez Beli grad pod svojo oblast spravile; vidil je Pasoglavce pod Atilam — ki je bil Ljubljano in Oglej razdjaj; — vidil je Gote in Dolgobradce na Taljansko memo vreti, ki so Rimljanov moč spodkopali; vidil je Turke večkrat po deželi razsajati, in v poslednjih časih toliko, de ne vse narode cele Evrope prek svoje noge se doli ali gori premikati. Ali Nanos se še nič ne máje; kakor so ga naši predniki, ga bomo tudi mi svojim naslednikom zročili. Božje dela terdno stoje! — Z Nanosa vidiš morje pri Terstu, tudi morje pri Reki, dve pèrti, ki se vežete z morjem celiga svetá; nju brezdni so od Gospoda tako vterjeni, de zmirej dobro deržé. Take velike in terde dela Božje viditi, mora se človeku serce v častivno molitev raztopiti.

Ali Nanos nam ne kaže samo Božje mogočnosti, oznanuje nam tudi modrost, previdnost in dobrotljivost

našiga Boga! Ta hip zagledaš na morju 4 do 6 bark, ki so iz Tersta odrinile, ali se mu približujejo peljaje iz daljnih daljnih dežel mnogoverstniga blaga v meju naših pridelkov ali izdelkov. Kako bi bilo za oddajo velicih pridelkov ali izdelkov, — kako za veliko kupčijo, — kako bi se neki v časih pomanjkanja, dragine in lakote s žitom previdili, ako bi veliko morje vsih dežel na svetu ne objelo in vezalo? — Ali ne vidiš, ali ne tiplješ tukaj modrosti in previdnosti Božje? —

Takraj Tersta je razgernjen celi Kras pred tvojimi očmi kot belo pogernjena miza; ako ravno kamnit, bo vender za malo tednov zarumenjen s zlatorumenim žitom v poveseenje marljiviga kmeta, ki je kamnju zemljo otel, lepo pšenico na-nji pridelovati. Na levi se ti razpnè od Krasa bolj obrašena in rodovitna Pivka, slavna zavolj nje pridnih kmetovavcov, živinorednikov in cestnih voznikov, kateri z svojo nevtrudeno vožnjo na česti kupčijo podpirajo v osrečenje cele dežele. Na desni pod tvojimi nogami se ti odprè struga Ipavske, vertu enako obdelane in smejejoče doline dol — dol do Gorice; zavoljo nje žlahnih pridelkov in drage kapljice imenovana večkrat od vunanjih: rāj krajnske dežele. Pod Gorico se razprostró od gojzda do morja Beneške nezmerljive in pisane planjave, na katerih pridelujejo dostikrat turšice kot peska. Potrebne gojzde je Gospodu dopadlo na gore spraviti, de ti niso pri obdelovanju dežele na poti, de njih zverina ti menj nadleguje, in de se vender za vsako potrebo lahko z lesam previdiš ali tudi z dervami. V gojzdih stanujejo rudokopači, fužinarji in mnogi železnikarji, ki zlo radi železnino za žito ali njim zlo dišečo vinsko kapljico dajo. Kakor nar veči dežele sveta si zamenjujejo tudi nar manji kraji svoje pridelke in izdelke, tako tudi ti, ki okoli Nanosa stanujejo, de so vsi kot otroci Božji z vsim potrebnim prevideni. Kamor se tedej koli z Nanosa oberne, vidimo, de dobrotljivi Bog za vse svoje ljubčike skerbi ter jih s potrebnim modro previdi. Tako nam oznanuje Nanos modrost, pre-

vidnost in dobrotljivost Božjo; nam oznanuje, de nebeški Oče za človeka dobrotljivo skerbi, kamor ga je koli na zemlji postavil.

Vidil boš tudi pod Krasam na desni, toliko de ne v samim morji černo cerkev s zlo visokim zvonikom, to je Oglej. O prijatelj! — Kadar ga boš koli iz te gore vidil, prikloni se mu — spoštuj ga — zakaj iz Ogleja je po sv. Mohorji, ki je v njem prvi škof bil, in po sv. Fortunatu, njegovim pomočniku — tvojim starim in nevernim sprednikom sv. vera, in po njih tudi tebi se zasvetila. Iz Ogleja tedej, tega zate svetiga mesta, ti je zveličanje došlo; ali ti ne bo ta lepa misel na Nanosu Oglej zagledavši serce s hvaležnostjo vnela, in ga proti Bogu visoko povzdignila? — ki te je brez tvojiga zasluženja in le po svojim neskončnim vsmiljenju k poznanju svete vere poklical!

13.

Volk in nektere dogodbe z volkovi.

(Spisal Luka Jeran.)

Volk ima velikost mesarskiga pesà, pohuljeno, vender pa urno hodi in hudobno gleda. Star se nikoli ne da ukrotiti, mlad se pa mende vpitomi, ako se doji s pesičjim mlekam. Dokler zemlja še ni bila tako močno od ljudi posedena, je bilo sile volkov po lógih; sedanje dni pa se morajo bolj in bolj ljudém umikati. Domujejo pa vender po nekoliko še sèm ter tjè po Evropi, zlasti na Poljskim, v Kerconoših na Rusovskim, na Francozovskim in na Pircnejah. Tudi na Slovenskim se še najdejo, ki gospodujejo zlasti na Krasu, po Kočevskim in Turjaških logih na Dolenskim.

Volk se je poboljšal.

V sprednjim delu trupla je volk korenjak, de je kaj; oveo nese čez hrib in dol kakor nič. V svobodi je za čudo serčin; še nad človeka se prederzne, kader ga glad

morí. Berž pa ko kje v kleše pride, mu začne prědati, in si kar nič več ne derzne. Na Slovenskim se je bilo mende njega dní pripetilo, de je ponoči lačin volk sëm ter tjè okoli ovčjaka vóhal, kje bi vá-nj prišel. Nikjer ni blizo mogel; jagujetino bi bil pa vender le rad mër-dal. Še nad ovčnják poskusi in na pod pride. Pa to pot mu je bilo spodletelo: deska mu pod nogami odjenja — in emók! telébi volčji volk v sredo ovčnjaka med ovcé. „Pač jih je potlej dávil in moríl, ter vesélo noč imel,“ — kdo poreče; pa ne bo dal! Zjutrej, ko pridejo ovcam klást, najdejo vso drobnico v kotu na kup zgnjeténo, ker je je bilo volka strah; v drugim kotu se je pa jetnik tišal — vès pohuljen in skesan; ker, kdo bi mislil? tolikanj se je bil to noč poboljšal, de ni nobeni ovci ne trohe žaliga storil. Obljubim, de je tudi poboljšanju primirno plačilo prejel, ko so možaki in dečaki z vilami, skijci in kolmi planili nad njega. — Pobiljšani volk! kakó marsikdo zmed ljudi je tebi enak.

Volkovi v zadergi.

Uni ravnolična dogodba se je v Rusih pripetila. Za rusovskim kmetam, ki se je na sanéh domu derkljal, pridère 11 gladuhnih volkov. Imel je še kake dobre pol ure do doma, torej je konja na vso moč poganjal. Pripodí do doma, ali dvor je bil zapahnjen. Konj pa z močjo zapóro vdári, pah odletí, in s svojim gospodarjem srečno v dvoriše puhne. Vrata so se neutegama same zalušile, vender je bilo devét unih gladuhov v dvoriše smuknilo; takó čversto so tišali za saném. Viditi pa de so zajeti, jih gróza zgrabi, po vsih kotih in luknjah se poskrijejo, ter se dajo brez kaciga opora potolči in podaviti.

Volk se da štupo ramo nesti.

Človeka se volk ne loti, če mu ni velika sila. Na Korenovim nad Horjulam se je bila mende pred precej leti skorej smešna z volkam prigodila. Možic gre iz loga proti domu, kar mu volk na herbet skóči, mu vrat pre-

tergati in ga umoriti hoče. Možak pa, stegnivši se čez rame, neutegama volka zgrabi, in ga takó čeversto k sebi tiši, de mu ni mogel nič žaliga storiti. V smertnih stiskah neprijazniga dečka štupo-ramo domú prinese, in še sam ne vé, s čem de je opertan. Domačini to viditi, prihité in začno volká tako neusmiljeno naplétati, de je možu na herbtu poginil; potlej še le si je upal ga z rokami izpustiti; pravijo, de volk je bil osterljen, morebiti tudi hude lakote oslavljen, sicer bi ga Korenčan javalne bil mogel obderžati, če je tudi bil jak in čeverst.

Volk s pesam sovrag.

Desiravno je volk pasjiga plemena, ga vender pès živiga terpeti ne more. Tudi volk med drugimi živalimi na pesà posebno streže, in ako ga zasači in premaga, si ž njim dobro južino naredi. Pred kakimi 53 leti je na Séverju blizo 20 sanivcov skoz neki gojzd derčalo. Bilo je ravno o božiču. Iz strahov volkov jih je bilo toliko skupej in konji so bili še s kreguljci prevedeni, ker zvončkanja se volk bojí. V sredi vlaka je na enim sanivcu tudi mal pesiček na medvedji koži ležal. Kar neprevidama velik volk iz gošave skoči, se čez saní požène, v skoku ob enim uboziga pesička zgrabi, in, ko bi trenil, zgine v logu spred oči.

Kdor jim zna berlizgati, se mu mende vsi volkovi, ki slišijo, blezo zaporedama oglasé. S tem jih od deleč in nevidama všteje. — Pred nekaj léti sta se iz Oblókov v Lóški-potok peljala duhoven in šolnik, in še en mož ž njima; pès je pa zraven sanivca tékel. Ali množica se je še narastla, ker na póti se pèt volkov pridruži ter jih sprémlja. Pes, poznavši svoje kervoločne sovražnike, je neprenehama vmes med konji tékel, de ga niso volkovi zasačili, in obljubim, de mu je že tesno bilo. Pripodé se do vasi, pa volkovi spoštovanje skažejo, ter zunej vasi ostanejo. S tem so bili ostrašeni popotniki otéti, in tudi pès jo je srečno unésel. Z vozá stopijo, in šol-

nik Nikolič, ki je bil vès volk na volke, gre ter jim za-berlizga; — in res se mu je vsih pet zunaj vasi oglasilo.

Tudi volka je strah.

Boji se volk ognja, verižniga ropotanja, bernjenja gosel in družih glasbjih sklád. Pravijo de ga že kresanje s kresalam ob kremen ostraši, s čimur si tedej tudi neoborožen človek v sili lahko pomaga. Švedjanski kmetje mende pozimi dolgo verv k zadjimu koncu sani pripnejo, de se za njimi vleče, kader skoz dolge dobrave ali čez zamerznjene jezera gónijo, ker tudi táko kočnato zvijanje verví, pravijo, de volke po nekoliko plaši. — Naslednja dogodba tega kalupa je skorej smešna. Kmet je s saniveam čez precej prostorno jezero podíl; kar ga truma volkov obdá. Ti gladuhi so konja takó nažgali, de je na vso moč dirjal. K sreči in nesreči je pa čez zadnjo stranico konec verví visel in se po tléh vlekel, ki je imel petljo ali kambo. Ta petlja ni sicer nikakoršniga namena ravno zdej imela, ali bila je vender čuden konec dosegla. Eden téh kurjakov *) si je nogé v petljo zaplétel, in se je do smerti udersal. Takó si je bil kmetič pot prikrajšal, in je še dobiček imel za kožo, ki se mende v Švedii s 5 terdnjaki ali tolarji plača.

Skorej bi jo bil deček skupil.

Volkulja ima 3 do 9 mladih, in za nje močno skerbi. Gorje mu, kdor bi jih skušal ji umakniti! — Pastirček na Ogerskim je v gošavji lahko cviljenje slišal. Gre in najde ležiše mladih volčičkov. Je že prav! si misli, za take se denar dóbi, in jih hoče unésti; — kar starka vsa resasta in serdita z odpertim žrêlam nad njega plane. Deček že zadétiga volčička spustí, in prestrašen zakriči. Po njem bi bilo, ali njegov zvesti pesíček nasproti skoči, in on za fanta plača. Volkulja pesè terga, deček jo pa ulije; priteče v vas, dóbi pomoč in

*) Kurjak je po ilirsko volk.

gredó v les. Tode nič niso dobili kakor razmesarjeniga kužka in še toplo gnujzdo; mladiče je bila že unesla starka.

Jurče je volkam kos.

Volkove streljajo, jih lovijo v jame, v nastavljene mreže in velike železne pasti ali skopce. — Jurče Velčina, malnar v Travniku pri Loškim-potoku, je bil mož, ki jo je volku zasótil, de se je sam ustrelil. Podvergel je volku merhe, na njo pa nabito pušo nastávil. Petelina je z motozam takó pripél, de se je sprožil, če se je voda premaknila in le od tiste strani je volk zamogel k vodi, kamor je cev moléla. Volk pride, začne vodo ongaviti, in hoče južinati; ali puška počí, in volk cépne. Če se je pa le omamljen dalje napravljaj, je že Jurče v svojim mlinu ondi blizo strégel, de mu je dodál, kar je premalo dobil. Sile volkov je pokončal Jurče. —

Volk se naj rajši s zvernino, bravetino in govédino glejšta; kader je pa lačin, ni kej preveč nevšečin, so mu namreč tudi žabe, miši, kerti in mnogi merčesi dobri.

Pravijo, de tudi trupla izkopava. Volk je ljudem zamernzna in požrešna stvar; kake reči lakomen človek, pravijo, de je voljčji. Naš Gospod je hinavske farizeje z volkovi primerjal, ki so v ovčjih oblačilih.

14.

Prepir s klobukom.

(Spisal Anoski).

Prigondra hudi Janez Skop,
In v hišo stopi govoreč,
Se vsede dolj na terdo klop,
Klobuk pa verže tje za peč;
Začne zdaj ojstro govorit',
Kaj se s klobukom 'ma zgodit'.

Skop.

„Moj ljub' klobuk! ne straši se,
In pazi, kaj ti zdaj povem:

Šestnajst že let preteklo je,
 Kar s táboj že po svetu grem;
 Osoda grenka če pa zdaj,
 Da it' od mene moraš vkraj.“

„Okrogel, visok, židan ves
 Si ti záres lepotil me;
 Alj zdaj ne smem v nobeno ves,
 Ne več po cesti iti že;
 Kdor me le vidi, že beží,
 Ker vsak strašila se bojí.“

Klobuk.

„Ne bod' nevsmiljen, gospodar!
 Premisli samo: koljko let
 Sim te pokrival, vboga stvar!
 In ne plačuj me kakor svet,
 Ki starcu strehe več ne da,
 Ko slabost že stiskuje ga.“

Skop.

„Ne veš še, koljko ti veljaš?
 Na vsako leto prideš ti,
 (Saj tudi sam računít' znaš),
 Na edno petko srebra mi!
 Le pojdi in me bogaj rad,
 Dnes si pokríl me zadnjokrat.“

Klobuk.

„O nesprosljiva terdost ti,
 Ki nečeš mene več spoznat'!
 Zaveržeš me na stare dni,
 Ki zvest sim bil ti vsakokrat,
 Prašnát in gol, odert še clo,
 Zdaj vzeti moram jaz slovo!“

Skop.

„Ne brani, moj klobuček! se,
 Le pojdi, ker objubljen si
 Na zelnjak za strašilo že;
 Zasluži zelja glave tri
 Še meni po dolžnosti tam,
 Le tje še tebe nesem sam. —

Lakomnost nenasitljiva
 Za se le iše in loví ;
 Pobira samo, nič ne da,
 Pa sploh le žeja in gladí, —
 Neganljiva je kakor dob, —
 To nam pričuje Janez Skop.

15.

Kovač in krojač.

(Spisal A. Slomšek).

Prinesel je krojač (žnidar) neko večerko (po pol-dne) svojo železo v kovačnico gret, in kovače gleda, dokler se mu železo razbeli. Moj Bog, je djal krojač, kako je mogoče le en sam dan pri takem delu obstati? Se pri ognju žgati, vogelni sopuh požirati, težko železo obračati, od svita do mraka s kladvom mahati, da iskre križem letijo; Bog me vari tacega dela! Že zdaj me vašega ropotanja glava boli. — Kako pa ti, prijatelj, cel drag dan na enem mestu v dve gubi čepiš? mu kovač pravi. Šivanko drobno s perstmi deržati, več ko milijonkrat vbadati, tanko gledati in vdevati — čudo, da še nisi oslepel, in da se ti herbet vsločil ni, in persti ne odreveneli? Takega dela me Bog obvaruj!

Tako ima svoje težave vsaki stan — svoje oprave vsaki dan.

16.

Vojak zares junak.

(Povést spisal J. M.)

Vojak k čevljarju zavoljo ne o pravem času odrajtanega davka poslan, stopi v njegovo stanico, vidi v vsem grozno revšino in potrebo. Bolna žena stoka na slabi postelji in več majhnih bledih otrók teka v razterganem, silno bornem oblačilu sem ter tje po sôbi. Vojak, globoko ginjen o tem pogledu, žalostnega in prestrašenega

čevljarja prijazno nagovori in zvé, da so nadloge in bolezni njegovo družino skoraj na beraško palico spravile, in da se bodo morali otročiči zopet lačni spat podati. Ta pogovor vojaka tako presune, da siromaku v roko seže in obljubi, mu po moči pomagati. —

Drugi dan se prosták pri svojem stotniku oglasi in poprosi, da bi mu petdeset goldinarjev denarja, kterega je bil stotniku hraniti dal, odštel. Stotnik skuša vojaka na drugo misel pripraviti, ter opomni, da bi denar utegnil čevljarju delo pristuditi in doslej pošteno družino ob dobro imé pripraviti in k hudobnosti napotiti. Pa prosták se ne dá pregovoriti in stotnik mu podeli, kakor je hotel, petdeset goldinarjev. Komaj ima prosták denar v rokah, gre naravnost k revnemu čevljarju, mu izroči denar, in ukaže, dolgove poravnati, ter se potem svojega dela pridno poprijeti. Ne izgovori si ravno povračila, pa toliko mu naznani, da naj si od časa do časa kak goldinar na stran dene, in da bo med tem že prišel pogledat, kakošni sad je njegova dobrota obrodila. Zdaj podari revni družini še nektare goldinarje, in jim reče, si za tisti večer vina in pečenke kupiti, da bodo z veseljem tega dneva pomnili. Ne razodene jim svojega iména, in vzame tačas slovó od njih, ki so mu hvaležni in s solzami v očéh srečo vošili.

Čevljar je natanjko vse spolnil, kar mu je dobrotnik bil ukazal, in radost se je vselila med njegovo družino. Ravno o tem času je šivar ali krojač tiste hiše okraden bil. Tatvina ni bila ravno majhna. Krojač to gosposki oznani, pridene, da berž ko ne je tat čevljar, s katerim v eni hiši gostujeta, in kteri, ves v dolgéh, je pred to noč pečenke in vina domu prinesel. Gosposka čevljarja pokliče in velí dokazati, od kod imá denar za pečenko in vino. Čevljar vse po resnici pové, pa se mu ne verjame. Ko pa le terdí, da resnico govori, iména vojakovega pa ne vé, gosposka poprašuje in zvé, kteri vojak je bil k temu tatvine obdolženemu čevljarju zastran odrajtvil poslan. Vojak pride, in da bi čevljarja krivega suma

otél, vse razodene, kar je vidno s teškim sercam storil, ker ni bil časti lakomen.

To ljudomilo delo blagega vojaka se je pa kmalo razglasilo, in stotnik njegov, ne bodi zanikern, naznani vojaka in njegovo zaslugo višjemu vodju, vodja pa lastniku kardeša, ki je bil prav milega serca, in ta podari verlemu prostaku sto cekinov in ga ukaže, berž ko se bode v pisanju nekoliko zuril, neoviroma na visokéjo in imenitnéjo stopnjo povzdignuti.

17.

Življenje divjiga konja.

(Spisal Dr. Bleiweis.)

Koristnost našiga domačiga ali privajeniga konja je vsacimu znana. Buffon, slavni naravoslovec, pravi, de bi si človek ne bil zamogel večiga dobička nakloniti, kakor de je divjiga konja vkrotil in si ga za svoje potrebe privadil. Resnične so te besede. Tudi železnica, čeravno je že veliko kónj s cestá spravila, nikdar ne bo vrednosti te živine popolnoma vničila, ki je človeku toliko koristna o življenji, in po svojih obstojnih delih še clo po smerti.

Naši domači konji pa niso iz perviga tukaj bili, kjer jih zdaj najdemo. Iz jutrove dežele, njih pervôtne domovine, so se zaplodili s človeškim rodam vred po mnogoverstnih deželah; so se tù privadili, v mnoge plemena razcepili, požlahnili, tù in tam pa tudi pokvarili.

Vabivno bo tedaj za vsaciga radovedniga braveca, konja v divjim stanu slediti, in zvediti njegovo ondašnje živétje.

Pervotna domovina kónj je gornja Azija, tam kjer so tudi divji vol, divji prešič, divja ovca domá.

V teh krajih živi še dan današnji veliko trúm divjih kónj, kjer divja žival pod milim nebam vsiga obilno najde, česar za življenje potrebuje. Previdnost božja,

ki ne pozabi tudi ne nar manjšiga červička, je odločila živalim za njih prebivališča take kraje, ki so jim v popotrebno hrano dostojni.

Po velicih pušavah Mongolije, okoli jezera Aral, okoli potoka Tan na Kitajskim, in v južni Sibirii se klattijo še dan današnji cele čede divjih kónj, ki se človeka bojé, in se le z mnogimi zvijačami in siloma vjeti dajo.

Divji konj ima debelji glavo od domačiga; ušesa so dolge, oči posebno žive; grivo ima kratko in kodrasto, dlako po životu dolgo in borno; repa je kratkiga; vsi divji konji so po barvi sivi, kot miš. Silno boječi so, tako de jih nar manjši ropot vstraši, de jo pobegnejo kakor blisk. Divji konj je v teku dvakrat hitrejši od privajeniga domačiga.

Po prostih krajih, kjer paše najdejo, se okoli vlačijo, in so sosebno tam radi, kjer ni pomankanja vode. Poleti grejo radi v vodo se kopat, de se ohladé in se vbranijo merčesov, ki radi njih kri pijó. — Slabimu vremenu, viharjem in dežju se odtegnejo v gojzde pod košato drevje; gojzdi in pečine so tudi pozimi njih hlev. Listje, ki je z dreves padlo in se o jeseni posušilo, je njih kërma pozimi. Sneg je njih pijača, kadar potoki in studenci zamerznejo. Na spomlad odkopljejo s prednimi nogami sneg, ki zemljo pokriva.

Ker niso omehkuženi po hlevih, ampak vterjeni zoper sleherno vreme, — ker niso presiljeni v delu, pa tudi ne razpitani po preobilni ali napčni klaji, so tudi malokrat bolni, in zdravilna naravna moč bolne ozdravljuje. O veliki vročini poleti, ali če jih scer obilna kri nadlegva, si divji konji sami sebi pušajo, ker si napete in kervi polne vunanje žile pregriznejo. Konj — pravijo — je dal ljudém prvi izgled, de naj si o boleznih pušati dajo.

Vse to nam pripovedujejo popotniki, ki so imenovane kraje obhodili; nar več zastran divjih kónj nam je pa razodel resnicoljubi pisatelj Pallas.

On nam je tudi lepo popisal, kako divji konji vedno

le v družini živé v večih ali manjših čedah. Vsaka čeda ima svojiga žebca, ki je njeni vodnik, njeni čuvaj.

Se približa kaki čedi volk ali kakošna druga roparska zverina, vredi žebec, ki je čede vodja, celo trumo takó, de se ali v bran postavi, ali de je za beg pripravna. To storivši se podá žebecvodja s hudim sopenjem na sled, pa ne predelječ od čede. Ako vidi, de je sovražnik, ki se čedi bliža, močnejši od njegovih; se urno oberne in k njim nazaj podá, de jih napotí na bég. Čeda to vidši jo udari za njim, kakor de bi ji za petami gorelo.

Se srečate dve čedi, se mnogokrat primeri, de se vodnika-žebca bojevati začneta ter se tako dolgo bijeta in grizeta, de sta obá otrudena ali tako hudo ranjena, de clo včasih eden ali drugi pogíne. Zmagovavcu se podajo potem vse kobilje s svojimi žebetí. O boju žebcov se vstavijo vse kobile v kolo; v sredo pa se vstopijo žebeta, de so obvarovane nesreče.

Tako skerbí že divja živina za svoje mlade.

18.

Gluhi ali prazni klas.

Že prišel je žetve čas,
Vklonjen stal je žita klas;
Eden le vzdigaval glavo
Čez tovarše je gizdavo,
In se s tim napihoval,
Da je tako ravno stal.
Pač, mu en tovarš je djal,

Naj bi tvoja glava zern
Kakor naša polna bila —
Pač bi se čez drugo stern
Tak ošabno ne bi vila.

V buči prazni — to učí —
Silno rad napuh čepí.

19.

Vùzem v Metliki.

(Spisal J. Navratil.)

V Metliki, slovenskem mestu na hrovaški meji, imenujejo veliko noč „vùzem“, Hrovatje pa „vazam.“ — Od kod to imé, bomo pozneje slišali. — S

kolikim veseljem v Metliki zlasti otroci vüzem pričakujejo, mi skoraj ni moč popisati.

Eden drugiga že en mesec poprej poprašujejo: Kaj boš imel ti za vüzem noviga, ali hlače, ali suknjo, ali čizme, ali kaj? Zakaj, če le ni nemogoče, vsak mora za vüzem kaj noviga dobiti. To je veselje! Naj manj en teden pred vüzmam se začnejo pisance pisati. — Tako se veli (pravi) z voskam pisanim pirham. — Vender pisance bolj kmetiška mladost piše kot mestnjanska. V mestu večidel nepisane pirhe v prežiljki kuhajo, ki jih v razloček od pisane „lesjake“ imenujejo. Naj več se jih veliko soboto skuha, da se jih popoldne nekoliko po stari navadi k blagoslovu ali žegnu nese.

Komaj se zorja vuzámskiga jutra napoči, komaj procesija mine, se že otroci in odrašeni mladenči od vsih strani s pisancami v rokah in v žepih (aržetih) shajajo. Zdaj se prične vojska s kurjimi jajci. Šterclajo ali turčajo se. Skerbno poprej eden drugiga pisance na zobeh poskuša. Čigar pisance se na obeh straneh vbije, tisti jo zgubi. Kislo se derži. Uni pa moško stopa, ki dobi.

Nekteri pa znajo smolenice delati, s katerimi po goljufii veliko drugih pobijejo. Ali gorjé takimu sleparju, če goljufija na dan pride. Razbite pisance mečejo vanj, da je joj. Poverh ga pa še po herbtu našgejo. — Drugi so, ki vbite pisance s krajcarji sekajo. Sekajo večidel v roki. Podajač marsikterikrat krajcar v perst dobi, da poskoči. Liže si potlej perst. Pa nič mu zató, če je le krajcar dobil. Dober sekač polne žepe pisance naseka. Prodá jih potlej, ali jih pa domu starišem nese. Toda véasi namesti zahvale šiba zapoje. Štercljanje terpi celi vuzámski in drugi dan, pa tudi še drugo nedeljo.

Popoldne po večernicah vuzámske nedelje ima v Metliki mladost neko posebno, morde na Slovenskim nikjer drugod znano navado. Komaj namreč večernice minejo, dere vse, kar je mladiga, na tako ime-

novani „pungert“ (travnik) pri svetim Martinu zunaj mesta. Kakih deset do dvajset dekličev se sprime z rokami in stopi v versto. Se za roke deržé grejo v versti ena za drugo na hrib. Pervo dekcle, ki mora naj bolj urno biti, se imenuje „vodica“, zato ker vodi. Zdaj pričnejo pod milim nebam „kolo igrati“, to je plesati, in sicer tako le:

„Vodica“ se, berž ko na verh hriba dospe, okrog in okrog zasuče. Druge se urno okoli nje ovijajo, in plešejo tako rekoč v podobi kolesa, ali prav za prav v podobi povitice (potice) s hriba navzdoli na plano. Na planim se „kolo“ razvije. Kakor prvič v ravni versti se vernejo plesavke spet na verh hriba. Kakor prvi pot se zopet navzdoli spustijo in plešejo „kolo“. Tak ples terpi pa eno uro in čez.

Tode ne plešejo molčé. Plesaje „popevajo“ (pojejo) neko serbsko pesem. In ta pesem spričuje, da je mogla ta navada v Metliko iz Serbskiga prenesena biti. Kedar, nihče ne vé. Je tedaj že zlo stara.

Kedar se dekličem poljubi, se sklenejo prav v „kolo“ ali „kolobar“, in plešejo veselo popevaje po pungertu okoli. — Še z drugimi igrami in „popevkami“ ali pesmimi razveseljujejo veliko množico gledavcov vsakiga stanu in starosti.

Dokler dekliči plešejo, se eni fantje „šterclajo“ in pisance sekajo, da je le veselje gledati; drugi se igrajo „robee“, spet drugi bolj majhni „kurjiga boja“. — „Robee“ se igrajo takó: Več se jih vstopi v kolobar. Slehern ima spleten „robec“ (ruto). Dva se okrog kolobarja lovita. Po določbi mora eden bežati, drugi teče za njim. Ako ga doteče, ga ima pravico z robeam enmalo po herbtu nabunkati. Kedar se sprednji naveliča teči, vdari eniga iz kolobarja rahlo od zad. Ta stopi vun, uni na njegovo mesto v kolobar. To viditi tudi lovec svojiga naslednika zaznamova, in se vstopi na njegovo mesto v kolobar. Nova dva fanta se ravno tako lovita, in si čez nekoliko časa vsak svojiga naslednjika izvolita, kot prva

dva. Tako se verši ta igra, dokler se je vsi naveličajo. Marsikteriga po nji pleča serbijo, ali povedati — ga je sram. — „Kurji boj“ pa je takšin:

Po dva fantalina zajezdita vsak enimu velikimu, močnimu fantu vrat. Ta dva (nosača) stopita po koncu stojé tako blizo eden drugiga, da se fantalina lahko kot dva petelina kavsata, zvediti, kateri da je močnejši. Od tod imé „kurji boj.“

Tode si ni nobene slave pridobil, kdor se je tega boja zmislil. Zakaj véasi se taki petelini tako kavsajo, to je lasajo, praskajo in bijejo, da marsikteri s kervavim obrazam „pungert“ zapusti. Slabeji tudi večkrat na tla telebi, in se zlo pobije. Pametni gledavci bi takiga boja nikdar pripustiti ne smeli. —

Proti večeru se podajo dekliči v mesto. Po celim potu „kolo“ plešejo in „popevajo“.

Odrašeni fantje imajo navado „turn“ nositi. — Šest fantov se namreč vstopi v tri verste, v vsako po dva. Drugih šest vzdignejo na rame. Zgornji na spodnjih po koncu stojijo. To je „turn“. Ako se ne podere, ga ne-sejo vselej notri v mesto.

Drugi fantje, majhni med sabo, veliki med sabo, se po cesti tudi notri v mesto preskakujejo. Takiga roja, takiga veselja ni zares za Metliško mladost celo leto.

Dekliško kolo se verti po mestu do terdne noči. Le pobožno zvonjenje „zdrave Marije (Ave Marije)“ mu zamore konec storiti. Z rajsko radostjo navdano se razgubi zdaj mlado in staro.

Zdaj, ko so moji predragi bravci slišali, kako Metliška mladost veseli vüzem obhaja, bi gotovo že tudi radi vedli izvirek besede „vüzem“ namesto „velikanoč“, kakor tudi izvirek popisane navade.

„Vüzem“ pomeni prav za prav spomlad ali vigred, kakor jo štajarski Slovenci imenujejo. Naredila se je namreč beseda „vüzem“ iz stariga predloga „vi“ ki pomeni „iz“, in pa iz besede zima. Imela bi se tedaj prav za prav glasiti „vizim“, to je „iz zíme“ ali „izzimek“,

ker smo tačas iz zime. Kedar smo pa iz zime, je spomlad. — Iz tega se lahko previdi, da ste besedi „vüzem“ in spomlad res ene pomembe. *) Še bolj se zenači „vüzem“ z besedo „vigred“, to je „izgred ali izhod iz zime.“ **)

Naši malikovavski prededje so v starodavnih časih začetek leta, ki se je z našo pomladjo začelo, veselo praznovali. Gre misliti, da so posebno ta praznik „vizim“ (pozneje: vazim, vazam, vüzem, vesna, viosa) imenovali. — Ko so se bili naši prededje pokristjanili, so prenesli nekteri ime poprejšniga veseliga praznika „vuzma“ na praznik „Kristusoviga od smerti vstajenja“ ali „velikonoč“, in sicer prvič zato, ker je ta dan za kristjane vesel, kot je bil poprej za malikovavske Slované „vüzem“; drugič zato, ker je „velikanoč“ zlo tisto dōbo, kot je bil poprejšni „vüzem.“ ***)

Od tod tedaj ime „vüzem“ namesto „velikanoč“, ki je okoli Metlike, pa tudi štajarskim Slovencam še znano.

Sveti Ciril in Metod, prva aposteljna Slovanov, ki sta bila sama slovanskiga roda, sta poznala preveliko ljubezen Slovanov do starih šeg in navad njihovih staršev. Pustila sta jim tedaj vse stare šege in navade, ki niso bile same po sebi napačne. Dala sta jim samo namesti poprejšnje keršansko podobo in pomembo. Tako se je pri Slovanih veliko navad iz malikovavskih časov v keršanski podobi s kako pobožno pomembo do današnjiga dne ohranilo.

Stari Slovani so tedaj tudi še kristjani „vüzem“ veselo overševali. Poprej so se le zato veselili, da je nemila zima minila. Mislili so namreč, da je zima veliko

*) Rusi imenujejo spomlad »vesna«, Poljci »viosa«. Ti dve besedi ste ravno tiste korenine kot »vüzem«, namreč iz »vi« in »zima«, ne pa iz »vun zima« (vun je zima), kot nekteri mislijo. »Vun je zima« (der Winter ist aus) preveč po nemšini diši. — Beseda »pomlad« ali »spomlad« je izpeljana iz »pomladiti, spomladiti se«, ker se tačas natora vsa pomladi.

**) Čehi, Poljci in Rožanci na Koroškem še dan današnji govoriyo »vi« namesto »iz«; postavim vibor namesto izbor.

***) Tako je bilo nekđaj tudi ime »božič«, ki pomeni prav za prav maliga boga starih Slovanov, na Kristusovo rojstvo preneseno.

zlo, katero Černi bog pošilja. Pozneje pa so se o godbi plesaje in prepevaje veselili, da je naš nebeški odrešenik od smerti vstal, in tako res svet prepričal, da je bil zares sin božji, da mu smemo tedaj vse brez pomislika verjeti, kar nas je učil, i. t. d. Še pozneje se je sicer prava pomemba kake navade pozabila; ali navada je vendar le ostala. Taka je tudi s popisano navado Metliške mladosti. In po tem, kar smo zgoraj slišali, ima ona svoj izvirek notri v malikovavskih časih naših prededov. Navada pa „o vuzmu“ popevaje „kolo igrati“, je — po plesu in po „popevki“ (pesmi) soditi — kakor sim že rekel, berž ko ne iz Serbskiga v Metliko dospela.

20.

Kresnica.

(Spisal Poženčan.)

Svitla kresničica
 Zvečer malela,
 Leta po ulicah
 Vertih vesela; —
 Pobič jo viditi
 Teče jo vjeti,

V malo jo ječico
 Dene medléti. —
 Naj bi b'la trapica
 Skrita tičála,
 Ne pa po ulicah
 Hvale iskala.

21.

Medved in nektere medvedje dogodbe.

(Spisal Luka Jeran.)

Medved je cël momljáč, svoj pot godernjá in nerga, vender ni tako hud, kakor bi mu ravno kdo prišteval. Le kader je zdražen, se človeka lóti. Ropar je, ter dihti po živalskim mèsu; jelena, serno, ovco, kozo, tudi konja ali kravo s tacami sprednjih nog pobije in razmesari. Tudi se pase kakor goveda, in sosebno méd ljubi, od todi je njegovo imé medved, to je, medjed. Medved domuje zlasti v severni Azii in na Poljskim, pa

tudi v Švajciah in Tirolah, po Českim in Parskim logu. Na Slovenskim jih je že malo: v gorenskih, ribniških, kočevskih in turjaških logih so mende še; tudi v Blégašu bi se utegnil še naletéti. Pred kacimi 20 ali 30 leti pa jih je še precej bilo.

Medved je korenjak, ki se ne boji vsaciga. Govedo ali konja kar ob enim klofutne in pobije. Dobro je podpert, zavaljen in čokast, de mu je moč lahko viditi. Andrejče iz Múrav na Gorenskim, dokler ni vidil medvéda, se je večkrat ustil, de si ga upa s sekiro zmagati. Nekiga jutra zgodaj pa ga je, v Loko gredé, vidil ravno pred seboj po grapi kobacati, od tistiga časa je ravnoserčni Andrejče svojo misel z medvédam in sekiro bil spreménil.

Golešnik iz Suše na gorenskim Poljanskim je svoje dni veliko medvédov pokončal. Pred kacimi 8 ali 9 leti je bil dvakrat v Blégašu dobil medvedke ali medvedje mladiče. Možek je naj pred berlog ali ležiše zasledil. Po tem je za jutra skrivaje prigledoval; in kader je vidil, de je medvédka zjutrej na pašo odšla, plane in ji mladiče iz berloga ukrade. Posteljica je bila mende prav lično iz listja narejena. — Ne vém, če ravno tisto, ali drugo medvédko je bil zasledil, ko je hodila drobnice trest. Golešnik se tiho prikrade, in jo takó varno puhne, de se je kar čez glavo prekucnila, in je bila kmalo dobra. — Kdor ubije medvéda, dobi od gosposke 25 goldinarjev, za medvédko pa 30.

Medvéde streljajo, s kolmi pobijajo, jih v jame, nastave ali zanjke lové, in mnogoterno pokončujejo. Vse kar je na medvedu, se v prid oberne, mesó diši skoraj, kakor govedina, in tudi salo je koristno. Toraj jih zlo preganjajo. Sosebno pomljivo in bistroumno jih Sibirjanje pokončujejo. Prav težek ters ali panjač na verv denejo, ktéra ima na drugim koncu pètljo ali zanjko. Ta panjač se na kaki kucelj ali poleg kake stermine takó pripravi, de je pètlja na stezi nastavljena, po kteri medved hodi. Berž ko se mu zanjka okoli vratu zadergne,

ter gredoč zapazi, da ga panjač zaderžuje, ga z jezo zgrabi in v prepad ali čez stermine doli tréši. Porungelj pa se vé, da tudi njega seboj potegne, ki se po tem večí del do smerti pobije. Ako se pa vender zgodi, da se ne ubije, on panjač zopet na kucelj nese, in ga še s hujši ihto v globočino zakadí; to takó dolgo z vedno hujši togoto ponavljuje, da omagan obleží, ali pa kam telébi in se do mertviga pobije.

Na Poljskim, pa tudi po družih krajih mlade medvédiče lovijo, ki se vpitomijo, pa tudi mnogoterih reči navadijo, samo po zadnjih nogah hoditi i. t. d. Pa tudi veliko hrane potrebujejo. Pred kacimi 45 ali 50 leti je živel v Loškim potoku neki gospod, ki je imel 3 mlade medvéde, in jih je pital, da so odrasli. Bili so mu mende verh družih reči nekako v enim létu kakih 100 mernikov žita pojužinali. Napravil jim je železne medvednike ali gajbe, ter jih je velikimu gospodu na Dunaj v dar poslal; tode na poti sta mu bila dva čepnila.

Razun navadniga pri nas poznatiga rujaviga medvéda, je še več plemén medvedov. Zlasti pomljiv je severni pomorski ali beli medved, ki živi ob ledenim morji in po nekterih otokih. Po Kamčadki je pa černih medvédov toliko, da se v celih trumah po polji vlačijo. Davnej že bi se jim bili mogli vsi prebivavci umakniti, ko bi ondašnji medvédi ne bili tako krotki in miroviti, da nikjer na svetu takó ne. Spomladi pridejo s hribov, v kterih zimo prebivajo, k ustjam rék rib lovit, kterih je ondi toliko, da vse vode v njih gomazijo. Kader tega živeža dosti imajo, samo ribje glave jedó, nič družiga ne. Najdejo kje kako mrežo z ribami, jo prav varno iz vode potegnejo, in iz nje vse ribe poberó. Proti jeseni ko ribe tekočim rekam nasproti gredó, se tudi medvédi polagama za njimi višej pomikajo.

Pohlevnost teh kamčadalskih medvédov je tolika, da je zares čudo. Ako se kteri zmed njih človeku na polji delajočimu bliža, je to le zavoljo tega, da kej jesti dobi iz roke. Nikoli se nobeden v človeka ne zaleti, razun

le, ko bi ga v spanji bégal, in tudi streljavca se malo-krat loti, naj bo obstreljen ali ne. Ta pohlevna nárav kamčadalskiga medvéda od vsih njegovih bratov družih dežel loči, vender ga pa preganjanja svojopridniga človeka ne osvobodi. Ta zver je namreč od oserčja do dlake ondašnjim prebivavcam v velik prid, torej ima tudi brez preneha vojsko napovedano. S kolmi in sulicami Kamčadalec medvéda v njegovim mirnim ležišu poiše in bori medved ne misli, de bi se znosil nad sovražnikom, dosti mu je, ako bi se mogel ubraniti. Dobre misli sprejémlje medved poléna in planke, ki mu jih prekanjen preganjavec podaja, de si sam sebi izhod iz berloga zadéla. Ko je medved od vsih strani tako zakovarjen, lovec od verha do njega luknjo naredi in varno in mirno svojiga vpetnajsteniga nasprotnika zabode.

1823. leta je medvédam v Kamčadki rib zmanjkovalo, torej se je začela velika lakota med njimi. Celo zimo niso šli v svoje berloge, ampak so se po deželi klatili in prirogovili so tje do Petro-Pavlskih cest. Eden je še v eno hišo skobacal, ker je vrata odperte našel; tode vrata so se za njim zaperle. Gospodinja je bila ravno poprej veliko čéjavnico ali čajavarnico za čaj kuhati, kakoršne so ondi v navadi, v veži pustila. Medved čajostrogo povonjá in si nos pricverkne. To ga močno stogotí, in hoče vso jezo nad čajostrogo ohladiti; jo zgrabi s prednjima tacama, na persi pritisne, de bi jo sterl, pa se še bolj opeče. Iz serditosti in bolečine medved začne tuliti, de je bilo groza, in vse hišne prebivavce in še sosede skliče, ki so ga skoz okno vstrelili. Napravil si je pa ta medved ondi večni spominik, ker so ga v pregovor vzeli. Ako namreč kdo s svojo pre-naglico sam sebi škoduje, se mu reče, de je medved s čajostrogo.

Nada ali up.

(Spisal Jeriša.)

Snežec krije
Travnike,
Burja brije,
Tožno je:

Sonce tmine
Prebliši,
Tuga zgine
Vse ož'vi.

Serč'ce tudi
Včas' solzi,
Ker ga grudi
Trop skerbi:

Nada jasna
Zabliši,
Tuga razna
Proč zbeži.

Slepec s plunko *) ali nehvaležni sin.

(Prestavil iz ilirskega Andrej Likar.)

Pri kraljevskem svetovavcu Redoviču v nekem glavnem mestu je bilo izbrano društvo. Ravno so se hotli vsesti, da bi si dolgi zimski večer z igro okrajšali, ko lépa kočija pred vratmi obstane, in kmalo potem Zlobovič, mlad pravdoznanec (advokat) v sobo stopi. Célo društvo se je radovalo nad njegovem prihodom; zakaj zavoljo svojega lepega ponašanja in posebnega načina druge razveseljevati, je bil povsod po volji in prijeten. Verh tega je bil učen, in hvale vrednih lastností. Vprašan od svetovavca, zakaj da ni popred prišel, odgovori: Neki slépi óče je bil pri meni, in mi je pravdo zročil, ktero imá s svojim sinom. Ta nehvaležni sin neče svojemu nesrečnemu in staremu očetu letnega živeža dati, kterega mu je obetal, ko je gospodarstvo od njega prevzel. V revšini živi zdaj óča, nehvaležni sin pa v vsi obilnosti. Jaz pa, reče on, bom tega hudodelnika osramotil, in revnemu očetu ne samo pravico, ampak tudi osveto (maševanje) pridobil. Célo društvo ga je hvalilo zavoljo lepega sklepa. Svetovavec pak je stisnil serčno njegovo roko, in mu skazal vse spoštovanje. „Gorje“,

*) Plunka ali harpa.

reče on, „gorje vsakemu sinu, kateri svoje stariše zame-
tuje. Poprej ali poznej ga bo zadela božja osveta, in
zaničevanje ljudi“.

Sédli so za tem zopet k igri. Veliko denarja je le-
žalo na mizi. Zlobovič pa je bil jako (zlo) srečen. —
Na enkrat se zasliši na dvoru plunka, in možki glas je
pél zraven nje žalostno pésem, ktera je revšino slepote
izrazila, in čutljivo serce na milost gibala. Ko je bila
pesem končana, reče igrač z milim glasom: Podajte ne-
srečnemu slépemu starcu kakšin dar za božjo voljo.

„Ta človek zna dobro na plunko igrati, reče sveto-
vavec, pokličimo ga noter. On nas bo razveseljeval, in
mi bi iméli priliko mu miloserčnost skazati. Vi, gospod
Zlobovič, dobivate danes. Vém, da se zna samo od Vas ta
vbogi človek kakšin toljer nadjati, zakaj vi ste varh slépih.“
Društvu je to dopadlo, in slepca so poklicali. — On pride,
starček s znežno bélo glavo, peljan za roko od enega
dečka. Na njegovem obrazu se je vidila dobrotá in ža-
lost. Vsi so milo premišljevali, in željno poslušali ža-
lostno pésem. Serca ganjeni svetovavec stopi k njemu
in vpraša, če je že več časa slép.

Slepec: Že dve léti, dobri gospod! Oh jaz nisim
mislil, da bom moral kterikrat pomilovanja družih iskati.
Dati je boljše kakor prejeti, sim vedno mislil. Delal
sim nevtrudljivo, in Bog je blagoslovil (požegnal) mojo
marljivost tako, da sim zamogel še kteremu nesrečnemu
solze posušiti. Oh, zdaj je pa drugači! Bog je hotel
tako imeti, naj bo češeno njegovo imé.

Svetovavec: Kterega rokodelstva ste pa bili?

Slepec: Prav koristnega. — Bil sim čevljar v neki
vasi, in ker sim si prizadeval pošten in zdušin biti, in
ker sim k temu še dobro delal, sim imel dovoljno za-
službo, in čez nekatere leta sim zamogel majhno premo-
ženje kupiti. Vse mi je šlo srečno od rok; zakaj nikoli
nisim kaj počel, kar bi ne bil razumel. In ko sim že
nekoliko blaga spravil, sim živel tako varčno, kakor
poprej, ko še nisim razun na pol poderte hišice in verta

druzega na svetu imel. Ko so bili moji sosjedje v kerčmi, sim vzel plunko v roke, ali sim pa bral kakšne koristne bukve.

Svetovavec: Kdo vas pa je vergel v tako nesrečo?

Slepec: Kdo? — Oh Bog! — moj lastni sin, da moj lastni edini sin. — On zdaj po gospôsko in v obilnosti živi, ko jaz vsaki, meni iz miloserčnosti podani košček kruha s kervavimi solzami močim.

Svetovavec: Takó, je li mogoče! vaš lastni sin? on pa v obilnosti živi, pravite?

Slepec: Tako je; z odgojenjem (izrejenjem), katero sim mu dal, sim mu pot do bogastva in časti odperl. — Zdaj ima on korist od tega, kar sim mu jaz daroval. Oh! — zdaj pa on mene, svojega očeta zametuje.

Svetovavec: Strašno! Strašno!

Slepec: Da bi bil njega na vseučilišu izderžati zamogel, sim sam sebi vse odtegnil, vse — kar si človek odtegniti more. — On je nakupil mnogo izbranih knjig (bukv), in jaz sim prodal eno njivo, da sim jih plačal. — On si je napravil drage oblačila, zašel je v roke goljufnih igravcev, zakopal se v dolgé; in jaz sim prodal dva lépa travnika, da njegove dolge poplačam. On je želel pravdoznanec postati, in potem v glavnem mestu živéti, in jaz sim prodal vse drugo premoženje, verh tega še hišo, in sim denarje njemu izročil. — Oh mislil sim, kader moj sin srečen postane, da bom jaz pri njem tudi srečno živel. Na rokah sim mislil, me bo nosil, hranil, spoštoval, in enkrat s solzami moje oči zatisnil. Takó sim mislil, in vse, kar sim storil, sim rad. — Pa, o Bog! kako sim se goljfal. —

„Komaj je moj sin začel v mestu stanovati, komaj si je prijatle in s svojo umnostjo imé zadobil, se je začel mene sramovati. Ni terpel, da bi ljudjé vedili, da je sin poštenega čevlarja. Za človeka visocega stanú je hotel štét biti. — Siromaštvo, v katero sim jaz dobrovoljno iz ljubezni do njega padel, mu je bilo en vzrok več, mene zametovati. Zdaj je nehvaležnik, kterega

sercé je vsaki dan od ošabnosti bolj terdo postajalo, samo mislil, kako bi mene od sebe spodil. — Žalost, v katero je mene njegovo nehvaležno in nečloveško postopanje verglo, je dala njemu priliko svoj namen doseči. — Oh, dobri gospod, vi ne bote mogli verjéti, pa resnično je, tako resnično, kot je resnična moja nesreča! Ta nevredni sin, za kterega srečo sim vse daroval, me je razglasil za neumnega, in me dal nekemu terdoserčnemu zdravniku na kmete. — Ta me je zaperl v támno, vlažno sobo, tudi tépel, kadar sim prevelike nesreče v obupu Boga za osveto prosil, in me je pustil v smradu skoraj poginuti. Tukaj je počasi otamnila svitlost mojih oči. — Pa nenadjama vmerje moj kervoločni varh. Med tém, ko so se drugi ž njim pečali, sim jaz srečno utekel. Še sim malo vidil, in bližne stvari razložil. Vse moje blagó je bilo en cekin, kterega sim bil davno za nar večji potrebo v oblačilo vsíl. Za ta cekin sim bil plunko kupil. Deček pa, kterega stariši so bili odmerli, se mi je za vodja ponudil. Rad sim ga vzel, zakaj čez ene dni se je oternila zadnja luč mojih oči. Z njegovo pomočjo sim prišel sém. Čez dan se skrivam, da me moj sin ne opazi, in me zopet svobode ne oropa. Samo na noč se podstopim s svojo žalostno pesmijo milost srečnih ljudi zaprositi.“

Solzé so polile starčka, ko je to izgovoril. Svetovavec je bil v sercu ganjen. Razdivjan nad nečlovečnostjo je prosil starčka, naj mu imé tako brezdušnega sinú pové. Pa zastonj. „Nečem, odgovori starček, hudo za hudo povračati, nečem mu sramôte in zaničvanja ljudi pripravljati. Res je, ni vreden mojega pomilovanja. Pa je moj sin. Še živi on v mojem sercu, in na zadnjo uro ga hočem še blagosloviti.“

Zlobovič je pobledil kot sveča, ko je starčka slišal in spoznal. Celó društvo, ki je poprej starčka pazljivo poslušalo, je spremembo njegovega obraza vpazilo. Pa vsi so to milovanje mislili: in spoštovali so serce, katero se človeški nesreči tako rado odprè. — Pa to spoštovanje

se je obrnilo berž na zaničevanje, ko svetovavec reče: „Gospod Zlobovič! tudi tega nesrečnega in slepega starčka morate vi v svoje varstvo vzeti“. Naglo vstane starček in zavpije: „Oh Bog! vsmili se mene, moj sin je tukaj“.

Komaj je starček te besede izgovoril, skoči Zlobovič kakor besen (nor) od mize in reče: „Gorjé tebi, óče! ti si moje srečo vbil“. Zapusti društvo in izbeži iz sobe. Vsi so se začudili. Starček pak je žaloval neprenehoma: „Gorjé meni, jaz sim padel, moj sin me je spoznal“. — Z velikim trudom ga je komaj vmiril svetovavec. „Óče, nesrečni óče! mu reče vredni mož, od tega hipa ste vi moj óče; jaz bom vaš sin. Pri moji mizi bote vi jedli, z mojim vinom se okrepčevali. Jaz vam hočem oči zatisniti, kadar boste umerli. In vi boste mene učili razžalenje odpustiti, in ljubiti jih, kateri nas sovražijo in preganjajo.“

Vsi v društvu pričijoči so zdaj svoje pravično zaničevanje proti Zloboviču izrekli in djali, da se ne bodo nikoli več s takim človekom družili, ki je več zagrešil, kakor kdor koli bodi, ki na vešalah žalostno pogine. — Nehvaležnost sploh je že velika hudobija; nehvaležnost pa proti tako dobremu poštenemu očetu je strašán greh pred Bogam in ljudmi. — Zdaj premislite, reče drugi, s kako grenkostjo je on vedno čez nehvaležnost govoril! Kako po zvijaško je lagal kreposti, ki so njegovemu sercu nesnane bile! In na dalje reče svetovavec: Vse te hudobije: nehvaležnost, terdoserčnost, goljufija in hlepenje po zvišanji so v njem porodile nečimerno in neredno častiželjnost, s katero je óče sina, država pa koristnega državljana zgubila. — O koliko nesreč je že iz tega izvira priteklo za cele rodovine! — iz tega izvira, pravim, iz katerega hitri in vse podirajoči potok postane, ako se rano s potrebnimi nasipi ne vkroti.

Zlobovič pa je občutil kmalo naslédke svojega odkritja. Vsi so se ga ogibali, in občno zaničevanje je bilo zasluženó plačilo terdoserčnega dela. S svojim obnašanjem je on svétu zopet pokazal, da nar večí učenost

in sprednost človeškemu društvu ni za pravo korist, ako se z njima dobro in pošteno serce ne zedini.

Zlobovič je na zadnje iskal časti (službe), za katero je bil popolnoma pripraven. Pa namesto časti je dobil od kralja sledeči odgovor: Sin, kateri stariše zame-tuje, ne bo tudi postav spoštoval. — In tak člo-vek, kateri bi bil zavoljo znanosti in posebnosti mogel velike časti zadobiti, je bil povsod zametovan, ker je prvo dolžnost človeka oskrnil, namreč: otroško lju-bezen in hvaležnost.

24.

Divjá kôza.

(Spisal Lovre Pintar.)

Divja kôza (Gemse) je kaj živa pa tudi plašna ži-val. Podobna je prav zlo domači kôzi. Posebno v glavo, oči, nos, ušesa in rep je ravno taka, kakoršne so do-mače koze. Rožičke ima kratke. Stojè ji ravno nad očmi, in so na verhu takó nazaj zakrivljeni, de se lahko nanje obési. Barve je sivkaste. Noge ima tanke in je taka skakavka, de ji skorej ni para. Čez preduhe, ki so po 15 čevljev široki, šverkne, kakor bi pihnil. Letí po dlan široki stezici prek pečovja, kakor de bi jo ne-sel vihár, in se ne zmeni za strašne prepade, v ktere bi zdaj in zdaj lahko telebila. Če jo sovražnik dervi, in ji stezica pogré, šterbuhne brez pomislika 12, 20 in včasih tudi 30 čevljev globoko. Kadar jo sila prižene, de mora v kako veliko globočino skočiti, si prizadeva tako skočiti, de s sprednimi nogami nasprotne pečine doseže, in se v globočino leté po njej dersa. To ji po-maga, de enmalo mečje na tla priletí.

Domovina te gibčne živali so v Evropi tiroljske, švaj-carske, savojske in pirenejske gôre. Pa tudi na slo-venskim Triglavu in njegovih sivoglavih sosedih se še pogostim dobí.

Še clo zeleničasti Storžič in druge bele goré, ki Krajsko od Goratana in Štajarja ločijo, niso čisto brez nje. Divja kôza ljubi gorsko podveršje, in le huda zima in debel sneg jo včasih primorata, de v nižji kraje primaha.

Živež te čudne živali so: močno dišeče zeliša, mnoge koreninice, listje in berstje. Tudi na sol so divje kôze volk. To lovci dobro véjo, in jim v tistih krajih, kamor zahajajo, kak majhen prostorček soli potresejo. Po tem se lovci poskrijejo in čakajo, dokler kaka divja kôza potrošene soli lizat ne pride. Kader se ktera približa, počijo s puško po njej, de ima dosti. Velikrat se pa tudi primeri, de lovec pri slaniku čaka in čaka, poslednjič pa vender prazen domú primaha.

Divja kôza živi 20 do 30 lét in je zlo imenitna divjašina. Odrašena vaga 40 do 58 funtov. Debéla ima 10 do 12 funtov lojá. Mesó se v jesih namoči in da dobro, pa vender večidel imenitniši kot boljši pečenko. Iz kože se delajo prav terdne irhaste hlače. Za to tem revicam naš Bohinec ne da pokoja, dokler si ene za irhaste hlače ne ubije.

Divja kôza ima to posebno lastnost, de rada v družbi živi. Velikrat se jih pase po 15 in še več vkup. Če jih kaj prepodi, zagromi večjidel celo kardelce na eno stran.

Tudi to je njena posebna lastnost, de je neizrečeno čuječa. Mende je ni živalice v gojzdu, ktera bi v ti reči divjo kozo prekosila. Kadar se pase, se vedno krog sebe ozíra. Velikrat zeljšice z gobčikam primši obstojí in posluša, če ni morebiti kake nevarnosti. Kadar zapazi, de je res v nevarnosti, prav glasno zaberlizga, in da z tem svojim tovaršem na znanje, de je treba bežati. Po tem jo pobere čez globoke preduhe in sterma skalovje, de je veselje gledati za njo. Lovci še clo pripovedujejo, de divje kôze na pečine straže postavijo, de se po tem bolj varno in skerbno pasejo. Kadar neki kôza stražarica nevarnost zapazi, zaberlizga, de prav skoz ušesa letí, in po tem jo vlije po groznih sterminah,

kakor bi bilo po mizi, druge se pa skakaje za njo ali pa kam drugam vderó.

Divji kózi je pa take posebne čuječnosti jako potreba, ker ima veliko sovražnikov ne le na zemlji, ampak tudi v zraku. S zraka ji strežeta po življenji širokoperutasti orel in tisti krivokljuni jastreb, ki tudi jagneta jemlje. Na zemlji pa se prileže njeno mesó bistrogledimu risu, kosmatimu medvedu in požrešnemu volku. Naj bolj ji pa lovci na péte bijejo.

Desiravno je lov divjih kóz silno težaven in grozno nevaren, se vendar ne manjka ljudi, katerim je to delo čez vse ljubo. Kdor hoče pri lovu divjih kóz kaj opraviti, mora imeti terdno glavo, bistre oči, in varne noge, de se mu v glavi ne zverá, in de ne treši v kaki prepad. Njemu ne sme biti prehudo prelaziti snežne gore in ledene planjave. Viharjev neviht in mraza se bati ne sme. Včasih se podá nad divje kóze že v večernih mraku, včasih pa še le zgodej po noči. Čez ramo verže lovsko torbo, v kateri mora biti steklenka nesrečniga žganja in kaj za želodec. Po plečih mu binga risana puška, in z desno roko se opira na krepko gorjačo. Kadar primaha do hudiga stermovja, naveže na svoje kvedrašte čevlje šesterokremljaste kramžarje, in praska naprej, de se prav ogenj kaže pod njim. Preden zlato sonce iz zad gore prikuka, on že prehodi snežne gore in ledene planjave. Zlasti mora tudi lovec na to gledati, od ktere strani de veter vleče. To pa za to, de proti vetru gré, ne pa za vetram, ker bi ga scer divje kóze že hitro oduhale. Kadar kako divjo kózo od délječ zagléda, se skrije za kakšno pečino, ali pa kam drugam in čaka, de se mu dosti približa. Zdaj jo dene na muho, in počí po njej, de vse vprek letí. Naj rajši jo meri v glavo, ali pa v persi, ker ima kaj terdno življenje, in mu včasih z veliko rano v životu, ali pa še clo po treh nogah ugré. Če je lovec takó učen, de mu divja kóza pride na muho, in de mu pade, je silno veliko njegovo veselje. Tode dostikrat pa tudi po dva

in tri dni po gorah prelazi, pa vender ne prinese domu družiga, kakor prav težke nogé, in pa šembrano lačen trebuh.

25.

Divji kôzel.

(Spisal Lóvre Pintar.)

Divji kôzel (Steinbock) je zlo domačimu kôzlu podoben. Samo de je precej večji. Odrašen vaga včasih okoli dveh centov. Rogé ima strašno velike, in nazaj vpognjene. Če je količkaj kôzel, imajo njegovi rogovi po tri čevlje in čéz. Skočán je divji kôzel ravno takó, kakor divja kôza. Čez široke preduhe in prepade jo puhne in skoči, kakor bi bilo po ravnim. Ni je tako sterme pečine, de bi on na njo ne prišel. Nemški pisatelj Vogel pravi, de so ga vidili na tak zid priti, ki ni skorej nič visel. Samo za luknjice, iz katerih so šlibre popadale, se je neki prijemal. Neki drugi divji kôzel, ki je bil pa doma izrejen, je bil tak skakavec, de je lahko odrašenimu človeku brez posebniga zaleta na glavo skočil, in ondi en čas na vsih štirih postal. Lovci pravijo, de divji kôzel tudi čez ledéne goré letí, kakor bi ga veter nesel, in de mu skorej nikolj ne spodleti.

Tudi serčnosti mu ne manjka. Neki švajcarski lovec je enkrat naletil na šest babic, in je vidil, kakó se ta žival svojim sovražnikom brani. Vsaka babica je imela namreč eniga kozlička pri sebi in bistrogledi orel jih je zalezoval, de bi jim eniga kozlička odnesel. Tode skerbne matere urno zapazijo hudo nevarnost in zapodé svojo mladino pod eno skalo. Samé se pa pred skalo vstopijo, kakor bi bile na straži. Kadar se orel hoče na kozličke zagnati, mu nastavijo vse na enkrat svoje dolge rogé, in ga v beg zapodé. Če jih je hotel zopet od družiga kraja napasti, se kakor na dano povelje vse berž na tisto stran obernejo, od ktere jim je nevarnost protila. Takó se branijo in branijo, dokler orel ne obupa, in stran ne sferčí.

Desiravno se veliki gospodje že skorej dve sto lét prizadevajo, de bi se ta žival kaj bolj zaredila, je vender dan današnji prav malo krajev, kjer bi se našla. V Evropi se najde samo še v savojskih snežnikih in pa v pirenejskih gorah. Pa tudi v teh krajih se prav redko dobí. Divji kôzel obira poleti naj rajši močno dišeče zeliša, po zimi pa v sili tudi mahovje pretepa in jé. Njegovo mesó je neki kaj dobro. Kože se drago prodajo. Pokupijo jih večjidel taki ljudje, ki imajo do musejev veselje. Potem jih dajo nabasati in v museje postaviti.

26.

Prašanje, odgovor.

(Spisal Potočnik.)

Povejte, tovarši!
Mi kaj smo na sveti,
Kaj naši nameni,
In kaj nam početi? —

Prijatli predragi!
Popotniki smo,
Iz ptuje dežele
V domačo gremó.

Povejte, kaj, ljubi!
Je naše življenje,
Zdaj dobro, zdaj slabo,
In zgol spremenjenje? —

Življenje je cesta
Čez plan, čez goré,
Ga naglo zapelje,
Kdor pota ne vé.

Povejte, preljubi!
Kaj čas nam poméni,
Ki naglo nam teče
V hitrosti ognjeni? —

Čas voz je nemirni,
Nenécham derdrà,
Se nikdar ustavit'
Obernit' ne da.

Povejte, kaj strasti?
Kaj pamet, kaj vera?
Ki serca posesti
Nam hoče vsaktera. —

Nadležni vozniki
Popotnih so to;
Pa terdna le véra
Voznik naš naj bo.

27.

Kamčadalski psi.

(Poleg Storhoviga poslovenil Peter Hicinger.)

Psi so sicer v vsih deželah domača žival; pa le v Rusii jih po nekakim posebnim načinu v prid in zložnost

človekovo rabijo. Najti jih je skorej pri vsih narodih, ki se s pastirstvam živé, velike čede; zlasti jih Kamčadali, Ostjaki, izhodni Samojudi, Tunguzi in nekteri Mandžurski rodovi za vožnjo imajo; celò med Rusi v nekterih straneh krog Irkutska namesti poštnih konj služijo. Nikjer vonder reja teh žival ni toliko važna in potrebna, kakor v Kamčatki; ondi so edino pleme privajenih žival, in brez njih je ondi ravno tako malo biti, kakor v družih deželah brez goved ali konj.

Kamčadalski psi se po velikosti in podobi le malo memo velikih kmečkih psov rusovskih razločijo; nekoliko so volku prilični, pa z dolgo kocasto dlako pokriti; njih obnašanje se je po posebni izreji, hrani in obhoji skorej vse spremenilo. Med vsimi sibirskimi psi so nar boljši in nar terdnejši za tek, in pri vožnji se tako hudo ženejo, de si večkrat ude izmaknejo, in de njih dlaka rudečo barvo dobi, ker namreč silno napenjanje kri iz života na vnanje dele tiši. Moči imajo toliko, de štirje, kolikor se jih namreč po navadi v ene sani (smuči) vpreže, tri odrašene ljudi s poldrugim pudam priklade (en pud znese štirideset rusovskih funtov ali liber) z veliko lahkoto naprej vlečejo. Navadno se na štiri pse pet do šest pudov nalaga, in posamezin mož po takim načinu v slabih potih trideset do štirideset, v dobrih pa osemdeset do sto in štirideset verst en dan preide.

Več okolišin ondi vožnjo s konji, akoravno bi jih celo obilno bilo, saj pozimi nemogočo dela; namreč visoki sneg, čez kteriga pa psi brez vdiranja stečejo; razni potoki in studenci, kteri ne zamerznejo celo ne, ali ne zadosti terdo; viharji, ki sneg zamedejo in nobeniga tira ne dopuste; zatorej, naj bi se Kamčatka še toliko izobrazila, bodo psi pred ko ne zmirej nar boljši in nar pripravniši živina za vožnjo ostali. Tudi imajo tukej pse tako radi, kakor drugej konje, in dostikrat velik denar na to obernejo, si dobre kupiti, in jim lepo vprego napraviti.

Posebna izreja teh žival za nenavadni namen veliko

vtiče v lastnosti celiga plemena. V vožne pse izberejo zlasti tiste, kateri imajo visoke noge, dolge ušesa, debelo glavo, v tanjko izhajajoč (špičast) gobec in širok križ, in so zraven bolj živi. Kakor naglo te živali spregledajo, jih v temno jamo veržejo, ter tako dolgo zaperte imajo, dokler se za poskušnjo dosti močni ne zde. Potem jih z drugimi izučeni psi v sani vprežejo, pred kterimi zdaj iz vse moči tekó, ker jih je svetloba in toliko neznanih reči prestrašilo. Po tej kratki poskušnji jih zopet v temno ječo zapro, ter to vajeje tako dolgo povzemajo, dokler se psi niso vožnje privadili in voznika ubogati naučili. Od te priče se začne njih celo terda osoda, katero jim le kratik oddihlje čez poletje nekoliko omehča. Ker poletni čas niso v nikako rabo, tudi nikomur ni zanje mar; temuč vživajo popolno prostost, kjer tedaj svojo lakoto napasti išejo. Njih edin živež so ribe, na ktere ves čas ob vodnih bregeh prezé, jih tudi prav urno in umno loviti znajo. Kadar jih veliko dobé, snedo kakor medvedje le glave, drugo pa puste.

Pa ta pokoj le terpi do kozoperska; tisti čas vsaki gospodar svoje pse vkupej spravi, in blizo svojiga stanovališa priveže. Tu morajo nar pred dobro stradati, de se preobilne debelosti znebé, in so s tem za tek urnej. Kakor prvi sneg pade, se začne njih muka, in zdaj je noč in dan njih strašno tulenje slišati, s kterim svojo terdo osodo nekako obžalujejo. V težkim terpeži, ki ga imajo te živali skozi zimo nositi, so njih hrana le skisane ali gnjile in suhe ribe; in pa še te jim kot boljši jed le v posebno poživiljenje in pokrepčanje dajo, ker so skusili, de so psi bolj mehki in se ložje upehajo, če takošno izbrano jed kratko pred nastopam kaciga pota dobe. Njih navadna hrana so plesnive in v zraku posušene ribe; to je gostija, pri kteri so se malokdaj drugač kot s kervavim gobcam nasititi v stanu; ker so večidel le kosti in zobje. Za to neusmiljenje se pa mašujejo tudi s silno požrešnostjo, ker nobene stvari ne pusté v miru, ki so jo le popasti v stanu. S tatinsko

zvitostjo pridejo po lestvicah v zračne hrame in kaše svojih nemilih gospodarjev; z nenaravno lakomnostjo objedo usnje in jermenje, kjer je najdejo. In toliko močno so spačeni, da se izstradani psi za nar ostudnejši živež do kervaviga skoljejo.

Pa ne sama žertnost, temuč tudi vse druge lastnosti teh žival kažejo njih spačenje. Namesti zvestobe, čuječnosti in družnosti, ki jo pes povsod do svojiga oskerbnika skazuje, tako da je pri vsih narodih v znamenje teh čednost, so kamčadalski psi termo potuhnjenih sužnjih nase vzeli. Strahljivi in neprijazni se ogibajo svojiga gospodarja; ni jim mar za varnost njegoviga posestva; ne upajo si ga pred neznanci braniti. Boječi in žalostni se plazijo semtertje, in se zmirej nezaupno ogledujejo. Z zvijačo in goljufijo jih je treba pred saní pripraviti; med vpreganjem vsi glave kviško mole, in milo tulijo. Kakor se pa vožnja začne, v hipu umolknejo, in zdaj je viditi, kakor da bi s stoterimi tutastimi početki drugi pred drugim poterpljenje vozniško utruditi, ali njegovo življenje v nevarnost pripraviti hotli. Kadar na kako nevarno mesto pridejo, začnejo še bolj naglo teči; in da bi ga s stermiga hriba ne zvernili, ali v vodo ne prekucnili, mora voznik po navadi jim saní prepustiti, kjer jih potem redko drugač kot razlomljene in še le pri prvi vasi zopet najde, ako psam ni obveljalo naravnost ulti in se oprostiti.

Desiravno so pa psi v Kamčatki toliko spačeni, jim vonder ne pomanjkujejo lastnosti, pri katerih s svojo dobro voljo človeku koristiti zamorejo. Razun dobička, da se s temi lahkimi stvarmi v hribih, kjer nikakoršniga pota ni, in čez nar globokeji sneg naprej priti zamore, so tudi dobri vodniki, kateri v nar večji tami in v nar strašnejim medenji konec svojiga pota najti znajo. Ako je vihar tako silin, da je obležati treba, kar se tudi večkrat nameri, se psi zraven svojiga gospodarja vležejo, ter mu s svojo naravno gorkoto življenje ohranijo. Oni tudi

nar bolj gotovo bližne viharje naznanijo, ker si namreč jame v sneg kopajo, ter se v njih skriti išejo.

S temi in drugimi dobrimi lastnostmi kamčadalski psi obilno nadomestijo škodo, katero njih napake napravijo. Pa kaj družiga kakor terdoglavno neusmiljenje človekovo je te spačenosti krivo! Naj bo potuhnjenost teh stvari še tolikšna, vonder se ne zenači z merzlo samopridnostjo in nehvaležnostjo, katero te popolnoma zane-marjene in v nar terji sužnost zaveržene živali od človeka preterpé. Komej se je na zadnje kamčadalski pes po nezmernim terpežu zgodej postaral, de ne velja več za vožnjo, že nemili gospodar še poslednje od njega tirja, kar mu še zamore dati, namreč — kožo; in zdaj ta uboga sužnja stvar, ki je svojiga mučitelja celi čas svojiga revniga življenja tolikrat s svojo živo gorkoto ohranila, tistimu še po smerti enako službo skazuje.

28.

Zastavica. (1)

Povej imé prezale mi devíce,
 Od ktere svétu priča zemlje lice,
 Godov čez jezer je že doživela,
 Al djal bi, v vsakim je le omladela.
 Časté fantiča v nji narodi eni
 Enaka bognji pa pri nas sloví,
 Radosti rajske obzoraj trosi.

29.

Mladi Vukasović.

(Povest, poslovenil po ilirskem J. Navratil.)

Cesarica Maria Terezija obišče enkrat odhranilišče mladih vojakov, in o tej priliki vpraša vodja: Kteri za-sluzi naj večjo pohvalo med Vašimi odhranjenci?

Vaše Veličanstvo, odgovori vodja, potožiti se ne-morem čez nobenega; ali mladi Vukasović je naj bolji med njimi.

To so poterdili tudi učeniki vojniškega vedënja ali ekserciranja, in hvalili posebno njegovo urnost v mečevanju, to je v bojevanju z mečem.

To je lepo mladi Dalmatince! — reče kraljica — ali rada bi ga tudi vidila z mečem se bojevati. Daj primi za topi meč. — Kedar se namreč mladi vojaki mečevati učé, ali se zares ne bojujejo, imajo tope meče z bunčico na koncu, da nobeden nobenega ne rani. —

Kolikor ponizniši in strašljivi je mladi Vukasović popred pred kraljico stal, toliko jačji in bolj ognjen je njegov pogled, kedar se s topim mečem pred kraljico na ogled postavi. Z več pajdaši se je poskusil, pa vse je premagal. — Zato ga obdaruje cesarica z dvanajst cekini.

Čez nekoliko dni pride ona sopet v odhranilišče mladih vojakov in vpraša valje po mladem Vukasoviću. Ga zovó. Ali ko pride, se močno vstraši in trese. Ga vpraša posmehovaje se cesarica: Pa ne da bi bil une denarje, ktere sim ti dala, že potrošil? kjé so? — Poslal sim jih svojemu očetu odgovori z boječim glasom. — Kdo je tvoj oče? — Moj oče so bili vojaški poročnik (lajtnant); ali so že doslužili, in zdaj v Dalmaciji prav po siromaško brez plače živé. Nisim védel dara Vašega Veličanstva bolje porabiti, kakor da sim svojemu siromaškemu očetu z njim pomogel.

Dobri mladeneč! — reče cesarica, in ga pogladi po obrazu — vzemi črnilo, pero in popir pa piši. Vukasović poslušá, cesarica pa mu napoveduje sledeče pismice:

Dragi oče!

„To pismice, ktero Vam pišem, mi napoveduje cesarica. Moje obnašanje, moja pridnost in posebno moja sinovska ljubezen do svojega očeta je cesarici tako dopadla, da bodete Vi od tega časa po dve sto goldinarjev letne plače dobivali; meni pa je sopet štiri in dvajset cekinov poklonila.“

Povodni ali Nilski konj.

(Poleg Vogelnoviga poslovenil Peter Hicinger.)

Čudno upodobljeni povodni ali Nilski konj v Afriki je še živ ostanik tistih težkih, neokornih, silo-debelih, grudastih stvari perviga sveta, kakoršnih je ta žival blezo več enacih plemen imela. Le pogledati na ta zmaj, in ni potreba nobeniga popisovanja. Celo star konj, kteriga so v Dongoli ubili, je od gobca do konec repa trinajst francozkih čevljev in pol meril, in krajni zobje so od korenine do ojstriga konca ob vnanji krivini šest in dvajset francozkih palcov obsegli; teža mesa se je štirim ali petim močnim volam enaka cenila. V boji se nar bolj pokaže lastnija te živali. Nekdo, ki je bil priča in deležnik lova povodnjih konj, pripoveduje leto: „Štiri ure smo se bojevali, in sicer po noči, de bi bili eno teh žival ubili; in malo je manjkalo, de ta zver ni naše velike ladije in z njo morebiti tudi nas vsih pokončala. Ko je namreč harpuna (močna pušica z zad molečimi kaveljni) s kakoršno samo se taka stvar v roke dobiti zamore, veržena bila nanjo, sta dva lovca v malim čolnu lesen čok na dolgo verv harpune privezati hotla; ranjena zver nji ugledavši z enim skokam nad nji plane, čoln s seboj pod vodo potegne in razruši, komaj sta lovca s hudo silo veliki nevarnosti odšla. Pet in dvajset krogel smo s puškami na kakih pet čevljev deleč v glavo te zveri izstrelili, in ena sama ji je kožo in kost pri nosu prebila; vse druge so v koži obtičale. Vzeli smo tedaj vzadnje veliko puško, ktero smo bili zavoljo tolike bližine kot nepotrebno na stran pustili. Pa še le, ko je pet krogel glavo in život mu strašno razmesarilo, je ta velikanski zmaj smert storil. Temna noč je bila strahoto tega dvo-boja še pomnožila; velikanska zver je med tem našo veliko ladijo na vse strani po reki vlačila; omagala je pa ravno v tistim za nas nevarnim hipu, ko je bila ladijo med celo zmedo pečin zavlekla; nevarnost bi bila

takrat za nas toliko veči, ker je bila vsa družba na ladii zmamljena, in nihče ni opazil, kam de smo zašli. — Povodnih konj tako velikih, kakoršin je bil ta zdaj omenjeni, domači rojaki v tistih krajih ne morejo ubiti, ker nimajo večjiga strelniga orožja. Te živali so zavoljo svoje požrešnosti velika nadloga za deželo; zakaj stanovavci nimajo nobeniga zadostniga sredstva, jih od svojih sadiš preč zaderžati; vse kar store, je to, de po noči z malim bobnam ropot delajo in semtertje ognje zažgejo. Na nekterih krajih so povodni konji tako prederzni, de se le takrat z pašnika uganejo, kadar velika množica ljudi z vpitjem in kolmi nad nje pride. Grozovito število teh zveri se najde v Nigru. Ko smo se pod Rabo po tej reki navdol peljali, se je nezmerna množica povodnih konj blizo nas vzdignila; sopihali, pljuskali in potapljevali so se krog in krog naših čolnov. Menili smo jih ostrašiti in odpoditi, ter smo enkrat ali dvakrat na nje ustrelili; pa ta pok je iz vode in vsaciga kota reke še veliko več teh upornih tovaršev vkup priklical, in imeli smo jih zdaj bolj krog gosto sebe, kakor popred.

„Med takošne strašne in velike živali naši ljudje v kakim čolnu še čas svojiga življenja niso bili zašli; trepetali so od strahu, vpili in se jokali. Pravili so, de povodni konji večkrat čolne prebernejo, kjer je potem gotovo vsakteri zgubljen. Večkrat so nam te zveri tako blizo prišle, de bi jih bili lahko z debelim koncam pušk dosegli. Ko sim pervikrat strelil, sim blezo eniga ranil; zakaj vsi so prišli iz vode na dan, in so nas tako hitro podili, de smo le z nar večim trudam jim naprej uhajali. Ko je moja puška drugič počila, je na to glasno, močno tulenje nastopilo, in viditi je bilo, de smo se od njih dalje odtegnili. Le dva možaka naših ljudi, ki sta bila iz Bornuskiga, sta bila manj boječa od drugih; vidila sta že take živali v svoji domačii, kjer se jih veliko najde, kakor sta pripovedovala. V južni Afriki se dobi ta žival v vsih rekah; pa se povsod nazaj umikva, kjer človek zemljo obdelovati, in se sam izobraževati začne. Viditi

je skorej, kakor de bi zver sama čutila, de med bolj blage oblike in razmere poznejiga sveta več ne gre; tako ima njeno meso le za Hotentote še slast, kakoršna bi evropejskim ustam težko dišala; saj neki potnik še duha ni mogel prenesti, ko je memo šatora šel, v katerim so Hotentoti povodniga konja jedli. Zobje te živali so pa neki ne prereditko v ustih Evropejcev namesti zgubljenih lastnih najti, ker jih kakor slonovo kost rabijo in izdelujejo. Kako čudno potuje tako en zob iz žrela zveri afrikanskih rek skozi roke Hotentota, delavnico strojnika (mehanika), hram tergovca v čeljusti prezalnih gospodov in gospá!“

31.

Fantič in Limbar.

(Spisal Jeran.)

Fantič.

Ti limbar, limbarček na polji,
Kedo je tebe vajál?
Si bél in bél okolj — okóli,
Kedó ti je lepóto dál?

Ti limbar, limbarček nis' prédel,
Ne sékal, ne orál;
Povej mi, rad bi védil:
Kedó t' je néžno srajčko dal?

Limbar.

Ti fantič, fant moj, stvarca mlada!
Zasliši: „Stvarnik sam
Je mene zbudil 'z zemlje hlada,
Za tó mu čast in hvalo dam.

Me varje angeljček iz rája,
Tké za me suknice,
Z rosíco zlato me napája,
Igra se z mano solnčice.“

Fantič.

O limbar, limbarček preblagi,
 Naukov lepih tron!
 Leskečeš se v nebeški snagi
 Še bolj, ko nekđaj Salomon.

Limbar.

O fantič moj, človeček slábi!
 Bogú se v roke daj,
 Gospóda v nébu ne pozábi:
 Še bolj svitel boš nekedáj.

32.

Hudamos.

(Spisal Janez Terdina).

V Rašiškem gojzdu (med Mengiško faro in smeledniško komesijo) je grozovito pečovje, ki se šumbreg imenuje. To imé od tod pride, ker tu iz globoke doline hudournik izvira, ki zlasti ob dežu z velikim bobnenjem po skalah dere. Pa ko ta urnik na ravno pride, je v velik prid tratam in travnikam. Na eni teh omočenih trat koj pod hribom je enkrat kočá stala, lastnina sicer revnega pa pridnega kmeta. Ko vmerje podedva njegov žlahtnik imenovano bajtico. Mihel ni imel sicer slabih lastnost. Bil je vedno vesel, priden, postrežljiv, uren, za vsako delo pripraven.

Al kakor marsikdo ga je tudi on prerad serkal. Njegova edina prijateljica je bila kupica. En teden je delal, drugi teden pa pil in tako zaporedoma, da mu leto preteče. Pa ta skor edina slabost Mihelna v velike zaderge pripravi. Pri kerčmarjih je imel toliko nakredanega, da je bila njegova hišica v vedni nevarnosti na boben priti. Takrat je v Rašiškim gojzdu velik pes prebival, ki so ga ljudje Hudamos imenovali. Ta pes je verh šumbreka vsaki večer na poti sedel in je tako lajal, da se je krog in krog razlegalo. Več serčnih fantov se sicer Huda-

mosa loti, pa on jih je popadel in tako ogrizel, da se več blizo ne upajo. Enkrat tava tudi Mihel ves v vinskih omotičah verh Šumbreka. En zimski večer je bilo. Ko do Hudamosa pride, se mu smili, ker je tak mráz. Pojdi z mano, ga Mihel nagovori, da se pogreješ — ti bom tudi jesti dal, ker sim jaz sit, pa še ti bódi. Zdaj več ne grize, marveč se nagovorniku prilizuje, ga liže, gobec odpre in takole v začudenje pijančka pripovedovati začne: Lej! jaz sim posestnik tega hriba in vsega, kar je v njem. Moja dolžnost je za dobrotljive ljudi skerbeti. Posihmal sim tvoj prijatel. Ti boš vidil, kako znam postrežljivost poplačati.

Hudamos tako besedva in z Mihelnom gre, ki mu jedi da. Ko se nasiti, se zopet na svoje čakališe verne. Drugi večer spet pride in tudi vselej za naprej, kadar je Mihel domá, ki mu zmirom rad postreže. Kmalo vidi, da obetanje psa ni prazno. Spomlad mu je vselej povedal, kdaj da naj seje in ravno tako mu je tudi na znanje dal, kdaj da naj žane. Mihel ga vse vboga in glej! od mernika posetve je sto, al še več mernikov pridelal. Vsajeno drevo je tretje leto že popolnoma doraslo in je toliko sadja dalo, da Mihel ne ve, kam ž njim. Če je bila prav slaba letna, je vendar on zmirom enako pridelal. V malo letih je bil Mihel bogat mož brez dolgov, se je tudi pijančevanja odvadil, je torej povsod časten bil, in zadnjič si nevesto poiše. Pa kakor je sploh navada, se tudi on prevzame in ošaben postane. Hudamosa, ki je še zmirom k njemu jesti hodil, je zdaj gerdo gledal, in mu zadnjič, ko se oženi, celó reče: „Ne zameri, da te več nemorem tu imeti, tvoja gerda pasja podoba se zna ženi zastuditi.“

Hudamos se kar nič na to ne jezi, le reče: V prid ti ne bo. Pomnil boš name, pa zate sim zgubljen. Vender te zavolj tvoje nekdanje dobrotljivosti nečem popolnoma zavreči. Ne ti, pa tvoj sin me bo zamogel najti. Več me ne boste verh Šumbreka vidili, stanoval bom v

votlini, iz ktere studenec teče. Tje naj me iskat pride.
— Hudamos gre.

Od zdaj ni bilo več psa v hišo, pa tudi prejšnega pridelka ne. Nive in senožeti več ne rodé. Mihelnu spodleti, kar se podstopi.

Prišle so slabe letne, nevihte, toča, ki mu staro revsino naklonijo. Njegovo ženo, ki je bila popred vsega dobrega vajena, to tako peče, da žalosti umerje.

Dolgo je Mihelna sram spet pri Hudamosu pomoči iskati. Pa ni bilo drugače si pomagati. Pošle tedaj svojega Jurčka na Šumbrek, da bi Rašiškega škrata poiskal. Jurčik je bil prebrisan fantin, bil je koj pripravljen iti, ko mu oče pové kaj in kam in zakaj. Serčno stopi v votlino, v kateri ima pes biti. Pa komaj pet korakov stori, ga tma obdá, le toliko razloči, de ima veliko jamo pred nogami, v katero se ne upa stopiti. Premišljevaje, kaj bi storil, se okelj ozira in res kraj stene malo za sabo kamnito mizo zagleda, na kateri je en obroč, ena palica, ena kupica vode in kurje peró vsako z napisom: Ključ k Hudamosu. Jurčik misli, kaj bi pomenilo, poskuša in poskuša in zadnjič vgane. Obroč si je namreč okolj glave djal. Pri tej priči se jama razsvetli in brez obotave gre po sternih stopnicah doli. Pa ko do tal pride, mu na enkrat veliko z žebli obito koló daljno pot zapre. Zopet ključ h Hudamosu poskuša ki jih je saboj vzal, in glej! ko kupico vode na kolo verže, ono vtihne in se na stran umakne. Veselo gre Jurčik naprej. Pride do lepo okinčanih vrat, pri katerih sta dva serdita medveda stražo imela, ki sta tako strašno tulila, da se dečik silno prestraši. Pa zadnjič si pogum vzame in medveda s palico bije. V hipu sta krotka in spoti gresta. Zdaj Jurčik tudi zadnji ključ: kurje peró porabi in ga v zapah vtakne, da se vrata odpró. Dečik stopi v krasno stanico. Tu zagleda Hudamosa, ki je za mizo sedel in se mogočno krog oziral. Prijazno odpre on gobec in reče: „Ne boj se, ker me je oče signal, bom pa tvoj prijatelj. Ne bom sicer s tabo šel, ljudje so ne-

vredni, me še viditi, pa nevidno te bom obdajal. Tu poglej znamenje moje prijaznosti!“ — Pri teh besedah Hudamos iz za mize skoči in pokrov odzdigne, ki je bil sred stanice vdelan. „Lej! besedva dalej, tu izvira hudournik, čem mu lastnost podeliti, da bo stotna njegovih kaplic sreberna. Ker pri vašej hiši teče, koj tamkej vsaki večer en plošček postavi, in drugi dan bo s srebrom napolnjen! — Jurček obljubi to storiti in se zahvali. Potem mu pa Hudamos taco poda in ga sopet vun izpelje. Sam pa gre nazaj v podzemeljsko stanovanje. —

V hišo Mihelna se zdaj staro blagostanje verne in še večji postane. Pa zdaj ga z hvaležnim sercom vživa. Ko pohištvo Jurčku izroči, se tudi tega bogastvo derži. Ali njegovi vnuki so tudi prevzetni postali in niso srebra več v ploščku, ampak v škafih lovili. To se Hudamosu tako za malo zdi, da studencu zopet svojo blagodarno lastnost odvzame in prebivavce „trate“ v staro revšino treši. Ob vse in clo ob hišo so prišli, ki se je poznej tako razsula, da kamen na kamnu ne obstane. —

Po našem če ta pripovedka reči, da je bil tu enkrat rudnik, ki se je pa že zdavnej spraznul in zasul. To tudi pričajo jame, ki so tu in tam zrite in še druge znamenje, kakor kamnje, pesik i. t. d.

33.

Jurček gré na ptuje.

(V Novicah popisal Matevž.)

Jurček, stariga nožarskiga mojstra sin, se je per svojim očetu nožarije učil. Ko so mu léta učenja dotekle, so mu oče rekli: Veš kaj Jurček, per meni si se zdaj izučil, zdaj boš pa še mogel nekoliko po svetu iti, da boš kaj ljudi spoznal, zraven tega se pa še per drugih mojstrih kaj noviga naučil in zvedil, po katerih krajih naše blagó kaj bolj spod rok gré. — Desiravno se je Jurčku per tih besedah milo storilo, vender ni rekel, da bi ne šel; matí so pa zoper to veliko govoriti imeli, in

so rekli: Za božjo voljo, ali si neumen ali kalj, da fanta po svetu goniš, fant je še mlad, ima še komaj 22 let, kakó lahko se zna zgoditi, da ga kdo ubije, in po svetu zna priti med lutriš ljudi, in na zadnje bo še véro zgubil. — Oče so pa rekli: Kaj boš to govorila, saj sim tudi jaz po svetu bil, in sim še živ nazaj prišel, in tudi véro nazaj prinesel; na vsako vižo fant mora iti. Nič ne maraj Jurček, jutro pojdeš, jaz te bom pa nekaj časa spremil. Drugo jutro mu navežejo culjico. Jurček vzame od matere slovó, mati so mu še nekaj plesnjenih šmar-nih petic v roko stisnili, in takó odrine z očetam od doma. — Ko prideta dve uri deleč do neke kerčme, mu oče rečejo: Ljubi Jurček! dalej te nemorem spremiti, stopiva še tukaj noter, da bova en poliček vina za srečno odhodnjo izpila. Ko vùn prideta, mu oče še enkrat roko podajo, rekoč: Takó, zdaj pa Jurček z Bogam! Bog te obvari! Bogá nikar ne pozabi, in daj od sebe kaj vediti. Jurček pa s solzami v očeh odgovori: Očika, že práv! je že práv! In oče se obernejo proti domu, in Jurček od doma. — Zvečer, ko so se oče in mati spat vlegli, so jeli mati jokati in očetu očitati: Takó vender nisi pred jenjal, da si fanta po svetu pognal, — zdaj je pa šel — steber naše hiše, naše upanje in veselje, podpora in palica naših starih dni! — Tudi očetu se je po fantu milo storilo, in so tudi jeli jokati. — Jurček se je pa za pečjo oglasil: Oče in mati nikar ne jokajte, saj sim tukaj. — Za božjo voljo, oba s straham in veseljem z enim glasam zavpijeta, povej nama Jurček, ali si ti, ali je tvoj duh? — Práv jaz sim, odgovori Jurček, skoči izza peči, rekoč: Poglejte me, da sim ravno tisti Jurček, ki sim šel danes zjutraj po svetu (v fremd). Hitro oče in mati vstaneta, luč vkrešeta, in oba v njega silita, da bi jima povedal, kakó da je domú prišel, in ga nobeden vidil ni! — To je bilo lahko, odgovori Jurček: vi oče ste šli po veliki cesti proti domu, jaz pa po stranski poti, in sim prišel eno uro poprej domú kot vi; doma je bila hiša zaperta, sim pa okno odderznil, noter zlezal in za peč

počeni. Vidiš mati! so na tó oče djali, kakó modro je storil, ali ti nisim zmiraj pravil, da je fant prebrisane glavice, in da se mu ne bo nič hudiga po svetu pergodilo; stópi hitro k sosedu po en bokal vina, da ga bomo na to veselje pili, da se še enkrat srečno vidimo. Noter do jutra so per bokalu veseli skupaj sedeli, oče in mati se svojiga ljubiga sinčka, kteriga že en cel dan nista vidila, nikoli nagledati nista mógla. Jurček pa je le vedno pripovedval, kakó velik da je svet!

Ali pa taka ljubezin staršev ni slepa in neumna ljubezin?

34.

Studenček.

(Spisal Obalo.)

Studenček pod skalo

Samotno kipí,

Vodico prav zalo

Po logu valí.

V senco se skrije,

Ko solnee gorkó

Na logec zasije

Nad bistro vodó.

Zdaj merzla vodica

Po senci šumí,

Iz ktere se ptica

Napiti želi.

Bliz' tebe stojijo

Violce lepé,

Prav žlahtno cvetijo

Prijetno dišé.

Pri tebi počijem,

Se dobro shladim,

Se vode napijem,

Ter žejo vgasim.

35.

Polh.

(Spisal Henrik Freyer.)

Polh (Bilch, Siebenschläfer) je mišjiga plemena. Spodnji gladovni zobje so špičasti, povsod je po čvetero čelustnih zob. Ta zala živalica ima voljno dlako, kosmat rep, bister pogled. Kakor leverca stanuje na drevasih, se živi od sadja, posebno po žiru se debelí.

Oterpne v merzlim času kakor godernela (Murmeltier), in spi celo zimo, če ga gorki dnevi ne zbudijo.

Zato žir, lešnjike, kostanj i. t. d. v svoj berlog donese, de se za zimo in spomlad preskerbi s živežem.

Polh je podganine velikosti, zgorej po životu pe-pelno-sivo-rujavkast, spodej belkast, okoli oči tamnejši rujav. Rep je po celi dolgosti gosto kosmat, ktera plošnata kodela mu kakor leverci pri skoku od drevesa do drevesa, kakor pticam perute služi, de ne pade. Njegovo stanovanje in gnjezdiše je med skalovjem, v luknjah, berlogih in dupljih. Poterkaj na tako puhlo drevo, če je domá, in kmalo se oglasi in zagodernja „dèrn, dèrn, dèrn“. Če pri spodnji luknji puhliga drevesa napraviš suhiga listja in ga zazgež s žveplenko, de dim vleče skoz deblo, boš polha omamil, de začne kihati, in po tem doli pade. Vari se njegovih zob; on hudo ugrizne, in se zagriže, de ne popusti, če ga ne zadaviš.

Nar bolj debel in tolst je o jeseni; pečen ali cvert je dobra jéd. Kočevarjem pa tudi drugim je posebno všeč. Mast služi za svitlobo, tudi v lekarnicah je na prodaj za zdravilo. Mlade ima poleti; verže jih čvetero pa tudi petero. Odrastejo hitro. Čez šest lét ne živi. Polh ni prijazen kakor leverca, se ne da ukrotiti; ostane hudoben vse svoje žive dni. Njegovi sovražniki so divje mačke, kune in sove. V Valvazorjevem popisu Krajnske dežele se bere in tudi podoba vidi, kako hudič polhe v gojzdihi ponoči pregajna. Pa ta je prazna basen. Velika lesna sova (Buhu) skovika, se glasi in ljuska s kljunam ponoči; to slišijo polhi in bežijo pred sovražnikam v svoje berloge. Polhe mnogoverstno lovè; v skrinice na drevju, na žimnate zanke ali klonke, ali v past pred luknjami skalovja i. t. d. Uskoki na Gorjancih so od skalnih polšin desetino dajali. Iz Suhe Krajne pridejo lovci z baklami ponoči v Stružki gojzd, kjer jih dovelj nalovijo. Strojene kože za kape in za kožuhe prodajo.

Planinska sóva ali vjer (grosse Ohreule).

(Poslovenil Matevž Ravnikar.)

Ta je silna roparca, ktera se vlóti jelenjih in ser-
njih telet, zajcov, divjih petelinov, jerebov; zraven pa,
kar je hvale vredno, ona, kakor druge sove, tudi veliko
podgan in miš pokonča. Ona šari okoli v nočnim po-
mraku; zato in pa zavolj nje tihiga letanja, je toliko
nevarniši. Po dnevi sedi tiho med skaljem, ozidjem, ali
med gačami na visocih drevesih tik debla; perje ima terdo
po sebi položeno. Ko se ji kdo bliža, ona odpre oči,
ter jih semtertje suče, perute kot strešico napol raspro-
stre, zraven se šopiri, glavo naprej perklanja, zdaj eno
zdaj drugo nogo perzdvigne, piha, s kljunam kima, smešno
se štuli in kremži; med tim se ji debele oči svetijo in ji
igrajo, punčica se ob vsacim pojemljeji sape spremeni.
Ni torej čudo, de je ta ptica dala priložnost k marsi-
kterim vražjim pravlicam, postavim, de se vrag po
hosti smeja, uka, kliče, razgata; in ker jek take gla-
sove dostikrat pomnoži, so nekteri od cele trume vragov,
strahov in tako dalej bledli. Tma, hosta, noč, skale,
zidine, vse zraven daje priložnost si Bog ve kaj do-
mišljevati, in slišati, kar ni nič. To vse pride od vla-
kov in bojév planinskih sov, kterih se, kakor pravijo,
po dvajset in še več vkupaj naletí.

Mravlja s kobilico.

(Iz »Čebelice«.)

Po léti skerbnó
Se mravlja močno
Za kruhek potíla,
Na kupe nosíla
Si hrano drobnó.

Kobilica cveréi,
Mar delat' ji ni,
O soncu vriskala,
Ni jénjati znála,
Le v pétji živí.

Preglasno mravlja
 Pobara derznà:
 Kaj, ti pa ne spravljaš?
 Se le obotavljaš?
 Bo zima strašnà!

Ti, béba! kaj véš?
 Še téga ne vméš:
 O krési gré péti,
 Veséto živéti
 Braniti ne sméš.

Natora zaspi,
 Se snég pervali,
 Kobil'co izstrada;
 Obléda od glada,
 Boléha, medlí.

Do mravlje prišlá,
 Presuha, tenká,
 Des' milo prosila,
 Nič ni si dobila,
 Ozmirjana bla:

„Jez vrednim delim,
 Lenuhe podim;
 Po léti si péla,
 Sred môjiga déla;
 Pa plési po zim!“

38.

Pogreb starega Slovana.

(Spisal Podgorski.)

Leta 1272 umre litvanski knez Svintorog. Zdajci povzdignejo zbrani stanovi, ki so se v Kiernovi sošli, njegovega sina na knežki stol. Pobožnega sina prva skerb je zdaj bila, truplo rajnega očeta spodobno ter po starodavnem običaji pokopati. V ti namen izvoli pri stoku Vilne in Vilje primeren prostor, ukaže okoli vsa drevesa izseči, in pripraviv široko mesto ga posveti, stare pesmi prepevaje, in opravlja je bogovom svete molitve, in drage žertve. Potem nesejo tje očeta njegovega, Svintoroga Utenosoviča, o sprevodu slavnih junakov in sovojščakov njegovih, žlahtnikov in boljarjev. Prinesši na odločen kraj ga oblečejo v najdražja oblačila, pripašejo mu svitlo sabljo, ki jo je v bojih slavno sukal, na persi mu pripnó jeklen oklep, na glavo dajo leskečo čelado in v roke ščit in bojno kopje, ter ga položijo na visoko germado. Zdaj se ogenj pod njo podtakne. V vihrajoči plamen mu veržejo lovnega sokola in žrebca, ki mu je najljubši bil; celo sluga, ki ga je naj zvesteje služil, in mu najdražji

bil, sožgejo s truplom knežjim vred. Žalostni stojé okoli žlahtniki in boljarji, gledé kako žeréci plamen brez bojazni in brez milosti razdjava najhrabejšega vojvoda, ki je strah bil vsih sosedov; ki je svojo slavo v imenitnih vojskah na široko in daleko razprostranil. Zadnji dar mu mečejo v ogenj risje in medvedje kremplje; zakaj verovali so, da pride soden dan, o katerem bodo mertvi zopet oživelí, ter plačilo prijeli za dobra in zla dela; da bode Bog na visoci in stermi gori sodil, kamor bi se brez risjih in medvedjih kremplev ne bi lahko prišlo. Ko je zadnjič v silnem plamenu truplo preminulo, in préd orjaški stas (postava) se v peščico praha zgrudil; so pobrali male ostanke v majhino posodo, in izkopavši na tem mestu rako so ga zagreblí ter visoko gomilo nad-nj nasuli. — Da bi spomin ljubljenege kneza nikdar ne zginul, so zidali pri njegovej gomili cerkev, in v njo duhovna postavili, ki bi na grobu opravljal žertve, in v čast Peruna, ki je bil bliska in groma bog, iz dobovih derv večén ogenj palil. Ako bi bil kadej ogenj po nepaznosti duhovna ugasnul, bi se bil on, kakor skrunitelj božje veže, brez milosti sožgal. Tudi se je potem druga gospoda na tem mestu, ki se je odslej Svintorog imenovalo, sožigala, notri do časov Jagela, ki se je dal kerstiti.

39.

Zastavica. (2)

Rad z mano mladenič se baha,
 Serditež me kmalo imá,
 Junak clo se z mano premaga,
 In sivček v pomoč me ravná.

Znamenitne lastnosti pajka.

(Spisal J. Navratil.)

Sleherni izmed vas je že vidil pajka, kaj ne? De čudno pajčine zna presti, to tudi vsak vé! Tode kakó jih préde in iz česa? To pa malokdo vé, in to vam čem tukaj v kratkim povedati.

Poslušajte! Pajk ima na zadnjim koncu života šest bradovičie in v vsaki bradovičici tavžent, v vsih šestih tedej šest tavžent neizrečeno majhnih luknjic, iz katerih pajčino izpuša ali préde. Svojo navadno nit prede iz vsih šest tavžent luknjičie, in vender je ta nit še drobneji, kot svilna ali židana. Nit nar manjšiga pajka je takó drobna, de bi se za debelost človeškiga lasú štiri milijone takih nitk potrebovalo. Če pa pajk hoče, zamore tudi iz vsih luknjičie na enkrat šest tavžent nitk vsako za-se presti. Mreže pajki zato delajo, de bi se v njih kaka muha ali druga živalica vjela. Kader živalica noter zabréde, skoči pajk naglo iz svojiga kotička, jo zagrabí za vrat, zakolje, in — če je lačen — tudi prec kri iz nje popije. Če pa ni lačen, živalico le zakolje, po tem pa se okrog nje verti, kot de bi jo s čim oplétal, de bi mu ne ušla. In zarés se vidi čez nekoliko časa, de je vjeta živalica z drobno drobno mrežico preprena. Ta mrežica obstoji iz samih tistih nitk, katerih na enkrat šest tavžent vsako posebej iz sebe izpuša. Ravno takó tudi preprena tisto živalico, (postavim: komarja, muho, gosenico, ali kako drugo živalico), ktera ta čas, dokler on ktero mori, v njegovo mrežo priletí ali pade. Kader ga pozneje lakota napade, ji pa kri izpije. Veliki pajki, na visokih nogah, si tudi majhne pajke za živež lové. —

Pajk sprede včasi iz pajčine med dvema drevesama, germama, kolama pri plotih i. t. d. takó lepó, zvezdi enako mrežo, de se ni prečuditi. Kakó umetno, kako enakomérno, in pa kako hitro je narejena! Ni ga umetnika

na svétu, ki bi enako zvezdo iz tako tankih nitk takó enakomérno in pa takó urno naredil. Ako pajka pri takim delu narajmaš, gledaj natanjko, kakó se zraven véde; z veseljem ga boš gledal, ter se čudil. —

Če hoče pajk z visočine na tla priti, da mu ne bi bilo treba s kake visočine doli lésti, pripne svojo navadno nit, ktera je enmalo lépasta (limasta) na mesto, na kterim stoji; potem se z glavo navdoli spustí. Pripeta nit prihaja zdej, kakor de bi se od kakiga klopčica odvijala, skozi pajkovo bradovičico čedalje dalja, in takó dospè nanji viseči pajk z višiga kraja na nižiga, da po ničém ne leze. Ako se hoče na ravno tisti kraj verniti, in je nit od zgorej do tal še cela, se oberne z glavo proti niti, se je s sprednimi nogami prime, ter potlej hitro hitro čedalje više poprijema, dokler zopet nazaj na viši kraj ne pride, s kteriga se je bil poprej navdoli spustil.

Kakó pa pajk, ki leteti ne móre, svojo nit med dvema, včasi več od eniga sežna saksebi stoječima drevesama ali vejama počez napné? — To skrivnost so gospod Matija Vertovc s sledečimi besedami popisali:

„Ko sim se pred več, ko štirdeset leti od Nemškiga Gradea proti Šent-Lenartu po neki deželanski poti sprehajal, pridem na mestu, kjer mi je bil pajk s križem (to je pajk, ki ima podobo križa na herbtu) s svojo kaj umetno narejeno mrežo pot zaperl. Počasi stopim bliže in zares nič gerdiga, nič ostudniga nisim najdel na njem, ampak lepó pisano osmonogato živalico, de sim se zavzel. Nalaš mu mrežo razdêrem, vender pa takó, de pajk na moji palici ostane. Tekal je po palici sem ter tje, in ni mogel poti najti, po kteri bi mi bil k nogam ušel; pripne tedej na palico eno nitko, se po nji proti tlam spustiti. Jez pa pajka z nitko vred kviško vzdignem in mu palico podstavim, de zopet na nji ostane. To poskušnjo sva oba dostikrat ponovila. Viditi on, de takó nikakor ne more uiti, se vsede na enim koncu palice, ter mota neprenehama z eno zadnjo nogó več tavžent nar drobnejših nitk na enkrat iz svojih bradovičic.

Desiravno ni bilo čisto nobene sapice, se začno vender te komaj vidljive nitke na vse strani gibati. Čez nekoliko časa nitke malo z zadnjo nogó k sebi povleče, viditi, če se je ktera že kje prijela. Ako se to še ni bilo zgodilo, je nitke na zgornji način (na zgorno vižo) veliko bolj podaljšal, in ko se ena na peresu bližniga germa popáde, zbeži on po nji, kér je ob enim novo močno nit za seboj noter do peresa vlekel.“ —

Takó so se bili imenovani učeni gospod, takrat še mladeneč, z lastnimi očmi prepričali, kakó de pajk svojo nit med dvema drevesama ali vejama počez napné. Kakor sami pravijo, so se takrat neizrečeno veselili, de so bili to naravno ali natorno postavo kakor radovedni mladeneč sami našli. Ali niso to čudavredne in tedej znamenitne lastnosti pajka? Kaj ne? de vas veseli, kaj takiga véditi? — Tudi jez sim se od popisanih lastnosti pajka, ker sim bil tudi eniga, tode navadniga brez križa, na palico vjel, popolnoma prepričal. Čuditi se je vsemu; sosebno pa se je čuditi temu, de perva nit, ki je memo navadne veliko tavžentkrat tanjši, vender pajka zamore deržati. Tudi oblačilo pajka s križem, če ga natanjko ogledaš, je tako lepó, de se mu ni prečuditi; nar lepši baržún (žamet) naj se skrije pred njegovo kožico. —

Ni res, de so pajki strupeni; neki menih po imenu Minazi jih je celo brez vse nevarnosti jedel. Noben pajk ne piči; ampak vsi so pohlevne stvarice; ki te s tim, de vedno svoje mreže nastavljajo, si kaj živeža dobiti, k delavnosti in pridnosti opominjajo.

Ljudje, ki v loterii svoje sreče išejo, pajka s križem v pisker devajo, v kteriga poprej vse številke (numarc) na popirčkih zapisane veržejo. Zgodi se včasi, de ponoči v piskru zaperti pajk en ali več popirčkov v svojo mrežico vplete; oni menijo, de so na popirčkih napisane številke srečke, in jih stavijo, misleč, de bojo gotovo v loterii zadéli. Kdor kaj takiga verjame, očitno pokaže, de je nevedin babjovérec. Kakó bo neki pajk srečke vé-

del?! Čeravno se pa taki neumni ljudje večkrat pripravljajo, de je njih vera prazna, revniga pajka vendar še zmirej v pisker zapirajo. Ali ni to abotno? —

41.

Ne mašuj se.

(Povest, spisal Ant. Navratil.)

Ko Francozi v glavno špansko mesto Madrid privrhijo, je bil med njimi tudi mlad Španec. Kar plane s cerkvenih stopnjic prebleda ženska pred Španca in zavpije: „Moj brat, moj Alfonz!“ Mladi španski vojak ji skoči nasproti, jo na svoja persa pritisne, goreče objame in po svojem očetu vpraša: „Le pojdi, da jih vidiš“ — odreče in si solze otira. — „Tudi jaz se moram jokati, pravi Alfonz. Kako sladke so solze, ktere veselje preлива!“ — „Kaj govoriš od veselja, zavpije špansko dekle! pojdi z menoj . . .“ in ga prime za roko.

Brat. Kam me pelješ?

Sestra. K najnemu očetu.

Brat. Kje pa so? saj to ni pot, ktera k njih stanišu pelje.

Sestra. K njih stanišu? — Oh brat! najnega očeta ni več.

Brat. Ali je mogoče? zakriči mladeneč. Kdo bi mogel mojega stariga očeta iz svojega pregnati? Oj, govôri sestra moja!

Sestra. Brezserčniki, divjaki so to storili.

Brat. Povej, kje so oče? Te zarotim pri Bogu.

Sestra. Na velikem tergu, pojdi! —

Obadva hitita in prideta na veliki terg. Tam ležijo še trupla, ktera so keršanski nasprotniki prevzetno vmorili. Dekle mu pokaže kopico zaklanih, kteri so nepokopani nespodobno ležali, ter reče: „Tukaj so najin oče. Mašuj se za njih!“ in mu imenuje gerdiga morivca. Alfonz stoji kot okamnjen. Potem oberne svoj pogled proti nebesom, za moč maševanja prositi. Sestra je tudi

klečala poleg razmesarjenega očetoviga trupla. Nato zavpije: „Poglej jih!“ Vojak pade čez truplo, ga poljubi, pritisne merzle ustnice svojega očeta na lice, vstane, in meč se je blisketal v njegovi roki. „Sestra!“ varuj truplo, jaz hitim, se nad morivcem maševat!“ Mladi vojak ni bil več človek, ampak oroslan, kateri kervi z gorečo žejo išče, zakaj on vidi truplo svojega nečloveško vmorjenega očeta.

Vojaki pa ga zadržijo. En častnik ga misli pomiriti in ga milo pregovarja, da naj pozabi, kar se je zgodilo. „Nesrečni! zavpije razdraženi, ali bi se Vi za svojega očeta ne maševali? Poglejte truplo mojega očeta!“ Pade na kolena pred zapovednika, zagrabi njegove roke, jih poljubi, prosi in hoče od njega maševanje za milost in kerv svojega sovražnika za dobroto. Ali njegove prošnje ne obveljajo. „Če morivca ne osmertim, zažene naglas, sam sebi življenje vzamem!“

Ti hrup zaslišati, pripeha duhoven njegovega naroda k njemu. Serčen se mu bliža, kričaje: Si ti kristjan, Alfonz? — Obdivjani mladeneč poslušne in reče: „Sim, sim; ampak za očeta se hočem maševati“. — Na to mu dohoven križ pokaže, rekoč: „Tedad pogazi ga z nogami, zakaj on, ki na njem visi, je vmerl tudi nam v poduk, da moramo sovražnikom odpustiti“.

Molcé mu Alfonz mertvega očeta pokaže. Duhoven vgane njegove misli in hitro povzame: „Tudi morivcu svojega očeta moramo odpustiti!“ — Odmaje Alfonz. Ali častitljivi duhoven mu k nogam pade in vpije s povzdignjenim križem. Preden jo za morivcam vdereš, moraš popred čez me, gospodoviga služabnika, planiti; moraš čez ta križ stopiti, kterege je tvoj oče pri zadnjem dihleju poljubil.

Presunejo ga te besede. Vzdigne potem starega duhovna, pritisne križ na svoja usta, se bogaboječemu duhovnu v naročje spusti, ga objame, in goli meč mu iz desnice pade.

Sovražniku enači maševanje te; —
Odpusti mu, glej, to povikša te čez vse.

Planinar.

(Spisal Potočnik.)

Visoko verh planín stojím,
 V veselji rajskim tú živím;
 Tam dol' ljudjé prebivajo,
 Veselje redko vživajo.
 Prid' verh planín,
 Nižave sin!

Men' pervo solnce zablíši,
 Ko zajde, meni še svetlí;
 Mrakóvi dol' stanujejo,
 In serca omerzujejo.
 Prid' verh planín,
 Nižave sin!

Men' bistre sape zrak vedré,
 Mi jasnijo glavó, sercé;
 Tam dol' meglé se vlačijo,
 Duhá moré in tlačijo.
 Prid' verh planín,
 Nižave sin!

Je poln čverstih cvetic moj stan,
 Stojé viharju, zimi v bran;
 Tam dol' mehkužni hirajo,
 Se razevetó, že umirajo.
 Prid' verh planín,
 Nižave sin!

Studenci bistri mi tekó,
 Pojé mi čedo in travó;
 Tam dol' se reke zberajo,
 Jezove, breg poderajo.
 Prid' verh planín,
 Nižave sin!

Po jasnim meni solnce gré,
 Al zvezde mígljajo svetlé;
 Tam doli strele švigajo,
 Med gromam hiše vžigajo.
 Prid' verh planín
 Nižave sin!

Kako si ribe gnjezda delajo.

(Spisal Dr. Bleiweis.)

De ptice za svoje mlade, ki se iz iker ali jajčk zležjo, gnjezda delajo, je vsacimu znano. Malokdo pa vé, de tudi ribe gnjezdica napravljajo, v kterih se iz iker mlade ribice izležjo.

Kaj taciga še nikdar nisim slišal — bo marsikdo rekel. Verjamem ti, prijatelj! de ti je to novica; vunder je gotovo tako. Plodenje povodnjih žival sploh je bilo dolgo časa še clo naravoslovcam neznana reč, in še zdaj je v tem veliko skrivniga, kar se pod vodo godi. V poslednjih časih so se še le tudi v teh prigodkih marsiktere vednosti zadobile.

To pa, prijatelj! nam boš na besedo verjel, de, kadar so se ribe derstile, se jajčka morajo na kak varen kraj spraviti, scer jih valovi vode odplavé, de se ne morejo mlade ribice iz njih izleči. Prepričati se tedaj, kako óna in ón za izlego mladih ribic skerbita, so mnogi naravoslovci v ribnjakih te opravila skerbno zapazovali, in o tem so vidili, de ribe zares gnjezda delajo.

Nar več si je slavni naravoslovec Koste v Parizu prizadeval, te ribje skrivnosti razodeti. Zato je spravil nalaš v velike posode, kotlu enake, več rib eniga plemena ob času, ko so se derstile, in je kamničkov, péska, slame, trave in druge šare zraven v vodo položil.

Neke dni potem, ko je ribe v teh posodah imel in njih obnašanje vsaki dan zapazoval, je vidil, kako se je ón vedno le eniga kraja v vodi deržal, sém tèm tje gibal, in si veliko opraviti dal. Vidilo se je, kako je vsaki ón nar poprej travne bilke z gobčkam zagrabil, jih na en kraj vkup nosil in kakor v pletenico ali preprogo (Teppich) pokladal. Ker pa je voda lahke travne bilčice odplavila, je šel z gobčkam po péska, in ga položil na bilke, de so tako obložene in obtežene mirno obstale.

To storivši, de se je pletenica še boljši vkup sprijela, se je poplazel s trebuham večkrat po nji in jo je s žlezo, ki se iz njegove kože potí, priljépil (zalimal).

To je prva terdna podlaga za gnjezdo, katero začne potem z neizrečeno pridnostjo izdelovati. Ko misli, de je prva podlaga terdno napravljena, začne poskušati, ali je pa tudi zares dosti močna. Tega se prepričati, začne s trebušnimi plavútami jaderno sem ter tje švigati, tako de žene voda valovčke proti gnjezdu. Če vidi, de se bilke premakujejo, gré še enkrat s trebušno žlezo po njih, de jih še bolj priljepí.

Je to dodelano, íše močnejši gnjezdne priprave, slamnatih bilk, korenin in druge šare; jo nosi z gobčkam skupej, na desno in levo, zgór in spod. Če se mu tako napravljeno gnjezdo pripravno ne zdi, ga podère in popravi, de mu je po godu. Bilke in korenince, iz katerih naredí podolgast berlog, zmiraj podolgama poklada; na eni strani je vhod v gnjezdo, na drugi nasprotni pa izhod.

Je dno in stranska plat na levi in desni dokončana, začne streho plésti. V strehi napravi okroglo luknjo, v katero svojo glavo in en del života tako dolgo vtikuje, de jo toliko razširi, de zamore potem óna lahko v gnjezdo iti ikre pokladat. Nekatere gnjezda so lastovičjim gnjezdam zlo podobne.

Ko so jajčka v gnjezdo položene in oplojene, začne ón gnjezdo od vsih strani zadelovati, de ga popolnoma zamaší. Ona ne mara potem clo nič za gnjezdo in nima clo nobene skerbí za mlade, marveč še večkrat gnjezdo napada, de ga pokonča in mlade požrè. On je zdej edini varh gnjezda in jajčk, za ktere mora cel mesec skerbeti, dokler se ne izležejo. Zató obloží gnjezdo s kamnički, in podí roparce preč.

Čez 10 ali 14 dni začnó mlade ribce iz jajčk lesti, za ktere še vedno skerbí prav po očetovo. Zato stoji vedno pri ljuknici, ki je odperta ostala, de nobena ribica vùn ne smukne; ako jo vunder ktera pobegne, jo berž vjame s gobčkam in jo baše v gnjezdo nazaj.

Nobeña kókla ne skerbi bolj za svoje piške, kakor ón za mlade ribice; óna pa je huji od vsake mačohe.

Bolj ko ribice rastejo, več prostora potrebujejo v gnjezdu; zato uidejo pogostama iz gnjezda; ón jih pa še vedno zapazuje, de se predelječ od domá ne podajo.

O 3 tednih so ribice tako velike in krepke, de zamorejo same zase skerbeti. Zdej jih spustí oče iz svojiga varstva, ter grè svojo pot.

Kar je še posebno čudno, je to, de ribe, ki so scer silno požrešne, ta čas, ko gnjezda delajo, jajčka varjejo in mlade gojijo, skorej nič ne jedó; — tako zlo so zamišljene v svoje opravila in v skerb za mlade.

Pa tudi to je še pomína vredno, de pri ribah ón za gnjezda in mlade skerbi, ne pa óna, kakor pri družih živalih.

44.

Zaupaj, pa glej komu.

(Povést spisal Ant. Navratil.)

Neki učenc se obiše o šolskih praznikih svojiga strica, ki ga veselo sprejme in obilno obdaruje. Potem ga je bila volja, se sopet k svojim revnim staršem vrniti. Ko je nekoliko ur hodil, dospé v neko vas, in se hoče v kerčmi za dalneje popotvanje okrepčati. Tukaj najde brodarskega hlapca, in mu vse brez pomislika pripoveduje, kako ga je stric obdaril, in da je zdaj na potu k staršem. K vsemu temu mu po bedaliji še nekaj cekinov pokaže. Hlapec se nadja, da mora učenc veliko denarjev saboj imeti, osnuje zlobni naklep ž njim iti, ga v bližnej lozi vbiti in obropati. Zato čaka, dokler bi se učenc na pot vzdignil. Tovarša se mu ponudi, ker pravi, da bode tudi on nekaj časa po njegovem potu šel. Učencu se še nič ne sanja, kaj bi se vtegnulo zgoditi. Mu dopade in se na pot podata. Hlapec pravi, da mu bode bližnji pot do mesta pokazal, in gre do loze ž njim.

Še zdaj neskerbni učenec strašne nevarnosti ne čuti. Nagloma zapusti hudobnež pajdaša in jo po drugem potu berhko reže. Ali kmalo kréne v germje, učenca preteče in pazi po risovo na njega. Veselo prižvižga neskerbni mladeneč, nič hudega si v nadi. Kar pahne hudobnež iz germja na revčka, ga mahne s palico po zatilniku, da se omamljen na tla zgrudi in mertev obleži. Zdaj mu denarje pobère in mertveca z listjem pokrije. Nesramni morivec gre potem proti mestu, si mnogoverstnih reči nakupi in pride zvečer zopet na dom.

Štirinajst dni na to se primeri, da vbitega učenca najdejo, zraven pa v zavitku nekoliko obleke in kosček razterganega pisma. Gósposka povsod poprašuje, morivca zvediti, ali dolgo nič ne opravi. Komaj za starše (roditelje) vbitega zvedó. Morivec pa brez vse skerbi storjeno moritvo pripoveduje. Nihče ni mogel na njem kakega straha opaziti; zakaj mislil je, da njegova hudobija ne more na dan priti. Ali človek eno, Bog pa drugo. Bog je majhnine reči tako obračal, da so morivca ovadile.

Naj prvi sodi brodarskega hlapca morivca kerčmar, ki se je pri njem z učencem krepčeval. Gosposki svojo misel razodene in pove, da sta se brodar in učenec skup iz hiše podala. Ali to ni zadostilo, in ne bi ga bili zaperli, ako bi ne bila druga reč k temu pripomogla.

Preiskovaje hudodelnikovo bajto narajmajo namreč v kotu pod slamo robec (ruto) in košček popirja. Oboje sporočijo gosposki. Sodniki se prepričajo, de se najdeni košček popirja z unim v culici popolnoma sklene. Pismo je bilo, ki so ga starši umorjenega malo popred svojemu sinu pisali. Robec pošljejo do staršev in spoznali so ga, sinov je. Zdaj je bil morivec izpraševan. Mu pokažejo popir, ki so ga v bajti našli. Gotovo je imel učenec v njem cekine spravljene. Hudobnež se terdo izgovarja, da mu je bil učenec popir dal, si tobak zaviti. Nestrahama je govoril. Ko mu pa robec pokažejo, je bil prepaden in ni znal kaj odgovoriti. Molči, molči, nič glasa

ni od njega, dokler obstane, da je res učenca vmoril.
Doletela ga je po postavah tiste dobe smertna kazen,
— rabelj mu glavo odseka.

45.

Drevó v cvetji.

(Spisal M. Valjavec).

Ko vgladam spomladi
Cveteče drevó,
Veselja se smeja
Mi serce sladkó.

U senci njegovi
Pozabi se trúd,
Glavičici sivi
Prijazno je tud.

Približam pobožno
Se mu gologláv,
Ker ono podoba
Mladosti je prav.

Mladosti nedolžni
Enaka je lást,
Ta cvet je dežele,
Človeštva je část.

Je vertica slava,
Je vertica kras,
Prepevajo tice
Mu hvalo na glás.

Veselje razseva,
In rádot budí,
O krásnosti njeni
Se vse veselí.

U dom si izvoli
Ga tičikov par,
Ljubezni je srečne,
Vesele oltár.

Z veseljem napolni
Tud starca sercé,
O njej se nebesa
Samé veselé.

Iz cvetja čebele
Mu serkajo méd,
Napravljajo 'z njega
Nebeško si jéd.

Zotorej', ko vgladam
Cveteče drevó
Veselja se smeja
Mi serce sladkó.

46.

Kako Slovenci novo leto praznujejo.

(Spisal J. Navratil.)

Po vsim Slovenskim imajo staro navado tisti večer pred novim letom, kakor pred božičem, in pred svetimi tremi kralji po hiši in po vsim pohištvu z blagoslovljeno (žegnano) vodo kropiti, in pa s kadilam kaditi. Ponavadno kropí hišni gospodar; ako ga ni, gospo-

dinja. V nekterih krajih se pa to pobožno opravilo iz sešbniga spoštovanja nar starjimu človeku pri hiši pre-pusti. Za lopatico ali drugo posodo s kadilom prime ve-čidel tudi odrasen človek, drugod kakšen pameten otrok, ki modro s kropivcam stopa in kadi. Vsi domači otroci stopajo s posebnim veseljem nadahnjeni za njima. — Vsak bi rad nar bliže kropivca bil. Zdaj eden, zdaj drugi kadivcu svetuje, kjé de naj bi še pokadil. Malo si ne domišljeje, čigar svet je obveljal. Vsak kotiček hočejo, de bi se pokadil. — V nekterih krajih kropivec na ti-hama moli in kropí, v nekterih pa naglás. Drugi za njim.

Zvečer hodijo tudi takó imenovani koledniki pred hiše koledvat, to je pét, v nekterih krajih sami od-rašeni fantje, v drugih krajih fantje in dekleta, ali pa tudi fantiči in deklice, kakor v Loku na Krajnskím. V pesmih vošijo srečo. Potem dobe kaj v dar. Dobivajo ne le de-narje, ampak tudi druge reči: masla, masti, beliga kruha in tako dalje. Dnarje pa imajo, se vé de, nar raji. V pre-možnih hišah jih tudi v hišo pokličejo in dobro pogosté. — Okoli Metlike in Zatičine na Dolenskím in gotovo tudi v drugih krajih pa hodijo godci tisti dan pred no-vim letam namesto srečo vošit, góst. Dobivajo darove kot koledniki. — Kakor kolednike, premožnejši ljudje tudi godce véasi v hišo povabijo, de jih pogosté. Godci pa zato marsiktero okroglo vrežejo. Kjer se pa góde, se večidel tudi pleše. Tako tudi tukaj.

Sem ter tje denejo ta večer popertnik (popert-nák ali božičnik) vdrugič na mizo, v tretjič pa tisti večer pred sv. 3 kralji. Na svetih treh kraljev dan ga še le načnejo.

V Metliki božičnik pree na božič načnejo. Za novo leto pa novoletnico, to je velik, pogači podoben hlebec naredijo. Ta hlebec je sicer že na sveti večer z božičnikom na mizi stal; ali načne se še le na noviga leta dan. Zató se mu pravi novoletnica.

Komaj noviga leta zora napóči, se že tudi, kakor po vsim svetu navadne vošila sreče začné. Vender

se ta navada na kmetih ne spolnuje takó na tanko, kot v mestih. Tukaj vošijo sosebnó otroci starišem, potlej spoštovanim sorodnikom (žlahtnikom) in učenikam, posli gospodarjem in gospodinjam in sploh podložni svojim predstojnikom srečo. Dosti jih je po velikih mestih, ki za delo celiga leta samo novoletni dan plačilo dobé. Nekteri scer odmerjeno plačilo pred dobé; pa o novim letu še kaj posebej terjajo. Med te se štejejo pismonosci, mestni čuvaji, brivci in še več drugih. Taki ljudje vošijo tedaj srečo prav za prav le sebi, ne pa tistimu, komur jo vošijo. Koliko velja, de so oni znajdli pregovor: Bolje je dati, kakor vzeti. Tode oni pri besedi „dati“ nase pokažejo.

Bèrkasti sér.

(Poleg Vogelnoviga poslovenil Peter Hičinger).

Bèrkasti sér (Bartgeier), veliki ali ovèji jastrob je med roparskimi pticami ali ujedami nar bolj popolnoma stvarjen, tudi nar večí ptica snežniškiga sveta; meri na dolgo čez štiri čevlje in med perutami deset čevljev; leteti zna izverstno in ropati serčno in krepko, bolj kot vsi njegovi množni tovarši. Vzdigne se neizrečeno visoko, letí in plava z veliko lahkoto nad snežniki in ledniki tje, in je v stanu o prav kratkim času veliko milj preiti, in veliko okolico preiskati. Treba mu je te lahkote, nezmerne prostore preleteti, zato ker mu je njegovo selo na snežnikih odmerjeno, kjer je le malo za njegov živež pripravnih žival. On ne letí le lahko in urno, temuč tudi celò drugač od družih jastrobov. Ti namreč, kadar se hočejo na zemljo spustiti, semtertje zvito in počasi doli plavajo; drugač pa veliki jastrob. Kadar on z grozovite višave rop zagleda, položi perute nazaj, in plane bliskoma nanj, ga popade, s svojimi močnimi kremplji v prepad verže in ondi sne. On ni nič manj požrešin, kakor je prederzin. Zatorej ne napada in ne

zmaguje samo manjših in večjih žival, kot divjih koz in še celo goved; temuč se postopi še tudi človeka. De namreč zlasti otroke ropa, to spričujejo marsiktere verjetne pripovedi.

Tako je n. p. 1814. leta na Švajcarskim žena živela, od ktere cerkvene bukve Habhernske soseske v Bernski gorenski strani letó pripovedujejo: „Ano Zurbuchново, rojeno v Habherni 1760. leta so bili starši kot skoraj trileta staro dete pri spravljanji otave seboj vzeli, ki se je pri nekim skednu vlegla. Kmalo je dete zaspalo, oče mu je obraz s slannikam pokrtil, ter je šel po svojim delu. Ko je kmalo potem nazaj prišel, otroka ni bilo več; obupni starši in drugi dolinci so ga povsod zastonj iskali. Med tem je šel Henrik Mihael iz Dolejniga jezera po gerdi stezi za Vegiskim potokam, kjer je otroka kričati slišal, ter se zavzel. Z naglo stopinjo hiti za vekam, kar se zdaj oplašen sér pred malim gričkam kviško vzdigne, in nad prepadam tje plava. Na robu tega prepada, v katerim je globoko v dnu dereč potok šumel, je našel Mihael otroka, kateri ni nikjer nobene rane na sebi imel, razun na levi rami in na levi roki, kjer ga je bila pred ko ne ujeda popadla. Čevlji, nogovice in pokrivalo je bilo zgubljeno. To se je zgodilo 12. maliga serpana 1763. Grič pa, kjer so otroka našli, je od uniga skednja, kjer je spal, kacih štirnajststo stopinj dalječ. Tako čudno oteto deklice se je od slej le „Lämmergeier Anni“ (ovéjojastrobova Ančka) klicalo, in se je pozneje z nekim krojačem omožilo. Peter Frutiger se mu je reklo, v Gevaltsvili“.

Tudi Dr. Zellweger pripoveduje, de je veliki jastrob v Hundvili v Apenceljskim kantonu, otroka v pričo staršev od zemlje vzdignil in odnesel. Nad tem tedaj, de ta strašna ptica otroke ropa, bi bilo komaj še dvomiti, desiravno je marsikteri nje pripisan rop, po misli naravoslovcov, velikimu órlu prisoditi, od kteriga tudi naš Valvazor nektere zglede pripoveduje. Tudi odrašeni so že v tako nevarnost prišli, de so se komej teže in

mahanja perut te silne ptice oteli, de jih ni v brezin pahnila. Nar bolj serčna in pogleda vredna je viditi takrat, kadar svoje na stermih pečinah narejeno gnjezdo in svoje mladiče brani. Neki kmet v Glarnskim kantonu je tako gnjezdo na goli pečini Glarnskiga hriba našel, je na-njo zlezal, napol leteče mladiče za noge in perutice zvezal, jih čez herbet obesil, ter proč šel. Ko so mladi kričali, sta kmalo stara prišla, ter sta moža štiri ure daleč s tako silo zasledovala, de se ju je komaj s sekiro obranil, ki jo je saboj imel.

Jožef Scheerer, iz Amona pri Valerskim jezeru, slovit lovec divjih kóz, je bos s puško na rami na čer splezal, kjer je bilo serjevo gnjezdo. Ustrelil je njega, nabil zopet puško, in prišel do gnjezda, v katerim je čvetero mladih sedelo. Komaj je bil tam, kar je starka s strašno divjostjo nanj planila, ga s kremplji pri ledji zgrabila, s kljunam v ramo kavsala in popadala in s silnimi mahljeji perutnic ga z čera v prepad trešiti iskala. Z vso močjo se je upiral proti pečini in se branil zoper napade serdite ptice, kar je mogel. Vonder zgubljen bi bil, ko bi bil imel čevlje na nogah, ali ko bi ne bil serca obdržal. Z eno roko, ktera je bila prosta, je nameril puškino cev v persi ptice, s perstmi noge pa je petelinca napel in orožje sprozil; in lej! o tem hipu je nevarni sovražnik mertev mu pred noge padel. Pa rana na rami vsekana je bila tako huda, de se je vse življenje proga znala. — Na Parnasu, kjer se ti jastrobi kakor tudi v Rumelii in Moreji na visokih hribih večkrat najdejo, so pastirji eniga s palicami ubili, ko je neki merzli večer jagnje vzeti hotel, ki se je na kolu peklo.

V Sardinii in v Korziki ubogi kmetje z lovam jastrobovih, serjevih in orlovih gnjezd zaslužik išejo. Tu so trije bratje v skalni razpoki nad globokim breznam veliko serjevo gnjezdo našli, iz kteriga so si lep dobičik obetali. Pa pečina je bila tako sterma, in gnjezdo tako globoko zdolej postavljeno, de ni kazalo drugač do njega priti, kakor če bi se bil kdo po vervi doli spustil. Bratje

so djali verv krog debla mladiga ondi stoječiga drevesa, de bi jim bilo to namesti škerpeca služilo, verv doli spustiti, ali pa spet gori potegniti. Pri tem početku ni bila samo nevarnost sto in petdeset čevljev globoko pasti, ampak bati se je bilo tudi napada starcov. Zatorej je tisti treh bratov, kteriga je po vadljanji to delo zadelo, svojo sablo s seboj vzel; druga dva brata sta za verv deržala. Starji teh bratov je bil šest in dvajset, serčni lovec pa dve in dvajset let star, korenjaške postave, s črnimi očmi in lasmi, prava podoba zalih gorjancov južne strani. Privezali so ga za verv, in po nji doli spustili. Zdaj je visil nad breznam razpoki nasprot, kjer je bilo jastrebovo gnjezdo; izprazne ga, ter derži tri mlade jastrobče z belkasto-rumeno mahovno v svoji roki. Brate je zaklical, de naj verv kviško potegnijo; njegov glas se razlega po pečinah, pa je prišel tudi do ušes njegovih sovražnikov. Vidil je, kako sta ga hipoma dva serja, starca mladičev, ktere je vjel, serdito napadla; druge roparske ptice vse, ki so v tisti pečini svoje gnjezda imele, so strašni hrup vzdignile, kakor de bi serjem pomagati hotle. Strašin roj ga je obdajal, in ujede so ga če dalje huje napadale. Se zoper nje braniti, je mogel s sablo, ki jo je prav izurjeno sukati znal, neprenehama nad glavo semtertje mahati, de bi se bil na vsako stran obvaroval. Kar čuti na enkrat verv se hudo stresniti, pogleda kviško in vidi, de je v silnim boji verv z ojstrino sable zadel, in jo za tri dele presekal. V tem pogledu ga strašna groza preleti, in v neizrečenim strahu pričakuje, kakošno osodo de mu je previdnost namenila. V zadnje vonder pride do verha, stopi na terdo, in odloži mlade jastrobe na tla. Z glasnim vpitjem veselja sta ga brata sprejela; pa smertna nevarnost ga je tako spremenila, de skorej ni bil več poznati.

Pravdarji.

(Spisal W—g.)

Na meji dveh sosedov
 Je oreh stal širok,
 Vsajen že od dedov
 Je bil prepira vzrok.

Oba si ga svojila,
 Če prav obeh ni bil,
 In ko sta ga klatila,
 Se vsak je togotil.

Otroci pobirali
 Orehe so po tléh,
 Tud dobro se lasali
 In tolkli po zobéh.

Ni dosti jima gréha
 Čez toljk in toljko lét,
 Si čtá zavolj orcha
 Še pravdo zdaj napét!

Sosedje nju krotijo;
 Želé ju umirit';
 Brez pravde ju svariyo,
 Domá se pogodit'.

Po tem gre Juri v mesto
 Besednika iskat;
 Tud Peter misli zvesto
 Clo modriga si zbrat':

Gre tožba že v sodnico,
 Tam mesi se dolg čas;
 Kér laž je med resnico,
 Zvijača pravde kvas.

Besednika sta rékla
 Drevó v prepoved dat',
 Dokler bo pravda tekla
 Orehe v shrambo djat'.

Prepóvd možá perklene
 De jima gre po glav';
 Sodnik čez dolgo skléne
 Prav sodbo po postav'.

Sodila je pravica:
 „De orh gre Petru v last,
 De vej pa polovica
 Ne sega v Jurja rast,

Na svoji strani veje
 Posékat' Juri smé,
 De sonce lože greje,
 In dež na zemljo gré.“

Na to Jur' apelira
 Nek maliga vdobi,
 In potlej revidira,
 Pa zopet vse zgubi.

Jur z jeze or'h obseka,
 Sercé si ohladi —
 Orehu sok odteka,
 Se kmalo posuši.

Zdej Peter ga natéga
 Mu škodo povernit',
 Pa tožbo Jur' odlega
 Mu bolje odgovorit'.

Se pravda hujše vname
 De konca ji ni b'lo,
 In premoženje jame
 It' kmetama pod zlo.

Besednika pritekla
 Zdaj kmeta pogodit',
 In modro jima rekla
 Orehe razdelit'.

Orehe sta razklala,
 Si djala jedra v žep,
 Lupine kmetam dala
 In strila pravde sklep.

Sta dohtarja zobala
 Orehe na pesti;
 Sta kméta pa razdjala
 Do bele se kosti.

Orel ali postojna.

(Iz »Drobtinec«.)

Nar imenitniji divja ptica je postojna, ki po visokih pečinah in košatih planinah prebiva, in se le žival živi. Postojno imajo ptice za kraljico.

Orli ali postojne so mnogoterih plemén. Nar hujši je planinski orel, velika postojna; nekteri je čern, drugi je rijav orel, ki v nar viših pečinah gnjezdo ima. Jezerska postojna ribe lovi, ki jih za svoj živež ima.

Orel vsako leto po dvoje mladih izvali, in kakor hitro se zgodnjajo, jih z gnjezda nažene, de se leteti naučijo, in si sami živeža išejo. Orla življenje je lov in rop. Ima silo bister pogled, in visoko iz pod neba svoj rop zagleda; neusmileno ojster klun in čerstve kremple ima, de kar zgrabi, mu ne uide več. Pobera zajce, jagneta, cele koze in veči ptice; z majnsi perutino se ne peča, ter jo drugim roparskim pticam prepusti. Vrane in krockarje s smertjo kaznuje, ako mu preveč vrešijo.

Postojna rada na samim prebiva; naj le ptica blizo pride, jo hitro nažene. Večji del sto let starosti včaka, in kedar se že postara, nemore velike živali vloviti več, pa kače in kušarje pobera, ter se tistih živi.

Svoje dni je v gorah blizo Doberne mati žela, dete pa v zibeli za košatim lesam spalo. Velik orel prileti, dete za plenice popade in ga visoko pod nebam v planine odnese.

Kako nevarno je, male otroke same pušati! — Mati joka, in gre po planini iskat, kje de nevsmilena zver vbogo dete obera; pa ne najde ne duha ne sluha.

Na drugim kraji sta dva poštena zakonska živela, premoženja dosti, pa otrók nista imela. Ravno so želi na polji, ker vgladajo, de orel čez hribe priplava, kaj beliga v kluni nese, in slišijo dete milo jokati, ki ga na pečino položi, in misli z njim dobro kosilo imeti.

Ženjice velik hrup naredijo, orla odženejo, in grejo

po lepo dete, ki sta ga premožna zakonska sinoveca vzela. Glejte, kako dober Bog za nedolžno deco skerbi, kako jih angelj varje! — Kdo je orla vodil, de je otroka tak blizo ljudi prinesel? Kdo mu klun zavezal, de ni poprej deteta vmoril, ali pa izpustil, de bi se bilo pobilo? — V nekih tednih se je mati, samica, izvedila, ki je dete zgubila; pa bogata zakonska sta dete, kakor svoje izredila, ter mu celo kmetijo izporočila. Bil je dolgo let pošten planinsk kmet.

50.

Kako se je nekdo pri vzdigovanju zaklada spekel.

(Spisal J. Navratil.)

Svoje dni je živel babjoveren kmet, ki je bil po očetu nekaj veliko denarjev podedoval. To zve neki capin iz bližne vasi, ki jih je pa dosti za ušesi imel. Misli in misli, kako bi kmeta opeharil. Ako mu denarje vkradeš, si misli, te vtegnejo v pest dobiti, in ta bi bila žaltova. — Poslednjič mu nekaj posebnega na misel pride. Kakor misli, tako stori.

Gre in ogleda skrivaj kmetovo hišo. Zvečer ob desetih pa se vsede na kamen pred vrata kmetove hiše. Začne stokati in ječati, kot naj večji nesrečnik. Kmet misli, kaj je to? in hiti gledat. „Kdo je? kaj Vam je? zakaj Vam je pa tako slabo?“

„Oh! odgovori capin, Vi mi tako ne morete pomagati. Že čez sto milj pota sim prehodil, — sim daleč od tukaj doma, — popolnoma ptuj, — ne poznam nobenega človeka, — in, Bog vé, koliko sveta bodem moral še prehoditi, preden to najdem, kar mi je najti!“ Kaj bi pa radi? vpraša kmet, in kdo Vas tako preganja?

„Oh! vzdihne potepuh, velik, bel duh me že tako dolgo preganja, in mi ne da pokoja po noči, ne po dnevu. Jaz naj — in moram vzdignuti zaklad, ki je drugemu namenjen. Danes me je čez šest milj daleč gnal, in me na ti kamen posadil. Če hočem iti, me vleče nazaj. Zime

bodem zmerznil. Po tem pa spoznam, da zaklad ne more daleč biti.“

Komaj kmet od zaklada zasliši, mu reče natihoma: „Prijatelj! stopite v hišo, se bodele malo согreli“. Ni ga bilo treba dolgo prositi. Stopivši v hišo pade na kolena in ogledovaje se po stanici, pravi: „Hvala Bogu! to stanico in vse, kar je v njej, sim že pred polovico leta, šestdeset milj od tukaj, v zerkalu vidil, ki mi ga je bil duh pokazal, rekoč: Do tje moraš iti, poprej ti ne dam mira. — Tako je stala miza, tako peč, tako postelja, ravno tako, kakor tukaj vse stoji. Bodi ga Bog zahvaljen, da sim že tukaj“.

Babjoverni kmet posluša in gleda debelo, kot zaboden vol. Góljuf pa nadalje: „Tistikrat sim vidil tudi ograjen vert za hišo. Na vert se je moralo skozi hlev iti. Na vertu je bil čebelnjak, na sredi verta pa velika hruška. Če ni tukaj vse tako, bodem moral še dalje iti. Moj Bog! kedaj vendar pokoj najdem“.

Kmet pa to zaslišati, ga objame veselja tako, da bi ga bil skoraj zadavil, rekoč: „Veselite se, ravno tak je moj vert, ste že prav vidili“. „Res je, povzame capin, ki je bil že vse popred ogledal, res je, ni ga zdaj srečnejšega od mene. Zaklad je pod hruško, zakaj pod hruško sim vidil v zerkalu jamo, v jami pa lonec poln živega oglja. Jaz že vem, kaj to pomeni. To je bil zaklad, ki je Vaš. Le malo se naj še pogrejem. Potem ga gremo brez odloga vzdigavat.“

Kmet ni vedil, kaj bi radosti počel. Prinese mu kruha, sira, klobas in vsega, kar je imel pri hiši. „Dokler jaz jem, pravi goljuf, pripravite Vi lopato, sekiro in kaj takega.“

Nato gresta na ravnost na vert pod hruško. „Je že tukaj“ — reče slepar in nekaj mermra. Nato se strese, in kaže na hruško. „Ali ne vidite, duh že tukaj gori sedi, in kaže pod hruško. Hitro tri križe pred sabo naredite. Tukaj morava kopati.“ Kmet ne vidi ničesa, pa vendar plah prikimljuje.

Začneta kopati. Ko že dobro veliko in dolgo jamo naredita, pravi čudodelec: „Presneta bodi, skoraj bi bil naj poglobitnišo reč pozabil. Jaz imam nekoliko denarja sabo. Tega moram nevtegoma nastran položiti. In če je tukaj blizo kaj denarjev, ne bo iz vsega nič. Menim, da Vi vendar nimate nič denarjev v hiši?“ — „Pod streho, odgovori kmet, imam enih dve sto tolarčkov, ki sim jih v kratkem podedoval.“ „Naglo jih doli prinesite, sicer je vse najno delo zastonj.“ Kmet prinese mošnjico.

„Le jo sem k moji pod germ denite. Jaz se bodem zdaj v jamo vlegel in naslušal, če se še nič cvenk ne sliši.“ Se vleže. Čez nekoliko začne proti kmetu: „Aha, zdaj se je nekaj premaknulo, — še bolj, — zdaj se vzdiguje zaklad, — kako duh na hruški miga! Vsaki čas se bo zemlja razpóčila. Zdaj je čas, da se Vi v jamo vležete, zakaj Vi morate zaklad vzdignuti. Jaz ga ne smem. Jaz se grem zdaj pod germ vleč. Kedar se zaklad prikaže, in ga bodete že zagrabili, Vam pridem pomagat. Toda pri miru in tiho ležite, drugači Vam duh vrat vlomi.“

Kmet se vleže v jamo. Čez nekoliko zavpije slepar: „Ali še ničesa ne slišite? Meni duh tri perste kaže. Še tri četerti ure morate ležati in ne besedice cerhnuti, sicer bo slaba z Vami. Ali ste slišali?“ — Po teh besedah — smuk — skoči sleparski capin čez plot križem svet.

Kmet leži zvesto tri dobre četerti ure. Nazadnje pa mu je premraz. Vzdigne se, in zove (kliče) tovarša. Ker se pa ne oglasi, gre k germu gledat, kjer so bili denarji. Pa ni človeka, ni denarjev, ni duha, ni sluha. Vse skup je šlo rakom žvižgat.

Zdaj še le kmetu solnce posije, ali prekásno. Kriči, doziva ljudi in teče za sleparjem. Ali kje je že bil!

Taka le se jim godi, ki prazne kvante od zakladov verjamejo.

Opravljujec.

(Spisal M. Valjavec.)

Kaj bôje napravlja,
Naklučje prepir,
Razdira ljubezen
Soseskini mir?

To dolgi jeziki
Lažnjivi ljudjé,
In sploh opravljevci
In taki storé.

Kaj loč' od očeta
Od mater' sinú?
Kaj pot od ljubezni
Ravná do serdú?

Ni lepo lagati,
Nikakor lepó,
Gerdó opravljati,
Gerdó je gerdó!

Žaréci kaj neti
Plam hudih vojská,
Iz katerih izvira
Tak' dosti zlegá?

Ljudjé pa letáki
So gadovi dih,
Ker tol'ko zasije
Se zlega po njih.

Natopír.

(Poleg Kavpoviga, poslovenil Peter Hičinger.)

Pri pravih natopirjih (Fledermaus) palec prednje roke preč stoji, in ima na koncu kratek kriv nohet; trije ali štirji drugi persti so zelo podaljšani, in med njimi je tanka, gola flafotna koža ali mreža razpeta. Za urno in dolgo terpeče letanje imajo natopiri močno persno miško, in kakor je pri pticah, greben na persni kosti, na kateriga so miške pripete. Njih glava je večidel celo kratka, in v čeljustih tiče ostri zobje. Žrelo je zelo prostorno, oči majhine, ušesa večkrat velike in potem bolj umetno narejene, kakor pri katerikoli drugi živali. Tudi nos, ali prav za prav njegova okolica, kaže velike, mrežaste, večkrat zelo sestavljene pole; leté z unimi pri ušesih in flafotah zraku veliko prostora za dotik dajo; in od tod se da razumeti, kako de se natopirji pri svojim slabim pogledu ali še celo brez njega nikjer ne zadevajo.

Njih večina se živi od žižcov, ki jih leté lové;

manjši precej z zobmi zgrizejo, večji pa pred v žrelo stlačijo, glavo proti persam pritiskaje, in rep s stranskimi mrenami proti glavi nagibaje. Kadar vjamejo večji kebre in metulje, krila letavk in noge preč veržejo, kar se v braziljanskih gojzdih v južni Ameriki viditi da; ondi leže dostikrat po tleh raztresene letavke nar lepših metuljev, katerih trebuhe so snedli. Natopirji so s štakorji in kerti nar huji jedci; eno naših večjih evropejskih plemen so vidili trinajst kebrov zaporedama snesti, brez de bi se bilo nasitilo; drugo manjši pleme je sedemdeset do osemdeset muh za eno jedilo potrebovalo. Kadar je dober lov, in so se že najedli, nesó še precej velik del v raztegljivih licih s seboj domu. Lahko je tedaj spreviditi, kako de so natopirji tudi koristne živali, in de je tedaj zares gerda samopašnost, kadar jih pri popravljanih starih cerkev in drugih zidanj veliko pobijejo, ali pa neusmiljeno do smerti terpinčijo. De včasih salo (špeh) načno, se jim sicer velikokrat, pa blezo saj nekoliko po krivim očita; zakaj vjeti natopirji se sala niso nikdar hotli dotakniti, ter so raji lakote umerli.

Njih razne plemena se tudi na raznih krajih deržé. Nekatere živé na podstrešinah cerkev in drugih poslopij, kamor malo ljudi zajde; nekatere v votlinah in pod ločeno skorjo dreves; nekatere amerikanske pa se poskrivajo med velikim, širokim perjem banán (rastlin ondašnih krajev). Njih stanovališe je rado na gorkim, ker so tudi poleti zelo zelo zmerzle živali. V gorkim letnim času živé po samim, in babice ločene od samecov, žive večkrat v celi družbi v kaki votlini vkupej. Tako je nekdo šestdeset velikih mišjinšnikov, samih babic brez mladicev, iz ene luknje pod izbinim podam z vrelo vodo izgnal; večina od teh, ki ni bila preveč mokra, je s svojimi flafoti po gladkih tleh tako dolgo tolkla, dokler se ni kviško vzdignila. Letá skušnja je tudi tisto menitev overgla, kakor de bi se natopirji z planih tal ne mogli kviško vzdigniti; po navadi sicer se z visokih mest dol spušajo, de ložje svoje flafote razpno in zleté.

Kadar lazijo, kar pa neradi počno, se z ojstrim nohtam palca zapičijo, druge perste s flafotno mreno k životu potegnejo, zadnje noge pa pod život spravijo, in potem celo truplo naprej rinejo. To se hitreje godi, kakor bi kdo dočakoval, desiravno je nekako neokorno viditi. Počivajo po navadi za zadnje noge viseči, malo-kdaj na trebuhu leže, kjer se zraven na noge, na členke flafot in za pest opirajo.

Proti zimi padejo v zimsko spanje, ktero pa nekteri gorki dnevi pretergajo, tedaj se v sredi zime okrog letati vidijo. Tudi prevelik mraz posamezne izbudi, kateri pa potem tudi večjidel pozebejo. Celo v gorkih krajih, kakor v Paragvarii, merzleji letni čas v enako spanje pridejo, ktero pa ondi le štiri do osem dni terpi, se pa tolikrat ponovi, kolikorkrat spet mraz nastopi. Najdejo se po zimi v več evropskih krajih natopirji, kateri se po leti ondi ne prikažejo; od tod se pred ko ne za gotovo sodi, de nektere plemena, ptičem enako, na jesen v druge kraje potujejo.

Med občutki natopirjev je oko nar manj izobraženo; majhino je, razun pri letečih psih, večkrat med dlako skrito, in kakor pri štakorjih malo služiti v stanu. Pri vsim tem se punčica zlo raztegniti da; pa oko se ne sveti, kakor skorej pri vsih ponočnih ujedah. Duh tudi ni dosti tenak čutiti, in je gotovo slaběji od posluha, kateri mora že po vnanjim in notranjim izpodobljenji ušes zlo popolnoma biti. Spozna se letó prav jasno pri dolgoušniku, kateri počivaje ušesa kakor oven zavije in zad položi; ako pa še tako tiho šumenje tje veržene muhe čuti, ušesa naglo po koncu vzdigne in na njo plane. Razun posluha samiga na sebi, pa tudi večidel precej velika gola planôta ušes, nosne pole in nekoliko tudi flafotne mreene natopirjem silno tanko občutljivost za dotiko zraka dajo; to stori, de so skozi goste in zmedene veje dreves in skozi vse kote svojiga stanovališa leteti v stanu, brez de bi se kaj zadeli. Ako divji ptič v izbi uide, se precej z glavo v šipe pri oknih zaleti, de omamljen

na tla pade; natopirji pa ne tako, ker jim tanki občutik v hipu pové, de je terda in neprehodna stvar na poti, ktera jim ubežati ne pusti. Opát Spallanzani je s svojimi nekoliko neusmiljenimi skušnjami svetlo pokazal, de noben navadin čutik, to je, ne vid, ne posluh, ne duh in ne okus ni tega vzrok, in je izgotovil, de se nar tanjši občutik posebno popolnoma vstvarjen v glavi znajde; letá občut je on hotel tudi za šesti čutik šteti. On je natopirje oslepil; pa kazali so se oslepljeni ravno tako skušene, kakor neoslepljeni; ognili so se vprek držanim palicam in napetim svilnatim nitim; zavili so se, ko so po dolgim mostovžu leteli, in so se nagloma drugač obrnili. Ker je merzleji zrak ob stenah ložej občutiti, je pa od vsih strani zaperto ograjo iz mrež na svojim vertu postavil, in je z verha šestnajst vervic do tal spustil. Eniga slepiga in eniga vidijočiga natopirja je po tem notri djal, pa nobeden se ni ne s glavo ne s životam v vervice zadel, k večjemu se je to z flafotami namerilo. Slepi natopir je skozi prevelike zanke mreže ušel, dolgo v višavi krog letal, ferfolil krog cipresniga šotora, in potem je naglo in kot po stopinjah leté proti bližni in sami strehi tistiga kraja šel, ter ondi zginil. Utrudenih in oslepljenih natopirjev ni bilo moč z roko prijeti, ker so precej čutili in zbežali. Nežive stvari so jim manj nadleže delale, kakor pa roka ali nasprot držana mačka. Če so bili oslepljeni v kako omrežje z eno samo odper-tino djani, so jo kmalo našli, ako so le nekterekrti okrog flafotali, ter so ušli.

Če so se jim ušesa zalepile, ali flafote s firnežem prevlekle, ali pred nosnice gobice z zlo dišečimi stvarmi, s bizmam ali kafro privezale, jih to tudi ni nič v letanji zadrževalo. Ako se jim je pa glava vsa zavila, jih ni bilo več k letanju pripraviti; ali če so se jim pole pri nosu in ušesih odrezale, kakor je Renger pri ameri-kanskih polonosnikih storil, so se radi ob stene zadevali. To se tudi primeri pri naših dolgoušnikih, ker se v letanji popolnoma zbegajo in zadevajo, ako so ušesa zgubili.

Najdena domovina.

(Spisal Uršič.)

Po stezi v dolino popotnik hití,
Po hoji se vidi, de se mu mudi,
Ljudje srečevaje ga vprašajo, kam?
„Sam, ljubi! ne morem povedati vam“.

„Po svetu od kraja do kraja de grem
Iskat domovine zgubljene to vem,
Iskat, kje počivajo moje sestré,
Kje bratje, kje oče, kje mati leže?“

Do térga je deleč, ostani pri nas,
„Do grôba je blizo, poteka mi čas.
Za terdno sim sklenil, de pred ne zaspim,
De sestre, de brate, de starše dobim.“

Do pokopališa pripelje ga pot,
Zakliče ga nekdo: Ne hodi od tod!
Ko sonce rumeno strop neba zlatí,
Na grobu obrašenim mertev leží.

Spremenljiva golazen.

(Spisal Henrik Freyer.)

Spremenljiva golazen ima gladko, golo kožo, brez špelud. Perstki nimajo ne nohtov, ne krempljev. Mladiči niso odrašenim podobni. Udje života in čeva se spreminjajo, preden žabnik (*Batrachius*) popolnoma odrase. Po svojih lastnostih so žabam in mačarilcam podobne živali, ktere učeni naravoslovci *Batrachii* imenujejo.

Ikerna kožica je mehka. Mladič se loči od odraslih v tém, de ima vejnate žilice na strani glave, ki so enmalo ribjim ušesam podobne. Žaba tudi nog nima, ko se iz iker izleze. Plošnjati repek glavici ali životu plavati služi. V lužah in malih vodah, grapah, se vidi polno tacih repastih černih bunčic (*Kaulquappen*) pla-

vati. Če te veseli spremenine tih živalic zapaziti, ogleduj poleti take vode zaporedoma več dni, in vidil boš, de bunčicam zadnje noge naj pervo dorasejo; tudi sprednje tace se pod kožo godijo, potem prederejo kožo in se razprostijo. Zdaj se nepotrebni rep manjša in popolnoma zginе. Ušesne žilice tudi zginеjo, ktere so pljučam dihati pomagale. Okó je bilo viditi pod kožo; zdey se odprè, de okó na dan pride, še celò čeva so v začetku pri mladiču posebno dolge, tanjke, zaferljèno zavite bile, se krajšajo, skerčijo v potrebne prostore želodca i. t. d. Zato bunčice, to je, negodni mladiči, se le od povodnih zeliš živijo; odrašena žaba i. t. d. pa le od merčesov, červičov i. t. d.

Močarilec.

(Spisal Henrik Freyer.)

Močarilec, sploh človeška ribica, tù in tam tudi bela kačica imenovan, se zove v ptujim jeziku proteus, ali pa hypochthon. Pa ni riba, ne kača; tudi nima nič človeškiga na sebi, zunej barve kožeice, ki je človeški nekoliko podobna. Pa ta kožica ni stanovitna, ampak je spremenljiva. Ta zala, čedna živalica plava v tamnih podzemeljskih tekočih vodah, ki jih nikdar sonce ne obsije; pod mokro skalovje rije, iše in lovi tukej svoj živež. Njegova jed so ribice, červiči, mali polžki (paludinae). Tudi se pripeti, de bolj odrašen močarilec svoje mlajši požrè. Vjeti in v drugo vodo djani, njeno merzloto zlo občutijo, ktera jim prec v začetku tudi ne služi, dokler se je ne privadijo; zato vse, kar ima živeža v želodcu iz sebe da, zbljuva. Tako se je prime-rilo, de so v vodni posodi zjutrej zraven večih močarilcev mertve male močarilčke našli, in so menili, de jih je starka povèrgla ali strila.

Po ti nje lastni navadi v vodi v močo riti, naj se ta žival močarilec imenuje. Zató so Slovenci mende tudi

močarada, močarola (Salamander) po njegovim domovanju, ker ima „moč o rad“, imenovali.

Močarilec je pridružen četerti versti spremenljive golazni. *)

Močarilcam zaostane celi čas njegoviga življenja, kakor povodnemu mačarolu (pupku) plošnat ober-njen rep, kateri jim v plavanju služi. Nikdar ne gredo na suho, ampak vedno ostanejo v vodi. Spredej ima tri, zad pa dva perstka na nogah. Nar manjši močarilci, ki se pri Planini in v Potiskavcu pri Strugi v suhi Krajni najdejo, so tanjši kakor gosje pisavno peró. Dorasejo dolgost, ki čevelj preseže. Léta 1834 so jih v Petanski jami pri Bavtni vasi na Dolenskim po osemnajst palcov (Zoll) dolgih in po palcu debelih vlovili. Škoda, de jih niso muzeumu izročili, ampak jih zaverгли.

Močarilec ima stisnjeno podolgasto glavo in mulast smerček. Nosnici ste kakor mali pičici; žnablja sta mesnata; v obedveh čelustih je polno zob. Jezik je večidel prirašen, le proti spred odločen. Oči so majčkine, pod kožo skrite; le pri mladih se vidijo njih černe pičice; zavolj tega tisti, ki to živalico le poverh pogledajo, mislijo, de je brez oči. Uho je skrito v meso, kakor pri močaradu. Koža je gladka, polzna, belkasta, bledorudečkasta, černkasta ali višnjeva, brez madeža; pa je tudi rumeno žvepleno lisasta pri tistih iz Potiskavca, ktere je gosp. Fitzinger na Dunaji meni v spomin (Hypochthon Freyeri) imenoval. Močarilci v Pojki pri Lazah vjeti imajo zlato pegasto kožo.

Močarilec ima prave pljuča, zraven pa tudi tri leporudeče ušesne vejice na vsaki strani glave. Tem podobne ušešica imajo tudi močaradovi in pupikovi mladiči. Močarilčevo hrodje je močaradovimu podobno, samo de ima več herbtnih in repovih členov. Se jih šteje po životu ali križu 40, v repu 25. Glavja čepina je pa popolnoma drugačne podobe. Želodec je širok in dolg,

*) Dalej poglej v moji »Faunie« ali razgledu Krajskih žival. 1842. v 8.

čevo je ravno in kratko brez danke. Jetra dve tretjini trebuha zaležejo. Močarilec ima žolčji mešič, vranco, pčice pa ne. Vsa kri pride iz serca v ušesica in teče od tod v serce nazaj. Lepo je viditi s povikšavnim ogledam, kakó se rudeče in blede kaplice po žilicah ena za drugo urno odrivajo. Jajčniki so kakor pri žabi in pri pupku (Wassermolch). Jetra in vodni mehur kakor pri močaradu. Razplodenje do zdej še ni znano.

Močarilci se posebno na Krajskim v tekočih podzemeljskih vodah, to je, v izviru Pivke in v stranskih dotokih Kerke najdejo, pa tudi pri Signu v Dalmaciji jih povodinj na dan donese.

Pervi sled te imenitne in tudi po ptujih deželah sloveče živali se najde v Valvazorjevih bukvah „Ehres des Herzogthums Krain“, v 4. delu, stran 597, kjer zapisano stoji, de je gospod Hofmann iz Verhnike pri starim mlinu na Beli, ko so lahki kamen za cerkev lomili „mladiga lintverna“ najdel, in ga domú donesel, kateri je bil eno ped dolg in martinčku podoben. Tudi gospod Steinberg omeni te živalice v svojem popisu Cerkniškiga jezera na strani 197, kjer pravi: de je ribič Zihlerl v letu 1751 pri povodnji Unca petero neznanih rib vlovil, ki so bile po pedi dolge, bele, ter so imele čvetero nog. Skopoli, žlahni gosp. Žiga Hohenwart in baron Zois so človeške ribice (pri Zatičini prvič takó imenovane) iz Vira in Rupe pri Zatičini vjete dobili in učenim možem za znanje po svetu pošiljali. Potem so jih tudi v černi jami svete Majdalene v gojzdu pri Postojni dobili.

Vse kraje, kjer ta imenitna živalica prebiva, zaslediti, si naravoslovci že več let prizadevajo. Pa le ob deževnih dnevih, kadar povodinj čez prod stopi, take živalice iz tal na dan pridejo, kakor v potoku Vane pri Ložah; v Palčjih zraven Postojne; v Postojnski černi jami; v zgornji Planini; v jami pod malim gradom, kjer Pivka izteka; pod Hasperkam v vodenih votlinah travnika; v Bednu zraven Pivke; v Lazih; na Verhniki v

Grojarjevim dolu; v Verdu pri Ljubljanci; v grabnu potoka „Bela“ pri starim mlinu; na Dolenskim pri starim tergu pod Višnjo Goro, v Rupi in Viru pri Zatičini, v Dolu pri Šentvidu poleg Zatičine, v Grundelšci, v Šenpavlu, v Zagradcu pod Boštanjem, v Lučah Žalne fare, pri gradiču blizu iz brezna izvirajoče Kerke, v Potiskavcu Struške fare, pri studencu pod marofam sproti Žuženberga, v Zagracu, v Globočecu pod Bovlekam; v Žici pri studencu v Toplicah; v Jožetovi jami in Karlovci blizu Bavtne vasi, in v Petanski jami pri Ribici nad Kerko.

56.

Zvezdica.

(Spisal Jeriša.)

Mrak tihotni vás že krije,
Sladki mir na zemljo lije
Mili žar večernice.
Ptica v logu mirno spava
Le oblakov čeda plava
Pod obnebjem semtertje.

V majhni izbi déte bolno
Bledih ličic, tuge polno
Spi na revni posteljci.
Zraven čuje mati bleda
In zvezdica svitla gleda
V izbo tihe žalosti.

Zdaj zarúdi déte v lica,
Vterne svitla se zvezdica
In zletí pred oknice,
Čuj glasove sladkomične,
Od zvezdice žarnolične
Govor ti zašliši se:

„Sladki sinek, déte bolno,
Vbogo déte, tuge polno,
Čuješ li, poznaš moj glas?
Glej, jez sim tvoj oče mili,
Prišel v zvezdosvitlim krili
Sim na zemljo, k tebi vas.“

„Pojdi z mano, sinek blagi,
V moji domovini dragi
Ni bolezní, ni solzá;
Tamkej zdravje večno klije,
Žar veselja vedno sije,
Družba angeljčkov igrá.“

„Pojdi z mano, sinek mili,
Angeljčki ti bodo vili
Svitlozlate venčike;
Bele tergal boš cvetlice,
Božal svitle boš zvezdice
Kakor krotke ovčice.“

„Pojdi z mano v stanje krasno,
Kjer nebó je vedno jasno,
Kjer je mili oče tvoj!
Čuj, kak pesmice donijo,
Angeljčki naprot hitijo,
Pojdi, pojdi, sinek moj!“

In glej! hrepeněč ročice
Dečik dvigne, žarno lice
V sladkim směhu obledí.
Milo mamico pogléda —
Vgasne zvezda svitlobléda,
Vbogo déte v smert zaspí.

Beli Krajnci.

(Spisal J. Kobe.)

V krilu naše mile domovine živijo ljudstva, ki so v izobraženosti, jeziku, noši in šegah tako različne, de se ptujic ti razliki dovelj načuditi ne more.

Vso pozornost pa zasluži zavolj svojiga odstopa od družih Krajncov tisto ljudstvo, ki unkraj Gorjancov in Kočevarjev ob Kolpi od Metlike do Osilnice prebiva. Ko se na Gorjance od Novigamesta prisôpe in čez ta hrib proti Luži prevagne, se odpre vid po Metliški okolici tje do Ogulina, in vedni tovarš, ki človeka povsod, kamorkoli se oberne, spremlja, je velikanski Klek, shodiše slovenskih copernic, ktere ponoči tam na ples letajo, kar vender v naši dobi noben bolj prebrisan človek več ne verjame. Na desno se proti jugu od Vahte skoraj do Tančegore, 4 ure delječ, razprostirajo vinske goré, in ker solnce precej, ko na zreniku lice pomoli, svoje žarko okó na nje ravná in jih še delj ko do malih južin živo prepeka, dajejo one tako kapljico, ki kri zapali in serce zamakne.

Te gore rivajo za svojim herbtam kočevski merzli zrak nazaj, in vežejo Gorjance s hribi, ki iz vojaške meje (militara) na krajnsko séžejo, in Poljane ločijo od Metliške okolice, ktera z gorami obdana samo proti Hrovaški meji odperta stoji.

Stanovniki so v verozakonu različni: eni, in téh je veči del, spadajo k zapadni, eni k izhodni; eni izmed zadnjih so se s zapadno cirkvijo zjediniti, obderžavši obred (šege) iztočne, (gerske nezjedinjene) cerkve. Ti vsi živijo med sabo v pravi kristjanski zlogi takó, de bi se drugim bolj izobraženim deželam smeli v izgled postaviti.

Oprava (obleka), od krajnske popolnoma razločna, akoravno pri vsih preprosta, ni vender pri vsih enaciga kroja. Vidiš okroglolične rudeče dekleta z bistrimi, ve-

čidel plavimi očmi, in ko na smeh postavijo usta, se jim vidijo lepi drobni, ko sneg beli zobje. Njih čelo krasi parta (šapelj), nakinčena z leskajočimi kamnički, ki so v žolto (rumeno) svilo vdelani, in z biseri obdani, in to zahteva spoštovanje, ker je znamenje devištva. Na glavi nosijo belo pečo, ktere roglji, nazaj priviti, so umetno zloženi, bela drobno nabrana robača in rokavi (ošpetelj), ki pokrivajo moderc in persi, in do pol pasa segajo, na persih z lepo od bisera leskajočo iglo speti so njih dolna obleka. Verh tega perteniga oblačila pride zabúnc, to je, bela suknja, ki čez kolena do ribic sega. Take so Semčanke. — Staroverka nosi, kakor Kočevarica, kožuljo iz celiga brez moderca in rokavov; nikoli je brez pregače (zastora) vidil ne boš, ki je iz volne sotkana in umetno prepisana. Zakonska se spleta v dve kiti, ki po persih visite, in ako je premožna, vpleta desetice in dvajsetice; od tod pride prevertani denár; revna pa vpleta perstane (rinke) ali kako sliko (podobo), ktera je iz bele kosti lepo narejena. Ta kinč, ki si ga v kite vpletajo, se opletki imenuje. Na kite na glavi pripne od obeh plati nad ušesi belo pečo, ki po herbtu visi, in jo opregačo imenujejo. Devica se le v eno kito spleta, ki zad po herbtu visi, in nosi na glavi rudečo kapo kot Poljanke. Nogovice imajo pisane. Dekleta po Poljanah in Kostelji spletajo svoje lasé v rudeči kiti, ki jo z rudečimi verbci (pankeljci) kot pol klobase od ušes proti verhuncu pripletajo. Zakonski nosijo bele, od prednje plati klekane pocele (avbe), ki na verhuncu špičasto postrani nad zatilnikom čepijo. Njih nogovice so suknjeno pisane, to je, iz volne pletene; pri vsih družih ob Kolpi pa bele. Poljanke, Kostelje, Osilčanke nosijo repove.

Ravno taka razlika je tudi med prebivavci možkiga spola: vsi nosijo bele po madžarsko skrojene hlače. Semčan in Kosteljic nosita škornje, kar jima prav lepo k hlačam stoji. Poljanci, Viničanje in Metličanje nosijo večidel mestve (čizme), samo s tem razločkam, de jih

Viničan in Metličan po členkih vežeta. Vsi nosijo postrani na boku pisan torbaček. Opanke so obutev samo tako imenovanih Vlahov, ki so na krajnsko se naselili, med Poljanci jih nosijo le tisti, ki v krajno (militarno) po trgovino hodijo.

To ljudstvo je lepe terdne, bolj srednje velike postave. Bojančanje, Marendolci in Žumberčanje so se v te kraje naselili, govoré čisto sèrbsko-hrovaško narečje; imajo tudi svoje posebne šege in navade, in kakor se mi zdi, spadajo k sluiniskimu regimentu; na svoje potroške na stražo v Karlovec in na granico hodijo, in si iz svojiga vojaško opravó omišljujejo v mirnih časih. Ob Kolpi po Metliški okolici govoré slovensko-hrovaško narečje. Poljanc in Kosteljic se serbsko-horvaškimu narečju bolj približujeta in izgovarjata vse besede, ktere Krajnec na ic in ik izrekuje, na ac in ak, postavim: tobolac, ústavak. Ravnagora in Delnice unkraj Kolpe morejo biti kranjska naseljítva; tú se govoriti sliši: biva, šva, kakor na Gorenskím. Tudi jih primorci in Hrovatje imenujejo Krajnce.

Med belimi Krajnci je Poljanec nar bolj vesel; on malokdaj tiho gré, ampak vselej pòje, in desiravno še precej krajnsko govori, so vender njegove pesmi čisto serbsko-horvaške. Kdor je serbske narodne pesmi bral, pa Poljance peti slišal, bi misliti utegníl, de jih je Vuk v Poljanah zbiral. —

Ako ravno tukej ženski spól veliko terpi, kér na glavi v nograde in njive, kamor se voziti ne more, vès gnoj znosi, in kadar možjé po terštvu odidejo, tudi možke dela opravlja, ima vender veliko pésem, ki jih povsod, koder gre, pòje. Ako je Poljanka sama, pòje sama; ako li ste dve, ena vodi, druga pa prilaga. Ona ne misli dolgo, ktero pesmico bi zapela; kar ji pred oči pride, od tega tudi zapòje. Ako je poleti v košenicah in seno grabi, zapòje, ko je treba domú iti, de jo drugarice slišijo :

„Doba došla, da idemo doma,

„Da idemo h kući pevajući.“ i. t. d.

Ako gre kod sama po gôri, daje si serčnost, kër zapoje kakô pobožno pesmico :

„Moli Boga, rožica devojka,
 „Moli Boga, ne boj se nikoga,
 „Nit se ne boj Turka nit Ajduka. i. t. d.

Poljanka je rada zmiram vesela, tode njeno veselje izvira iz mirne vesti in čistiga serca; ona obrajta več svoje poštenje, kot vse drugo blago.

Zemlja je tú večidel kamnita, in daje prav po pičlim kruha ljudem, ki vso svojo pozornost (pazljivost) le na nograđe obračajo, kateri pa velike trude in potroške tirjajo, pa njih malokdaj obilno povernejo; temu je nar več uzroka toča, ki te kraje rada obiskuje. Na Gradniku v Semiški fari je pred nekaj leti sedem lét zaporedama toča vse potolkla. Njih revšina se pa največ izhaja iz majhnih zemljiš. Ne vëm ali iz strahu pred vojaškim stanam so nekđaj očetje med svoje sinove zemljiša razpisati dajali; ali pa so morebiti po izgledu svojih hrovaških sosedov vsi možkiga spola v hiši se poženili, in potem, ko jim je gosposka v delitvo privolila, so med sabo razdelili se. Nikjer vender ni bila delitva na tako drobno razdrobljena, kot v Kostelji: tu spada polovičar (polgruntar) med perve kmete, nar več jih je, ki imajo po štertino, šestino, osmino, ali clo samo šestnajstino zemljiša. Toraj Kosteljic večidel pšenice ne seje, ampak majhni prostor, ki ga ima, z nar potrebnimi rečmi obseje. Na zimo gre vse, kar je možkiga spôla še pri moči po svetu s trebuham za kruham, Osilničan popade žago in gre na Hrovaško; Kosteljic zadene kišto in se poda na Ogersko, Poljanec in Semčan nasledujeta Kočevanje in obiskujeta Nemško. Po ti tergovini si pridobé, de plačajo davke, in si še kak mernik kupijo za dom. Vender bi jez mislil, de kmetija poleg tega terštva svojo škodo ima, kër bi se brez tega mnoga kerpa (kos) zemlje še bolj obdelati in porabiti dala, ktera zdaj pusta stoji. Ni navade brez razvade!

Goveja živina je tukaj tako majhna, de enake ni-

kjer nisim vidil. Res je, de so v nekterih krajih stermiti hribi in jako gerdi klanci; pa vender mislim, de bi se govedina srednjiga plemena lahko imela. Med vsimi si Poljane po svojih stermitih in kamnitih košenicah še nar več sena nakosí, ki ga več stane, ko je vredno, in ga potlej čez zimo kakim ušivim bušam jesti daje, ki so komaj tolike kot dobre kozé. Po občinskih pašnjah je germovje zaterl, ker je brinje in ternje popalil; de bi pa namesto uniga kaj koristniga zasadil, še ni poskerbel; zdaj se mu krava celi božji dan po praproti na solncu prepeka, in ko izstradana domu brez mleka pride, misli, de je zacoprano. Ene dni je prišel nek slepár, ki je znal, kakor so rekli, kravam mleko poverniti, v neko vas, in glej v celi vasi, kdor koli je kravo imel, je dal pod hlevnim pragom kopati, kjer je bilo kakor je golju-ljufivec rekel, storjeno, in povsod so našli kak žebelj, se vé de, ker ga je sam podvergel.

Kolo (narodni ples) — pri katerim se dekleta, tudi mlade snahe (žene), vzajemno nasprotno na suknhah za žepe deržeče na podobo šestila (cirkel) okoli verté, dve stopinje naprej, eno nazaj gredé — se v nekterih krajih v svoji stari svetačnosti še zmirej vodi, v nekterih se je pa tudi že opustilo. Med njimi je vselej ena vodja in sicer taka, ki je nar bolj urna in nar več pesem vé, zakaj kolo se prepevajoče vodi, dokler se ples ne začne; kadar se pa ples začne, odstopijo vse tiste, ki so slabe, ali pa ki ne znajo na las z vsimi drugimi dve stopnji naprej eno nazaj poskočiti, zakaj v enim trenutji morajo noge vsih po zemlji poteptati in zopet odskočiti v zrak. Stari terg v Poljanah je bil njega dni velikonočni pondeljik pred večernicami ves v takih igrah, in vse je od petja gromelo, ker vsaka vas iz cele fare je ondi na svojim prostoru svoje kolo praznovala. Kolo se začne vselej s pesmijo:

Zbiraj se, zbiraj lepi zbor

Prelepih vsih mladih devojak i. t. d.

Vsled tega se pojejo razne pesmi v čisto serbsko-

hrovaškimi narečji, odlog nekterih majhnih premér, de se človek zares prečuditi ne more, ako pomisli kako so se te pesmi na krajnsko zemljiše zasaditi mogle. Kolo se v naši dobi redkokrat vodi, samo v velicih praznikih in na piri (svatbi), drugi dan po poroki, ako nevesta ni vdova. — Pirne (ženitninske šege) imajo nekaj enaciga z navadami starih Rimljanov o piri. Na dan poroke zaurano, prej ko se dan napoči, pridejo svatje z mladoženjem (ženinam) na nevestni dom streljaje in „Kraljeviča Marka“ popevaje. Pred hišo jih pristreže kak prebrisan šalec, ki z njimi šale vganja, jih šegavo *) kaj vpraša in modro odgovarja, dokler se v hiši posremi. Stopivši v hišo se ne vsedejo za mizo, ampak po klopeh. Skleda polna orehov in lešnikov čaka pripravljena na mizi. Nevesto (mlado) pripeljejo vso plaho iz kakiga kota ali kambre k mladoženju, ki na sred stanice stoji. Starašina mu ob kratkim pové, de je zadnja doba izzuti detinske postole (čevlje), in stopiti v družtvo mož. Po končanem govoru ženin, vzemši podano skledo z lešniki, jih verže proti vratam med otroke, ki se zanje prav jagmijo (pulijo), in od dečakov na ta način stopivši, poda nevesti desno roko, ki ju skopljene (sklenjene) starašina z vinam navkriž polije, rekoč: „V imenu očeta in sina in svetiga duha“. Na to reko vsi drugi: „Amen“. To je hišna poroka. — Zdaj se vsedejo okoli mize po redu svoje časti: prvo mesto obvezameta ženin in nevesta na sredi med vojačico in vojačem, po tem prideta starašina in zastavnik (ki bandero nosi). Žene sedejo na desno stran neveste, ločene od možkih, tako de nevesta mejo dela. Nevesta nima zdaj še nobeniga družiga kinča na glavi, kakor parto. Ko se daniti začne, izpusté nevesto izza mize, ki da vsakimu svatu po versti robec, in odide kinčit se za poroko. Ko je mlada (nevesta) s svilnimi verbeci (pankeljci), ki z glave do pleč visijo, nakinčena, s parto na čelu in z leskajočo krono

*) Pánig.

venčana, se vzdignejo svatje na noge, streljajo in pojejo razne pesmi po poti gredé. Tu se ne sliši godba (muzika). Poljanci le pojejo dva po dva, eden vodi, drugi prilaga. Kadar ena dvojica versto izpôje, jo druga zapoje, in tako gre od perviga para do zadnjiga. Če ima ženin več takih parov, bolj je imeniten. Tu se serbsko-hrovaške pesmi razniga zapopadka pôlejo, de se razlega krog in krog. Nevesta daje ljudém, ki ji na proti pridejo, beliga kruha iz žepa; za ta dar dobí vošilo, de bi se ji v novim stanu dobro godilo. —

Merliči se tukaj na pogreb spremljujejo z velikim žalovanjem. Cela vas se večkrat zbere na spreved merviga, ako je bil v življenji v časti. Ne najét, ampak radovoljno gre ženski spol za takim merličem in narekuje za njim, to je, na glas jokaje vse njegove dobre dela prešteje. Tu se ne pôle nobena pesmica, ampak kar ktera vé od njega, to tako sestavlja in na take besede vdark deva, de se vezano izgovarja, včasi tudi ne. De bo vender bravec zapopadek od tega imel, naznanim upitje zakonske žene za svojim možem:

Prelepi moj mili mož! komu si me izročil?

Zlato moje dobro! zakaj si me zapustil? i. t. d.

Pojédine, na ktere se povabijo pogrebniki in varovnice se še zmiram dajejo, tode kadar kdo premore, nekterikrat tudi ob letu, večidel v jeseni. Na takih pojedinah mora biti 9 jestvin (jedil), kadar se po tri sklede izpraznijo, se za mertviga moli. Taka pojedina se karmina imenuje. —

Opravo (obleko) si Beli Krajnci domá naredé. Ovčjo volno žene doma pozimi izpredejo, dajo v tkajo in v stope; ravno takò tudi predivo spredejo domá. Vsak gospodar zna skoraj postolje (čevlje) šivati. —

Čednosti téh ljudi so: gostoljubnost, prijaznost, zadovoljnost in pokoršina do poglavarjev; mane (napake) so: kletve, nezmernost in pa nevošljivost. —

Njih pregovori so: Dan se iza rana lovi; komur se

je molit, s tem se ni borit; od nebajana je draga postrana (kdor na moč slovi, večkrat iztepen v dragi obleži); ki ne vaga nema blaga; brez skrivalca ni kralca; nepovabljenimu gostu se stolac za vrata stavi; kar mačka rodi, rado miši lovi; delaj, ko da boš vavek živel, móli, ko da boš vale umerl; koliko vran belih, toliko mačeh dobrih; zna več ko hruške pèc (coprat); kodar mačka spi, lonec pokri; sita vrana lačni nerazme; tèrn se iza mlada špiči.

58.

Zastavica. (3)

Spomladi veselim,
Po leti te hladim,
Jesén te preživim,
Po zimi te gorkim.

59.

Ternoljca in vinska terta.

(Iz »Drobtine«.)

O lepim mladim letu je v zglavji nad vinogradam ternoljca lepo cvetela, ter se v svojim belim cvetji vsa košata na soncu grela. Svoje lepote pijana v vinograd gleda, vinsko terto zaničuje in veli: „Zakaj se pa ti lepši ne oblečeš, visoko hvaljena? Te ni sram, de tako borno v vinogradi steriš ino solze prelivaš? Gotovo ti merzi, de sim lepši ko ti, kër vidiš, kako fantički krog mene skačejo in dekleta moje dišave serklajo; tebe pa nobeno ne pogleda.“

Vinska terta na vse to molči in pohlevno poterpi. Brez vsiga bahanja je pohlevno ocvetela. In kedar v jeseni grozdje dozori, dojde truma ljudi, ki romeno grozdje tergajo in vinski terti veselo hvalo pojejo rekoč: „Preljuba vinska terta, veselje našiga serca!“ Na ternoljco se nihče ne ogleda. Sosed! ji vinska terta reče, pověj

mi zdaj, ktera naji več velja? Tvoja prerana hvala ti ni ostala, tvoje prune jagode, ki so tako košato ocvele, so kislice, in tvojga terna, ki je odrastlo, se vse izogiba. Mojga ponižniga cvetja sad, sladko grozdje veseli otroke, oživilja možake, vsak pošten človek mejima rad.“

Prevelika čast in hvala ti ne bo prida dala; ponižnost velja, in pridnost hvalo da.

60.

Kozel in zvonec.

(Iz »Drobtince«.)

„Naj bi le zvonec na vratu nosil, bi pač veselo zvonil, in si kratek čas delal“ — je kozel djal, in ni mogel dočakati zvonca na vrat, ves žalosten in nevoljen. Ovčarju na misel pride, kozlu, ki je visoko glavo nosil, kravji zvonec na vrat privezati. Kozel zvonil in klopoče, de ga ušesa bolijo; povsodi more prvi hoditi in čedo po nevarnih stezah voditi. Pogosto bi si rad v tihi senci počival; ali kakor hitro se vleže in zvonec vtihne, hitro ga ovčar nažene, de čredi zvonil. Rad bi se zvonca iznebil in posledni med drobnico bil, pa ni več mogel.

Tako si pogosto človek želi svojo nesrečo; in česar se nar več veseli, mu žalost prinese. Po visokih in imenitnih službah želeti varno ni.

61.

Žirafa.

(Poslovenil Matevž Ravnikar.)

V srednji in južni Afriki, v Abisinii, v Kordofani v darfurskih pušavah in na Kapi je žirafa doma. Ta žival je posebniga spominja vredna zavolj dolziga vratu, in zavolj neprimerjeno dolzih sprednjih beder. Na kapskih pustinah je žiraf najti po deset do petnajst in še več vkupej. V tih nje domačih samotah je žirafa veliko lepši viditi, kot pa v londinskih, pariških in dunajskih zve-

rinjakih kamor so jo ob naših časih vpravili. Eden izmed najbolj slovečih natorosledov tako pripoveduje: Komaj smo bili nekoliko deželo Gojžanov (Buschmänner) obiskali, in eno uro hodili, nam je en Hotentot zmed naše družbe začel nekaj kazati, kar se je za nekim gričam, nam na levi strani, nekako gibalo. Kmalo smo spazili, de je to glava blezo ene velike živali, ki se na drugi strani griča pase. Komaj smo se sto korakov bliži splazili, kar se nam dve žirafi z rastegnjenimi vratovmi pokažete. Vsi smo bili veseli, in živali nas še niste v gledale, de smo jih lahko ogledovali, in se za lov pripravili. Ena je bila manji memo druge, in tudi bolj svetle barve je bila manji. Vidili smo, de je to mladica zraven starke. Mirno ste se pasli; ne kleče, kakor so nekteri tefdili, de se take živali pasejo, ampak po kviško stoje. Kmalo so bili naši konji osedlani, puške nabite, in lov se perčne. Afrikanske zveri po navadi vetru nasproti teko, torej smo vedili kam kaj potečete. Eden izmed nas, najbolji strelec, je hitro pred nami navprek jezdil jima pot preteč; jez sim se od zadaj na lov napravil. Na en streljaj sim se jima bil perbližal, ko ste me v gledale, in tje bežale kamor smo si vošili. Per bežanji ste se tako posebno obnašale, de bi bil jez od smeha, stermenja in veselja skoro na lov pozabil. Ker so žirafe od spred veliko viši, kot od zad, in veliko kraji, kot višava nanaša, težko beže. Li v skok zamorejo teči; to vem iz skušnje, ker sim jih večkrat po štirdeset do pedeset vidil počasi in naglo hoditi. Počasi koračajo, li kadar se pasejo. V skok gredo težavno, švepasto in neukretno. Več sto korakov od njih preč, kjer je težko daljavo pota do njih, ali njih velikost ino druge stvari okoli njih, kako so velike presoditi, bi človek iz njih počasnosti sodil, de jih je v stani peš doiti. Kolikor pa počasniši hodijo, toliko prihite z širokimi koraki; vsak skok doseže na daljavo kaciš dvanaajst do petnajst čevljev. Žirafa se zavolj velikosti in teže sprednjiga života ne more samo s pomočjo mišic

od spred pokviško skolehati; ampak s tim si pomore, de svoj dolgi vrat nazaj perpogne, skos kar zadnji konec teži postane. Tako se ji dajo od tal spraviti sprednja bedra, brez de bi jih vkrenila. Ravno tako okorno se spet useda, ker z vratam na sprednji konec omahne, in se z zadnjimi bedri naprej zažene. Kadar z vratam naprej omahuje, zadnje noge naprej poskakujejo. Tako vrat semtertje opleta, kakor drevo na barki, ktera se po valovih naprej zaletuje. Z berznim konjem je žirafa lahko doteči, zlasti če gre svet napeto nekoliko navkreber. V breg, kakor se že misliti da, ji noge ne store. Čuden tek te zveri, ki je okorno noge vzdigovala in neukretno ž njimi ob tla butala, me je bil v nje lovljeni zmotil, de sim je nekaj časa premišljeval. Kmalo sim se bil pa s konjem v skok spustil, in se zaletil na te čudni stvari, kterih morebiti še ni nikdar kak človek nadleževal, in kateri si niste nič hudiga od naših namerov mislile. Brezskerbno ste celo ostale, in se vedečno na me ozerale, mojiga tovarša pa niste zagledale. Ta jih je bil že močno pretekkel, in k nesreči ni mogel dočakati, de bi mu bile dosti blizo prišle. Iz nepočakljivosti je prezgodaj vstrelil in zgrešil. Splašeni ste napol nagleji zbežali. Med tim je z nabijanjem pušk in zajašenjem koj skoraj ena cela minuta minula, in ta čas ste nam deleč odšle. Zasopene konje smo vnovič spodbodli; pa po nobeni ceni bi ne bili žiraf dohiteli, če bi ne bile žirafi osledile naših prijatlov, kateri so bili naprej odšli, ali neke druge nevarnosti, de ste se nasprek proti nam vernile. Tako smo jima bili spet bliži in od strane. Moj tovarš skoči zdaj vdrugeč raz konja, ustrelil in pobije mladico. Starka je sama dalej bežala, jez sim jo s kroglo zadel, pa ne do smerti. En čas sim šel za nje kervavim sledam; pa mi je bila odšla; moj konj je bil že tudi tako spehan, de sim se mogel ustaviti, in od daljniga sledenja nehati. Vernil sim se h svojimu tovarši, ki je pobiti živali na vrati sedel. Od deleč mi je rekel, de naj ne grem prehitro k njemu; ker je bila žival v her-

bet zadeta, pa je imela vendar še toliko moči, de je skušala kviško skočiti. S tim ji je branil, ko jo je za vrat h tlam tišal. Ko so se bili naša družba sošli, smo žirafi nekoliko perjenjali. Z omahnenjem vratu se je skušala po konci spraviti, in je en čas napol sklonjena sedela, potlej se je zvernila, in si ob en kamen levi rog zdrobila. De bi tako ne, je bila nje buča veliko skoz to na lepoti zgubila. Ker se je noč delala, smo se spravili žirafo zaklat, de smo kožo, najlepši kose bedret, in nektere za povžitek najboljši bertevse z sabo vzeli. Ko je bila glava odrezana, in sprednji konec iz kože djan, smo ji štirje bedreta slačili, per čemur nas je en zadnji silen vtripljej vsih raskoračivnih mišic na vse strani narazen vergel. Hotentota, ki sta imela z zadnjimi skoki opraviti, sta bila kake tri ali štir korake deleč zalučena; mene je bilo pa sprednje kopito po strani na glavo vdarilo, de sim več dni čutil.

Per vsih večih živalih (posebno pa še per bivolu ali čamru) sim zapazil dolgo zaostanje gibljivosti v mišični niti ali žici. H tim blezo gorkoba ali toploba (Wärmestoff) perpomore, ktere v večim zagručji dalj časa več vkupej ostane. Mišice večih kosov, postavim bedret, so vtripale, ko se jih je kdo z nožam dotaknil, še čez eno uro po tim, ko so bile od trupla odrezane.

Vsa prednja dolgost te mlade živali od konca rogov, do nožnih perstov je bila trinajst čevljev in štir pavce. Na vrat je od te dolgosti hodilo pet čevlev, na bedreta skoraj osem. Po dolgim od pers do repa je imela sedem čevljev; na visokost zadnjih bedret od križa do tal je bilo šest čevljev in pol. Opoldne smo se mastili od obilniga lova. Naš kuhar je vso vednost skazal, de je juho od čamrovine in žirafjo pečenko, tako po okusi napravil, kar se narveč more. Žirafja pečenka je posebno lepo in prijetno dišala; meso je bilo lepo belo, telečjemu najbolj podobno. Vsi smo z enim glasam rekli, de zmed vsih južnoafrikanških divjin ni nobena tako dobra, kakor žirafa.

Zvonikarjeva.

(Zložil Blaž Potočnik.)

Ko dan se zaznava	Če delav'c se vpóha
Danica priplava,	Terpljenje mu néha,
Se sliši zvonjenje	Ga delapust vábi,
Čez hribe, čez plan:	Večer ga hladí:
Zvonovi, zvonite!	Zvonovi, zvonite!
Na delo budite,	Nedeljo znanite,
Kér naše življenje	Gospod ne pozabi
Je kratek le dan.	Plačilo deli.

Kdor hoče živeti	Oh! naglo nas mine
In srečo imeti,	Ves trud, bolečine;
Naj dela veselo,	Utruden se vleže
Pa moli naj vmes:	Na pare terpin:
Zvonovi, zvonite!	Zvonovi, zvonite!
K molitvi vabite!	Domú ga spremíte;
Kér prazno je delo	Gre 'z dela in teže
Brez sreče z nebés.	Adamovi sin.

Rusovski car Pavel.

(Spisal Ant. Umek.)

Car Pavel je bil ojstro prepovedal, da se po Petrograških ulicah po nikakor hitro voziti ne sme. Neki častnik vendar na lahkem vozičku po ulicah s konjem urno derči. Perpeti se pa, da se ravno car za njim pe-lje, in svojemu kočijažu hitrejšje voziti zapove, da bi častnika došel. — Ko ta carja zagleda, se ga hoče ogniti, pa kolikor on bolj urno beži, toliko hitrejšje ga car nasleduje. Spoznavši pa, da se mu ne bo dobro godilo, ako ga car dohiti, pusti svojemu kozaku uzdo, in kmalo je caru spred oči zbežal. Serdit tedaj, da ga ni došel, se verne car, reče skup bobnati, in zapove, da se ima častnik, kateri bo pri spregledu majnkal, drugi dan k njemu pripeljati. Pri vsi vojski, ki je bila takrat v Petrogradu je 27 častnikov majnkalo, ktere so vse k caru

peljali. Ker pa car iz med njih begunca ne spozna, se razserdi in ukaže vsih 27 v Sibirijo poslati. — Vsi stojé, kakor odreveneni od straha, — kar mladeneč iz med njih stopi, svojo roko na persa položi, se caru nizko prikloni in z milim glasom govori: „Gospodar! serditost Vaša naj le mene zadene, moji drugi so nedolžni. Jaz, jaz sim kriv! „Več ni mogel govoriti. — Vse molči, čez nekaj časa car častniku reče: „Kako ti je ime?“ „Jaz sim Ivan K....“ Car zopet molči in gleda lepega mladence. „Kje si dobil tega kozaka?“ „Od svojega očeta, ki ga je sam zredil, in meni podaril“, odgovori častnik. Car se namuzne, poterka junaka na ramo, ter pravi: „Tvoj oče je dobrega kozaka zredil, pa še boljšega sina. Ti se ne bojiš moje jeze, in braniš svoje tovarše, to je lepó, prav lepó. Zató ti tudi vse kazni prizanesem. — Ivan! kaj hočeš za svojega kozaka?“ „Veličanstvo!“ reče ganjeni mladeneč, „konj me je pregnanstva rešil, in mi Vašo milost prihranil, za to veliko ceno ga vašemu Veličanstvu podarim“. — Car prime mladence za roko in reče: „Ti si majór (četnik?). Od lajtnanta (poročnika) car neprejemlje daru.“ Drugi dan je dal car tudi zares carsko kočijo napraviti in jo je junaku poklonil.

64.

Znameniten slépec na Dolénskem.

(Spisal G. P.)

Jože Golób, kmetiških staršev sin, je bil rojen 18. svečana 1804 v Selu, vasi Mirnske okolice na Dolénskem. Komaj šest let star je tako hude koze ali osepence imel, da je oslépil. Revnim starišem ga ni bilo moč v učilnico za slepce na Dunaj poslati. Dali so ga v pol ure oddaljeno faro duhovnim samo keršanskega nauka učiti. Stanoval je ves čas svojega uka pri tačasnem orglarji, ki je bil njegove zlahte. Tukaj mu je igranje na glasovir sosebno dopadlo, in v njem ljubezen do te umetnosti tako živo užgalo, da poskuša slišane igre na

glasoviru samotež igrati. Po neprenehljivi vaji s pomočjo svojega dobrega sluha res kmalo marsiktero prav lépo zakróži.

Ko so ga bili stariši domú vzeli, mu je bilo dolgočasno brez dela biti. — Kakšno da je kmetijsko in hišno orodje, je večidel iz tiste dobe vedil, ko je še vidil. Kar ne ve, pa natanjko otiplje (ošlata), in začne zdaj sam mnogoverstno orodje delati. Napravlja toporišča za sekire, lopate, matike i. t. d. Izdeluje in popravlja lesene vile, grablje, kice, škafe, stole in klopi. Ima svoj skobelnik s skoblí in z vsim potrebnim orodjem. Ker ne vidi, si pomaga, kakor vsak slepec s potipom in sluhom.

Strašno težko je pogrešal domá glasovira. Ker je pa že dosihmal marsikaj samotež napravil, si misli: kaj, ko bi se tudi tega dela lotil? Prosi orglarja farne cerkve, da bi mu dovolil, njegov glasovir natanjko pretipati. Mu dovoli. Naš Jože pretiplje vsega od zunaj in znotraj. Gre domú, se spravi na delo in naredí kmalo ravno tak glasovir, kot je bil orglarjev. Samó da ni tako zlikan. Orglar to zvediti ga pride pogledat. Glasovir mu tako dopade, da ga kupi. Potem je še več glasovirov naredil, in jih po 8, 10, 12 goldinarjev prodal. Zdaj jih umé tudi likati ali politirati. En glasovir njegovega dela móra tudi v Ljubljani biti. Imel ga je ranjki pripravnik Ovsenik. Po njegovi smerti ga je nekdo v Ljubljani kupil. —

K maši pol ure hoda, hodi brez vodnika. Število stopnjic pred cerkvijo mu je sicer znano; vendar na zadnji še nogo vzdigne, ko bi se bil ravno vštél, da ne pade. — Dela nar rajši po noči. Po dnevi mu ljudje nalaš orodje prestavljajo, in se mu posmehujejo, če ga nemore najti. Če mu po dnevi v gojzdu drevo pokažeš, gre ponoči v gojzd, ga vselej najde in poseka. Pozna tudi, če je drevo za kaj, ali ne. — Imeli so pri hiši kad, ki je ni mogel nihée popraviti. Pravi Jože: Bom pa jaz poskusil. Drugi ga zahmehujejo, rekoč: Ti boš pa že kaj opravil — toliko, kot žaba pri lešniku. Po noči,

ko so drugi spali, se on spravi čez kad, in jo tako popravi, da derži, kot jajce.

65.

Pomladanska.

(Spisal Podgorski.)

Burja počiva,
Mègla beži;
Cvetice iva
Zlate rodi.

Polok po tali
Zemlji šumljá,
V bistrem zerkali
Solnce igra.

Slavec iz gaja
Pesem glasi,
Pirne obhaja
Z družo gosti.

Môdra vijola,
Cvetje lepó,

Krasita polja,
Dol in goró.

Blaga dišava
Duje povsod,
Vsa se narava
Smeja naprot.

Pustimo zide,
Hitro na plan!
Žal naj odide,
Tuga na stran!

Dokler bleskeče
Mileni čas,
Rože dišeče
Pletimo v las!

66.

Kamela ali veljbud.

(Poslovenil Matevž Ravnikar.)

Kamela, veljbud ali deva, je že od natore, kolikor vemo, naj perpravniši poslužiti ljudem, per kterih je domača. Vsa je človeškim potrebam primerjeno vstvarjena. Nasproti se pa tudi kaže, de ona potrebuje človeške pomoči, bres ktere bi ne obstala. V najpervih, kakor tudi v poznejših zgodbah, se najde, de je služila ljudem, ki so jo rabili v to, za kar je še zdaj. Kamela je bila vselej domača žival; v divjaškim stanu bi se ne bila ohranila. Brez vsih branil je, in edino za to na svetu, de človeku služi, kakor drugi prežvekovavci, postavim bravina ino goved. Tudi te živadi so človeku li

domače, in ko bi jih človek ne varoval, bi bile mogle kot posebna baža že zdavnej iz sveta poginiti. Permerimo spodob in nastroj kameljiga života z značaji nje domovja in ž njenimi opravili per ljudeh.

Peščene arapinske ravnine so pravi kamelji dom, vender je pa kamele tudi semterje po Azii in po severni Afriki najti, kjer jih močno rabijo. Ljudje, ki ob velicim peščenim svetu žive, in imajo peščene planjave enako morju med sabo za meje, leti ljudje imajo vedno eden z drugim opraviti, in kako bi eden do družiga prišli ko bi te živali ne bilo? Zato so ti živali tudi dali ime ladija pušave. Otovorena kamela po več tednov nevtrudno teče po žgečih peščenih samotah, de prenaša blago, ktero gre marsikdaj iz istočne Azije do pokrajn zahodnje Evrope, in od tod po atlasškim morji, še celo v Ameriko. Nji so dovolj redke zeljiša, ki jih med potjo dobi; večkrat pa celò dnevi in dnevi minejo, preden kak studenčik najde si žejo vgasiti.

Ako preišljujemo kako je kamela za tovorjenje po pušobnih in peščenih samotah perpravna, se moramo posebno nje nogam in želodcu čuditi.

Noga je na tanko primerjena potam, po kterih ima hoditi; želodec pa krajem brez vode. Kameljna noga bi ne mogla lahko in stanovitno po runjavim in kamnitnim svetu stopati, ravno tako ni za daljne močirne pota, ker bi se ji od močirnosti prisadilo. Leto, ne pa mraz, je vzrok, kakor Cuvier pravi, de kamela nikoli iz svojih pušav ne pride. Drugači je z ovcami, z govedi, s psi s konji in z drugimi živalmi, ki so se preselile s človekam od prvih seliš iz srednje Azije v sleherni kraj zemlje, kjer je li koli mogoče stanovati.

Poglejmo dalej kako kamela po svoji notranji notori prestane v krajih, kjer je voda jako poredkama. Kakor vse živali, ki prežvekujejo, tako ima tudi kamela želodec z več predali; leti so vsak posebej razdeljeni v več kótelj, ktere so v stanu toliko vode deržati, kolikor je žival za več dni potrebuje. Ob priložnostih napolni

kamela po svoji štati leto shrambo, in tako prestane sušo in pomankanje vode, ker bi sicer vsaka žival poginila, ktera ni tako vstvarjena. Na celim starim svetu pa ni nobene živali, ktera bi bila tako vstvarjena; nasproti pa najdemo v kordilerskih naseljenih krajih noviga sveta mnogotere živali, ki so sicer veliko manji, kot kamela, pa so ji po svoji spodobi, in kar želodec tiče, enake; taki ste lama ali kozja kamela, tudi peruvanska kamela ter angorska koza imenovana in vigunja ovčja kamela ali peruvanska ovca. Ti oboji ste tudi tako brihtni in podučljivi kakor kamela in prvi prebivavci noviga sveta so jih v to rabili, za kar so na starim svetu kamele.

Izmed dvoje baže kamel, to je, izmed bakterskih in arapinskih, so nam zadnje narznanski. Bakterske imajo po dve gerbi, in prebivajo večidel na Tatarskim in v severni Azii. Arapinske imajo po eno samo gerbo; pa niso samo na Arapinskim doma, od koder imajo ime, ampak z severno afrikanskimi so popolnoma ene baže. Kakor vse domače živali, tako ste ti dve baži mnogih plemen, in enimu plemenu arapinske baže, ki ni posebno visokiga života, so nekdejci dali ime dromedar, to je hitrež, ker je dobro za teči; dandanašnji pa to ime sploh arapinsko kamelo pomeni. Tukaj govorimo zlasti od arapinske baže, desiravno tu omenjene lastnosti sploh tudi od druge baže veljajo. Kamela sne manj kot konj, zraven je pa v stanu več terplenja prestati. Velika kamela nese po sedem do dvanajst centov, in s to težo preide na dan več kot deset ur. Mala kamela ali hitrež preide bres tovora po trideset ur na dan, če so tla suhe in ravne. Kamele sleherne baže ino vsaciga plemena se zamorejo po osem ali deset dni zapored od suhiga dračja preživiti, potljeje pa potrebujejo tečne piče, ktero jim dajejo v osvaljkih, ki so egipškim češpljam (dateljnam) podobni, in ktere marsikako bolji napravijo. Pa če tudi kamela tega pokrepčila ne dobi, gre vendar li svoj pot poterpežljivo naprej, tako dolgo, de poide vsa tol-

ša, ki je v nje gerbi na herbti, in de se vidi, kakor bi ji bila gerba posneta.

Kakor lakoto, ravno tako zamore kamela žejo prenesti, s pomočjo mokrote, ki jo jemlje is posebne shrambe, ktera ji je v želodci. Če je bila ta žival kacih sedem ali osem dni žejna, sledi in obduha vodo od deleč, in kakor vodo začuti teče naravnost k nji. Ta lastnost dobro služi nje gospodarju, vsi obitelji, per kateri je in kameli sami.

Tako je kamela po svojih telesnih lastnostih človeku h pridu. K velikim pridu je tudi nje brihtnost in poterpežljivost. Ona je viši kot šest ali sedem čevljev, pa se da naučiti, de s prednjimi nogami poklekne, in se tako da otovoriti. Če je bila teža pred tako razdeljena, de je na plečih na obe strani enako stala, in de ni na eno stran lezla, tako žival prostovoljno vrat pod breme nastavi, in si samo naloženo na herbet pomakne. Se pa na nemoč obloženo čuti, ne vstane pred, kot de ji je nekoliko odloženiga. Ko se je na dolgi poti vtrudila, spet laglej in poterpežljivši teče, če ji poganjač kako znano pesem zapoje. Te lastnosti so pa tudi nekatere druge živali.

Med vsimi živalimi, kar jih prežvekuje, je kamela po svoji natori človeku najbolj poslužna, v tim se povsot lahko s konjem skusi, v svojim kraji, v pušavi ga pa na vsako plat vžuga. Severni jelen služi posebno Laponceu, po sreži ga sanko; govodo v nekterih deželah orje in teže prevažva; kamela je bila pa od nekdanjih časov skorej edina pomočnica per velikim teržtvi celiga sveta. Dišave in draginje daljnih jutrovih dežel, do arapskih pokrajn prinešene, so kamelam na herbte nakladali in tako skoz pušavo spravljali. V najpervih časih so jih od ondot prenašali v feniške velike teržne mesta. Ko so bile poznejši čase te mesta ali razdjane ali opešane, je bila tista draga kupčijska roba napotena v Aleksandrijo, začasni dom kupčije sveta. Iz Fenicije in iz Aleksandrijske loke so to robo na evropejske primorja prepeljavali, od koder je potlej šla po celi suhi Evropi.

Od prekupčije tega blaga so živali, do bogateli in bli mogočni celi narodi. Benedke so bile en čas gospodovavec jadranskiga in medzemniga morja ter osredok kupčije med istočno in zapadno stranjo zemlje. Ko je bilo predgorje Dobriga upanja znajdeno, ni bilo več treba blaga po suhim v Aleksandrijo prenašati, po morji so ga iz Indije in Perzije vozili, ker so se okoli južne osi Afrike prepeljavali, in Aleksandrija je bila s tim nehala biti veliko teržiše za Evropo. Z Aleksandrijo so bile v bogastvi in mogočnosti tudi Benedke vpadle, ki so bile z Aleksandrijo v ozki zvezi. Kupčijo, ktero so bile Benedke zgubile, so Portugizi, Holendarji in Anglezi na se potegnili. Res je torej, de vsako ljudstvo, ktero ima indijsko kupčijo v pesteh, mora biti v Evropi najvažniši. Desiravno je zavoljo morske poti skoz Kap kupčija po suhim skoz Aleksandrijo bila močno opešala, se zato vender ni bila popolnoma jenjala; s pomočjo kamel so še zmiraj imeli menjjavsko kupčijo med pokrajnami, ki si ob afrikanski in azijatski pušavi nasproti leže. To menjevanje je še vedno dovolj v navadi, zato so kamele še zmiraj velika potreba. Še zdaj se v tih krajih, kakor pred veki bogastvo moža po številu njegovih kamel presojuje. Kdor jih ima, jih ima, ali za vojsko, ali za tovojenje, ali jih pa v prodaj stavi.

Zraven do zdaj rečeniga ima pa kamela še druge spredke, de za nobeno drugo prežvekvavno živaljo ne zastane. Arapin dobi od nje mleka, sira, siroviga masla, nje meso po navadi je, iz nje dlake pa dela marsiktere obleke. Gnoj od te živali je v pušavi posebno za kurjavo. Iz dima te kurjave se dela amoniak, ena sol, ktero umetniki in obertniki mnogo rabijo.

Očetova roka.

(Zložil J. O. Lepstanski.)

Da zvezde po nebu igrajo
 Da sonce in mesec svetí,
 Po stropu nebeškem miglajo,
 Očetova roka stori.

Da strašno gromí in se bliska,
 Da zemlja, nebó se majè,
 Da toča po polju peliska,
 Očetova roka stori.

Da sever sovražno popiha,
 In drevje zelenje zgubí,
 In rožicam glave zaviha
 Očetova roka stori.

Da beli sneg zemljo pokriva,
 In burja nam led naredí,
 In zemlja pod snegom počiva,
 Očetova roka stori.

Da dežek pohlevno namaka,
 In travica spet zelení,

Da jagnje veselo tam skaka,
 Očetova roka stori.

Po vejah se tičji rod ziblje,
 In tako lepó žvergoli,
 In v prahu červecék se giblje,
 Očetova roka stori. —

Petelin ponoči se glasi,
 Ko mirno in sladko vse spí,
 In ljudi zbuduje po vasi,
 Očetova roka stori.

Če jokaš in solze prelivaš,
 In se ti otožno godí,
 Ali pa dost' dobriga vžívaš,
 Očetova roka stori.

Ti človek! očeta se derži,
 Prav milo on zate skerbí,
 Se roki njegovi podverzi,
 Vse modro in prav on stori.

Lesica na stare dni.

(Spisal A. Slomáček.)

Veliko kokoš in kapunov je že lesica podrobila; pa tudi postarala se, in kožuh so ji že molji jedli. Moč jo zapuša; pa želja po kervi še le živi. „Dobro bo zana-prej, kar me sreča; v tole dobravo bom hodila na lov. Vender je le greh ljudem krasti, dokler še lahko tega živim, kar v lesi dobim“. — Po teh lepih besedah se je pa lesica zopet spomnila, kako je po hišah lovit hodila. Hitro spet sklene, prvo noč v soseski kokoši objiskati. Po poti že sline cedi, kér ji diši kurje meso in kerv. Po gredah se spravi, pa prenaglo ritansko pade in si

zadnje tace podraple. Pesi prihrujejo, in lesico raztergajo.

„Zadnokrat še bom to storil, po tem pa nikolj več“ — marskteri pravi prav po lesičje. Kakor hitro pa prilžnost dobi, svojo obljubo pozabi, se od samiga naprevzjetja postara, in od prelomljanja storjenih obljub sive lasé dobi.

69.

Jež in lesica.

(Iz Drobtinc.)

Bila je huda zima, de je drevje pokalo. Vsaka zver se v svoj kotec stiska. Medved v svojim berlogu počiva, zajec pod svojim germam čepi in lesica v svoji votlini kosti obera, ki si jih je od dalječ nanosila; le ubogi jež z svojo ojestro suknjo ne more strehe dobiti. Vsakdo se ga boji.

Ves zmerznjen lesici na prag prileze, in prelepo prosi, naj ga pod streho vzeme, de ga od velikiga mraza konec ne bo. — Hodi le dalej — velí lesica — bila bi nama lukna pretesna; pojiší si lepšiga prostora. — Imejte usmilenje, dobra mamka, prosi jež; ne bom vam nobene nadleže delal. Lepo čedno se bom v kotec stisnil, pa tiho dihal, de le na toplim bom; saj vidite, de sim strehe potreben. Rad bom vbogal, kar kolj mi porečete.

Lesica, čeravno sama zvita, se da preprositi, in ježa pod streho vzame. Ene dni sta se lepo imela; bil jima je kratek čas. Ko se pa jež svojiga stanu privadi, se začne stegati in pikati vbogo lesico s svojo ternjasto kožo. Lesica se je jela švarati: Kaj ne veš, kako si mi obetal? Jež se pa le iztega in lesico vbada rekoč: Starka! ee ti ni prav, pa drugam idi. — Lesica se umika dokler more; poslednjič pobegne; jež si je celo lukno osvojil.

Taka se starim godi, ki svojim mladim prehitro gospodariti dajo. — Pride se marskdo za zeta ponujat; ves

ponižen, ko jež obljube daja, sneha se starim prilizuje, dokler gospodinja ni. Kakor hitro pa oblast dobi, jim je hiša pretesna. Tako dolgo mladi stare pikajo, de si morajo na posledne dni ptuje strehe iskati. — — Ali kdor očeta ali mater do praga privleče, ega bojo otroci čez prag vergli.

70.

Krokodil.

(Spisal Henrik Freyer.)

Krokodil je znamenje nevošljivosti, goljufije, hinavšine in samopridne hudobije. Star pregovor „krokodilove solze toči“ zaznamva človeka, ki na vides žaluje, v resnici pa, to je, v sercu veselje obhaja o nesreči svojiga bližnjiga.

Krokodil je nar večji golazen, kušerjeviga plemena. V Ljubljanskim muzeumu je viditi odrašen krokodil dvanajst čevljev in pol dolg, kteriga je gospod Lavrin, naš slavni domorodec, iz Aleksandrije v Afriki nam poslal. Pravijo, de tudi do trideset čevljev dolg zraste. Na sprednjih nogah ima krokodil pet, na zadnjih pa štiri perste. Pa le znotranji trije (to je, proti životu obrnjeni) imajo kremplje. V obéh čelustih se vidi versta ostrih, bodečih zob. Herbet je pokrit s šestero versto velikih štirivoglatih, močnih košenih špelud ali skorij. Verh repa do konca zobnata nateršana koža za plavuti služi. Po herbtu je rujavo zelen, černalisast; spodej je vmazano rumenkast. Giba se in na stran oberne le okorno in z velikim trudam; zato mu gibčen človek z urnim skokom sèm ter tjà lahko uide. Krokodilove ikre ali jajca so terde in imajo velikost gosjih. Ona skoplje ali razgrebe na produ potoka jamo v pesek in leže 30 do 60 jaje, ktere skerbno varje. Čez štiri tedne se zvalijo mladiči; mladi so sedem do osem palcov dolgi; njih koža je mehka. Vunder so prec hudobni in za branilo pri-

pravni. Starka skerbi za živež neke mesce izleženim krokodilčkam.

Krokodilovo domovanje je le v sladkih vodah, v vsih velikih rekah srednje Afrike; posebno v zgornjim Egiptu v Nilu. Podnevi je na suhim, ponoči pa v vodi. Živijo v mlajših družbah; gredó na lov o posebnih časih. Potem se zaspani sončijo na produ. Krokodil je mesa pozrešen. V vodi tudi človeka popade, zato ni varno v Nilu na večer se kopati. V vodi ne more požirati, le utopí vjetiga in ga skrije v kako luknjo pod vodo. Ga pusti gnjiti, preden ga pojé. Krokodilove jajca in mladice íše in pokončá ihneumon, kteriga Egipčani Nems imenujejo; ihneumon je večí kakor naša mačka in je tanjši od kune.

Stari Egipčani so krokodilam sveto čast skazovali. Zató so jih kakor človeške mumije s posebnimi smolami balzamirali.

71.

Otročja ljubezen.

(Spisal Zabukošek.)

Živel je na Kitajskem kraljestvu veliko let skerbin oče v revščini in britkostih. Sedem otrok je imel, in v cesarskej službi je bil. Hude leta pridejo, lakota družino stiska, majhin očetov zaslužik ni bil zadosti vsih prerediti; noč in dan je ubogi mož skerbel, kje denarjev dobiti, da bi lačni družini kruha kupil. Sila kola lomi, si misli, in si skrivaj iz cesarske denarnice toliko denarja na posodo vzame, da sebe, ženo in otroke saj nekaj dni s živežem preskerbi. Pa tatvina se je kmalo zvedila, in oče je bil po postavi tiste dežele obsojen, obe roke pod sekiro dati. — Oče razodene ženi in otrokam napovedano kazen, in kdo bo popisal strah in žalost nesrečne žene in nedolžnih otrok? Vsi jokajo in tožijo:

„Oh, kdo nas bo zanaprej redil, kdo za nas skerbel!“

Nar mlajši deklicè, komaj sedem let staro, slišati

strašno novico, se praznično obleče, ter teče, in nikomur nič ne pove, naravnost pred cesarja. Verže se pred njim na tla, in z milim glasom pravi: „Mogočni cesar! Moj oče so se pregrešili, in so zaslužili roke zgubiti. Pa kdo bo nas vbogih sedmero otrok v prihodnje redil? Tukaj ti toraj prinesem svoje mlade rókice, saj so tudi očetove, zapovej, da mi jih odsekajo, in prizanesi zato mojimu očetu zaslužen kaznen.“ — Cesar ostermi nad ljubeznijo nedolžniga detéta, in do solz ginjen pošlje deklico očetu povedat, da mu je krivica odpuščena.

72.

Tožba tice.

(Spisal Valjavec.)

Tamkej v gojzdu tica péva,
Britki njeni vsi so glasi,
Le na kratko vmolkne včasi
Ino zopet žvergoleva.

Kaj se neki je zgodilo
Drobni tici, de žaluje?
Kaj ji je? po kom zdihuje
Žalostno takó, tak mílo?

Vse sedaj je saj vesélo,
Ker narava se je cela
V novo zopet pomladela,
Ker je vse ozelenelo.

Njene pevati sestrice
Slišim rádot samo v logi,
Le veselo krog in krogi
Druge žuborijo tice.

Vsa narava veseli se,
Tičica žuluje sama,
Kakšina jo tare zmama?
Tudi de ne veseli se?

Deček ji poredin mlade
Je pobrál, ubil je druga,
Torej tare tico tuga,
Torej rádoti ne znade.

Milo pesem nje glasi se,
Po vsim logu se razléga,
Clo do neba vpitje séga,
Deček, deček, tresi ti se!

Toži tica te pri Bogi,
Pravi težko mu krivico,
Tamkej íše si pravico,
Kjer pomoč dobijo mnogi.

73.

Notranjske gore in Cirkniško jezero.

(Spisal Dežman.)

Krajnska dežela v lepi mnogoverstnosti take kraje

v razgled stavi, kateri človeka s začudenjem napolniti in s svojo rajsko lepoto navdihniti zamorejo. O, kako se ti bo serce širilo, na njenih snežnih kópah in goličavah krasniga ogleda nadušeno! — in če ti na vetrovitim Krasu groze in straha vpade, ga bojo miline krajskih dolin in goric v sladkih občutkih zibale. Še večji čudeži pa, še veličastniši prikazni so v njenim kamnitim drobji skrite in človeškim očem z večno temoto zagernjene.

Krajske gore imajo namreč sploh to lastnost, da neštevilne poveršne vodice po brezni, ponikvah, jarkih in nevidnih razpokljinah požirajo ter v vse strani svojih apnenih skladov spretakajo, — ene v prostornih shrambah zadržavajo, druge pa, po neznanih žilah dalje podivši, še le v svojim znožji — v globokih dolinah — zopet na svitlo točijo. To posebno veljá od tistiga gorovja, katero, skoraj tikama cvetnih poljan ravne Forlanije se vzdigovaje, jadransko morje s širokoherbnim Krasom opasuje in s stermimi planinami, ki so kot mejniki ali čuvaji med slovensko in talijansko zemljo postavljene, noter do siviga Triglava seže. Tam zagledaš ogoljene višine obeh Golakov, zlatostolniga Čavna *), Otelce, Kovka in Nanosa burjopihavca. Od tod nižje gore celo Notranjsko zemljo preprežejo. Tu obdajajo pogostama nasejani homci in hribi okrogle, kotlinaste doline, tam se ozka draga med podolगतimi berdi vije, pa tudi širokim dolinam in visokim planotam v tem hribovji še precej prostora ostane.

Pač marsiktere teh višav z verham v oblake kupé, pa ko so enkrat z notranjskim Snežnikom **) nar večí visokost dosegle, se ob Hrovaški meji po visocih Ribniških in Kočevskih gojzdih z Liburniškimi gorami sklenejo, s postranskimi hribi čez Ribniško in Kočevsko dolino, in čez Suhi Krajnj clo do vrelcov Kerke in njenih pritokov

*) V Ipavski dolini je sploh govorica, da visoka gora Čava na zlatim stolu stoji.

**) Snežnik, nar visokejši gora na Notranjskim nad Loško dolino, skoraj ravno na Krajuski, Primorski, in Hrovaški meji stoji.

segaje. Ako si se količkaj časa v teh krajih pomudil, ali jih morebiti preiskaval, si gotovo v dolinah zapazil vderte — vodnjakam enake — globine, vidil si kraje — oberhe jih imenujejo — kjer voda ispod skalovja obilniši kot pri navadnih studencih na beli dan privre, pokazali so ti grozovite brezna, v ktere zavaljenim kamnam stoterni grom odmeva; in morebiti si še clo v bákljenim svitu lesketajoče podzemeljske jame preiskaval. Veći del teh jam in ponikev od vodnih pritokov zapuščen ogledovavcu nasproti zeva. Vprašal bi skoraj: Čemu je to nepotrebno orodje narave? Če pa hočeš te jarke in vdertine viditi v njih vodožirnim delu in pri obilni gostbi, kjer jih potoki napajajo, — poromaj v Cirkniško dolino, ogledaj si čudeže njeniga jezera in vse skrivnosti in spremembe planote, ktera se zdaj v vodeno ogrinja-lo, zdaj v zelene travnike spremeni, kjer se ribič koscu, čoln vozu, riba govedam za nekoliko mescov umakujejo.

Gore, ki Cirkniško jezero *) obdajajo, enake orjaškim z brezštevilmimi luknjicami predertim gobam vso močo poserkajo, da jo pozneje v obilnih tokih jezeru podaré, — one so njega neizprazljive točila. Na južni strani Javornik svoje dolgo sléme raztegava, do verha s tamnimi gojzdi pokrit, v kterih šumečih studencov pogrešaš. Njemu nasproti se proti severu gola Slivnica kopiči, svoje solčne senožeti s čedami ovac in goved otožnimu sosedu unkraj jezera razkrivši.

Od Slivnice vedo ondotni prebivavci mnogo čudovitniga povedati. Desitudi po zunanji podobi prijazna, je vendar polna zlobe in hudobij, ker mnogokrat s točami, ki od njeniga čela v dolino verše, lepe žita Cirkniškiga, Martinskiga, Grahovskiga in Žerovniškiga polja do ster-niša pomlati. Blizo nje verha je sterma jama v neizmerjeno globočino zvtlжена. Iz nje se — tako pravijo —

*) Lepo zemljopisno podobo Cirkniškiga jezera najdeš v knjižici: Tobias Gruber Briefe hydrographischen und phisikalischen Inhaltes aus Krain. Wien 1781.

ob času bližnje plohe goste meglice vzdigavati začnejo. Kmetje na-njo kot na preroškiga vremnika gledajo, in ona je tudi v resnici veličansk zrakomér. Lahko zapopadeš, de kakor živo srebro v cevki zrakomera pri stanjšanju zraka vpade, — ravno tako, če se zrak nad votlino stanjšuje, gostejši jamska sapa z vso močjo kviško sili in vodene sopare, s katerimi je nasitena, v podobi meglice pokaže. Toraj še zdaj babjeverstvo baji, da imajo čarovnice na Slivnice svoje poslopja in zračne plesiša. V rečeni jami točo delajo in ob času vihre in plohe k divjimu plesu v oblake hitijo. V starih časih so bili kmetje od teh praznih vraž tako osleparjeni, de so sklenili, nad Slivniško jamo skalo zavaliti in takó kovačnico vsih nesreč zamašiti. Že so skalnato plošo premaknili in proti votlini valili, — kar jim ona uide, in skokoma v dolino perrópotavši se je še le pri Martinski mežnariji ustavila in skoraj celo hišo poderla.

Razun Javornika in Slivnice nižji berda Cirkniško okolico proti vshodu od visokeji Ložke, proti zapadu od globokeji Planinske doline ločijo. Ložka, Cirkniška in Planinska dolina so kakor trije predali postopnjama zapored nastavljene; ena drugi svoje preobilne vode nataka, in včasi se tudi prva in zadnja od divjih povodinj zalite v jezera spremenite.

V njedru Cirkniške doline se po celi dolgosti sloveče jezero razprostira. Na eni strani njegovi valovi Javornikovo skalovje spodjedajo, na drugi pak se s cvetkami podslivniških travnikov igrajo, včasi še clo čez njive nastopijo. Sledeči otoki so na skalnatih temeljih čez jezersko planjavo zvišani: Mala gorica, Velika gorica, Venetke in Vornek.

Zadnji otok, naj veči in prijetniši od vsih, ti kaže pohištvo, njive in gojzd osmih kmetov v rajski odločenosti od posvetniga hruma. V njegovim hladnim smrečju te stara cerkev sv. Primoža in Feliciana k pobožnosti vabi. Ne deleč od spodnjiga jezerskiga ovinka se polotok Derosek začne, v podobi jezika skoraj do Vorneka moleč.

Dervosek in Vornek zadnji kraj jezera, ki tikama pod Javornikam leži, od sprednjiga bolj prostorniga skoraj popolnoma odločita, njemu le dva odtoka pustivši. Ta divjokrasen kraj jezera črni gojzdi venčajo, njega tiho le šumeči beg kake zveri, ki si skoz gojzdne goščave pot dere, ali plahi vzlet povodnih tic vznemiri; les pobegnejo vderstene ribe, si varniga zavetja iskaje, in včasi še clo lahkonožen jelen — begun iz kočevskih gojzdov — v ta kraj zahaja, si krasoto svojih udov v bistrih valovih ogledat. —

Da jezera umetno napravo popolnoma razumeš, ni zadosti, se nad njegovimi brezdni v lahkim čolniciu zibati, — obiskati ga moraš ob času, kadar ti ono, se vode znebivši, vse svoje skrivnosti razkrije. To se zgodi, po navadi vsako leto, kadar s toplimi dnevi suho vreme nastopi. Včasi pa, če se je prezgodaj spraznilo, in pozneje nenavadne plohe z neba lijejo, se o kratkim sopet napolni, in le velika suša ga primora, da se v drugič odceja. Znano je pa tudi, de je o sedmih letih, namreč od leta 1707 do 1714 le enkrat odteklo, in ako ste jesen in zima presuhe, more tudi celo leto prazno ostati. Pri odtoku jezera nar poprej obé Karlovci svoje delo končate. Kmalo potem se ribški kamen iz vode prikaže, gotovo znamenje, da se bo jezero o kratkim svojih vód znebilo. Kako se ves kraj spremeni! Ne mislil bi, da je jezersko zatočje, ktero se pred tvojimi očmi razgrinja. Po vsi planjavi zagledaš napeljane struge, ktere se v raznih ovinkih semtertje kot kače vijejo, in s svojimi valovi zaporedama nastavljene globine — nesite žeruhe — napajajo. Zdaj je pravi čas za ribstvo. Ščuke, menike in šlajni so — ako nočejo na suhim obležati — zmiraj v tesnej prostore siljeni, zdaj v ozkih strugah gomzé, od tod jih mutni valovi ribčam v razpete mreže gonijo; le ena ali druga uide in se v blatno dno ponikve zakoplje. Ako se v taki dobi kraj Vodonosa, Rešeta ali drugih jarkov vstopiš, se njih divji požrešnosti prečuditi ne moreš. Kako dereči vertinci v dno silijo! kako votlo

doni gergranje zablateniga goltanca! Včasih še voda stermi breg spodje, zemlja se vdere in nagli valovi v novo odprto žrelo hitijo.

O kratkim času vse jame posahnejo, ribji lov mine, — kar se veseli čas košnje približa. Zelena planjava je s cvetečimi travami pokrita, visoko trebelje *) svoje zlate glavice ziblje, in bičevje od hladnih sapic omajeno kaj ljubeznivo šeptá. Zdaj se veselo petje koscov po ravnini razlega, zdaj trava pod njih kosami v duhteče redovnice popada, in težki vozovi z jezerskimi darovi obloženi trudni proti domu škripljejo. Kdo bi zdaj mislil, da bojo valovi svojo lastnino sopet nazaj tirjali! Kdo bi verjel, da bo čolnič, ki je v strugi obležal in od sončnih žarkov razpokan, zopet kadaj po jezeru plaval! Kako suhe so zdaj ponikve in jame; ko da bi bila njih požrešnost za zmiraj nehala; le čakal bi, kdaj bo zelena trava njih šuple stene zarasla.

Vso drugačno podobo od dozdej omenjenih jarkov in ponikev imajo jame, katere ob skalnatim znožju jezera zevajo. Žrela marsikterih teh jam so s skalovjem popolnoma zasute, pa obe Karlovci in Skednenca, čez jezerske tla zvišane, so prostorne obokane votline. Posebno pa je vhod v veliko Karlovco kaj veličasten. Med divjim pečovjem in mogočnimi skladi siviga apnenca ona z odpertim žrelam zeva, in ob času odtoka, z močnimi požirki cele potoke serkaje, vse, karkoli priplava, v temni goltanec dervi. Njeni zobati oboki, njene razorjene stene so priče divje togote. Ako se v temno votlino naprej podaš, vidiš na pol strohnjene kercelne, kateri so od kamnitih škerbin razpraskani na tleh obležali, ker jih zadnji toki niso zamogli dalje spraviti. Tu ni ne živalskiga giba ne diha; v kupe nanaseno bičevje, razbite deske, in drugo sognjito plavje tesne prostore zašarijo; kmalo začnejo bakle v slabim zraku teh strohnin berleti, groza te spreleti mislečiga, da si edino bitje, ki v tem

*) Die Sumpfkreuzwurz, Senecio paludosus. L.

grobu sôpe; le mračnokrilati topirji od bakljeniga svita razžaljeni z ostudnimi glasi ob stenah semtertje ferfetajo — edino znamenje življenja. V nekđajnih časih, ko še žleb velike Karlovce ni bil tako zašarjen, se je do prostorne podzemeljske shrambe jezerskih vod priti zamoglo. Na koncu tega dolgiga tesniga goltanca visoki prostorni oboki in sterme stene malo jezerce obdajajo, kteriga temni plan še nikdar ni bil z veslam prebrazdan. Vendar so pred nekimi letmi serčni možje od une strani, kjer namreč od jam pogoltnena cirčniška voda v šent Kocianskim gojzdu vpervič na svitlo pride, do tega jezera Velike Karlovce prišli. Napravili so si čolnič za to ponočno vožnjo, in z bakljami in vervi preskerbljeni so se divjimu toku vkljub po skalnatim žlebu dalje vozili; v enih krajih je bilo treba čolnič čez skale in slapove prenašati, v drugih so moleče škerbine žugale ga razbiti. Z radostjo smo poslušali popis te prederzne vožnje iz ust prostiga ribča, ki ni zamogel dovelj besed najti, nam veličastvo in čudeže teh ponočnih krajev prav živo dopovedati. Velika skala, ktera se je nekđaj od stropa odtergala omenjenimu jezercu odtok opovira. Ako bi se ta odtok zljajšal bi bilo — tako ti možje sodijo — veliko oralov Cirčniške doline jezerskiga zaliva za zmiraj otetih.

Pa zapustimo groze in tmine Karlovskih jam, ter oglejmo si studence, oberhe in potoke, kteri jezeru vedno natakajo. Na desni strani je Cirčniška naj perva, ki v njegovo njedro proti Karlovcama hiti, in svoj veseli z ropotam žag in mlinov oživljeni tek končá. Z združenimi valovi podslivniških studencov in potokov se Žerovniška v dolgi strugi proti Retju vije, in kar tam ne odđa požirnemu Vodonosu, v odperto žrelo lije. Pod Križno goro Lipsenšca izvira, in s Štebersčico in Zlatovcam pomnožena v Veliki Oberh teče, kamor tudi vode Loške doline, ki so se v jarkih ali v Golibini blizo Dan zgubile, priderejo. Od tod se naj daljši struga po celim jezeru steguje, zaporedama nastavljena Ponikve in

Sitarco zalivši, se nad Vodonosam razcepi in čez Križ clo do Svinskih jam v spodnjim ovinku jezera seže. V zgornje zakotje jezera se Kateriaš, Ceniše, Cemun in Mali Oberh zlijejo. Od tod naprej na levi strani pod Javornikam Tresenec vodo iz zemlje trese, ž njo Poniškico in Levišče zalivaje. Otoški Oberh v zadnjim kraju jezera Vorneku ravno nasproti leži. Ni prijetnišiga kraja v celi okolici od tega. Tu veseli viri žubore ispod skalovja, kjer je varno vbežiše menikov. Hladne tratice pred Oberham so tako mične, da so gotovo tukaj — kakor na Helikonskih višavah gerške modrice — tudi Slovenske Vile, iz beliga gèrla prepevaje, kolo vodile. Od Otoškiga Oberha po celi zadnji strani jezera struga čez jame Beček, Cezlence, Kotel Gebno pelje, se še le v mali in velki Bobnarci zgubivši. Obe zadnji jami imate s'voji iméni od čudniga bobnenja, ktero se večkrat v njih oglašá. Pravijo, da je v globočini obeh jam široko jezero', in da kapljice, ki od okamnjenih curkov stropa dol curlajo, ta čudni zvek v odmevajočih votlinah budijo.

Pa ves trud dozdej imenovanih potokov — jezero napolniti — je zastonj, komaj njih valovi v jezersko planjavo pritekó; — že jih žejne sita popijejo. Kar lepa množica okrajnih pritokov ne zamore, to doveršite o kratkim času dvé veličanski točajki: Suhadolca in Vranja jama. Suhadolca je votlina ne delječ od podertine stariga Karlovskiga grada pri začetku Dervoseka, Jezerski vasi ravno nasproti. Navaljeno pečovje njeno temno žrelo skoraj prekrije. S sključenim životam, po vsih štirih lazijoč, zamoreš precej delječ v njenim žlebu perplezati, dokler da ti stoječa voda dalje iti ne dopusti. V tem koncu se je nekdej slišalo šumenje podzemeljskiga slapa, zdaj pa še prijetniši glasi tukaj na ušesa ogledovavca bijejo. Poslušajmo kaj je neki za naravske lepote vneti gospod od te jame v „Novicah“ pisal. „Kdo bi se nadjal, v tem samotnim kraju, kjer se razun počasniga curljanja kapljic družiga ne sliši, prijetne nebeške glase zavzeti, kakor da bi iz rajskih krajev

„v ta podzemljiski hram prizvoneli? Nikdar ne bom po-
 „zabil veličastnih občutkov, ko sim v družbi treh go-
 „spodov to jamo vperviĉ obiskal. Na reĉenim kraju smo
 „zaslišali neizrekljivo milo Źvenkljanje, ki se dobro vbra-
 „nimu iz kake daljnosti ljubko doneĉimu zvonanju lepo
 „prilicuje; s sladkostjo glasov omamljeni, kar nemi, enaki
 „okamnjenim podobam smo nekoliko dobe poslušali. Škoda
 „res, de smo bili vsi potni v prehladno sobico, kjer
 „veĉniga mojstra krasna godba igra, prišli, sicer bi bili
 „lahko veĉ ĉasa milih solĉnih Źarkov pogrešali. Morebiti
 „ravno voda, ki na ravniĉici pri koncu jame stoji, v
 „kakšne kamnite votline curlja, in prijetno brenkanje
 „vzrokuje. Steinberg *) pa misli v svojim popisu, da
 „tukaj nekaki podzemljiški potok, in scer dobro deljeĉ
 „pod hribam memo teĉe, in tako Źvenkljanje napravlja“. Ob ĉasu zaliva pak Suhadolca drugaĉno strašno godbo zaigra. Silni potoki iz njenih globoĉin na kviško prigromĉ, ribe, ktere so dolgo ĉasa deljeĉ od beliga dneva tavnovale, po gerbastim nevarnim Źrelu seboj dervivši, hipoma vso okoljavo s penastimi razkaĉenimi valovi zalijejo, veliko strugo prekriŹajo in se proti Rešetu zraven Jezerske vasi podĉ.

Ako se noĉeš v tesnobe Suhadolce podati, nikar ne zamudi prostorniši Vranje jame obiskati. Tista je v zadnjim kraju jezera blizo Otoškiga oberha. Će v poletni vroĉini pod njeno kamnito streho zahajaš, bi paĉ v hladni senci pokrepĉan s poŹirki bistre vode, ktere ti ona v svojim zadnjim koncu ponudi, ne mislil, da se v strahovitim Źrelu spijoĉiga zmaja znajdeš. Zdaj paĉ smĉš njene gladke stene in v strop napeljane lijake ošlatati; ali kadar se ona predrami in z votlim glasam zarujeve, taĉas bi groze in straha poginil. Kadar so namreĉ Javornikove vodne shrambe od dolgiga deŹevja in pogostih ploh tako napolnjene, da se spretakati zaĉno, taĉas se zasliši v drobji zemlje strašno gromenje, ktero se z

*) Uĉen moŹ, ki je delj ĉasa blizo tega jezera stanoval, in njega obširni popis na svitlo dal.

veršenjem proti Vranji jami silijočih pritokov vedno naraša, ona pa tuleča dervi nazaj

Valove pogoltnjene gladno v prepad,
In kakor bi v daljnem oblaku gromelo,
Jih bljuje rjovevši peneče žrelo.

Vali se in herka in vre in kipí,
Kot vode in plamena hlap,
Do neba brizgaje se megla kadí,
Neskončno pritiska za slapam slap,
Ne da se izprazniti strašno točilo. *)

O taki dobi jo pač vsak, ki noče od naglih valov zasačen biti, iz jezerskiga zatočja hitro pobriše, še clo tice, ki so v Vranjojamskim pečovju gnezdovala, se splašijo in kričaje nad derečimi slapovi verté; ubogi kmetič pa ob bregu žalovaje gleda, kako se — v njegovo veliko škodo — vode čez nepokošene travnike razlijejo. Pa glej čudo — prečudo; ki se na ravnini jezera prikaže! Mnogotere jame, ktere so pred nekimi mesci željno vode požirale, zdaj poprejšnji navadi nasproti pogoltnjene valove izbljujejo, posebno pa jih Sitarca v podobi veličastniga vodometa na kviško brizga.

Kakšna sprememba o kratki dobi! Sopot valovi ob stare bregove bijejo, lepe trate pod vodenim ogrinjalam počivajo, nad njimi pa se nagle ribe podé, nebeške svetlobe vesele in nekdanje podjezerske tmine pozabivši.

74.

Hvala drevés.

(Spisal Oliban.)

Práv ljube se mi zdé drevésa,
Po otročje se jih veselim,
De dale so nam jih nebesa
V prijatle, se iz njih učim.

Z radostjo dečka že napaja,
Se smeja mu serce in okó,

*) Lete verstice so iz krasniga prestavka Šilerjeviga »Vodotopa« vzete.

Kader ga cvétja sneg obdaja,
Ki trosi ga spomlad' drevó;

In ak mladenčú ni nobena
Doslej po sreči se izšla —
Drevésa veja ga zelena
Tolaži, novi up mu da.

Poldanski že sopár perpeka,
Slabéti moč možá začne,
Tu hladno senco čez človeka
Drevó dobrotljivo razpne.

Pogrésa starček ravn' odeje,
Ga tare mraz in lakota,
Drevó po zim' mu izbo gréje
Drevó mu sad v živež da.

In ko obiše smert neznana
Na konc' posvetnih nas željá,
Nam trudnim od drevés poslana
Je postljica šestvoglata.

In kader davnej že človeka
Spomin pozabljen v grobu spi,
Zvesto lej! sama mila beka
Mu na zeleni mah solzi.

Od tod so ljube mi drevésa
Zató se tak jih veselim,
De dale so nam jih nebesa
V prijatle, se 'z tega učim.

75.

Nehvaležnost je plača svetá.

(Basen, spisal Jernej Ciringar.)

Neki kmet nese nekđaj v bližnje mesto nekaj na prodaj. Teško breme, ki ga v herbet tiši, ga prisili na nekem pečovji se počinuti, v katerem je velika kača zaperta bila. Ko ta kmeta ovoha, ga priserčno prosi, naj se je vsmili. „Prosim te, je rekla, pomagaj mi iz tej luknje; zavolj velikega kamna, ki mi votlino zadeluje, ne morem izlesti“.

„S čem pa me boš naplačala?“ praša kmet. „Oh preljubljeni človek, naplačala te bodem tako, kakor ljudje naj večje dobrote naplačujejo.“ „Naj bode,“ reče kmet, in odvali veliki kamen. Ko kača tako rešena na svitlo pride, hoče kmeta vmoriti. „Ho, ho!“ zavpije ta, kaj je to? Jeli to plača za tako veliko dobroto? Jeli to zahvala svetá? — „Je, odgovori kača, ljudjé dobro s hudim naplačujejo; to svetá zahvalo sim ti obečala.“

„Jaz sim priprost človek, reče zdaj kmet, nočem se tedaj brez učenih svedokov nič prepirati. Hočeva svedokov iskati, in to reč v razsodbo dati; zgubim li pravdo jaz, hočem rad vmreti.“ Oba se napotita, in najdeta ne daleč starega belca (konja): sama kost in koža ga je: mesó je zginulo. „Zdravo! gospod belec,“ nagovorita haratino, „kaj delate tu na pustem polji? zakaj niste na prjstavi v hlevu pri mastnej ovsenej hrani?“ „Oh, odgovori belec, nikar se temu ne čudita; — splošna navada sveta je, da se stvari zaveržejo, ktere zavoljo starosti služiti več ne morejo. Trideset let biah (sim bil) pri plemenitašu, ktereга je ta grad, ki ga tu vidite. Pošteno sim ga služil, in se še dobro spominjam, da sim ga v poslednjem boju z nezvestimi Madžari pri Peštu nektekrati smerti otel. Zdaj, ko sim že star in slab, me je konjedercu izročil.“ „Jeli si čul, kmet, pravi kača, kako svet plačuje? Življenje ti vzamem!“ — „Lagáno, lagáno! reče kmet, tega ne more eden sam razsoditi; mora se jih še več zaslišati.“ — Od belca slovó vzešči ideta dalje. Ne dolgo, naletita na psa, ki je bil za staro verv k plotu privezan. „Zdravo! gospod milord,“ pozdravita psa: „Kaj ste tak otožni? menda slabo živite, ker ste kostenjaku podobni? Oh! zdihne milord, svojega gospoda sim zvesto (vérno) služil, in to je zdaj moja plača! Koliko težav sim preterpel na lovih in zabavah (norčijah), koliko zajcev za svojega gospoda vlovil in nekateri dober košček s svojimi zobmi včapnil! Da ne spomnim še potepuhov in tatov, ktere sim jaz čuvaje pregnal! Ko sim zdaj že star, vtruden in vnožliv,

me je moj gospod k temu plotu privezati ukazal. Vsak trenutek pričakujem svoje smerti; jer prišli bodo skorom mene ustrelit. — „No! kmet! zakrikne kača, tvoja pravda je zgubljena!“ — „Ne tako naglo, moja kača! ako še tretji tako razsodi, sim v tvoji oblasti, in prosto ti je učiniti z menoj, kar ti je drago.“ Med prepiranjem se lesica pokaže, ktera se drage volje za sodnika ponudi. Preden se pa ona razsodenja poloti, pozove kmeta v stran, ter ga popraša, jeli s kokošmi obskerbljen! in koliko jih nej dati hoče, ako ga ona iz te nevarnosti življenja izbavi. „Vse svoje kokoši ti dam, ljubljena zlata lesica,“ odgovori kmet. Zdaj začne lesica na dolgo in široko govoriti, in dokaže, da se imajo vse okolšine do zrelega pretresti. „Da se nobenemu vaju, pravi ona nadalje, krivica ne včini, moramo vediti, kako se je to naključilo (pripetilo), moramo tudi pregledati mesto, kde si ti, kača! zaperta bila.“ Vsi trije se tedaj napotijo k pečini. Lesica z glavo kima, ko da nebi mogla zapopasti, kako je ta velika kača v tej tesni luknji tičala. „Pokaži mi vender kača, reče lesica, kako si v tej votlini tičala?“ To pokazat, zleze kača v luknjo, in kmet, na miglej lesice skota kamen pred votlino; med tem še zvijačna lesica kačo večkrat poprašuje: Jeli takó bilo, ljuba kača? — „Ravno tako,“ odgovori tota. „Če je tako bilo, nadaljuje lesica, naj ostane tako.“ —

Tako osvobodeni kmet priserčno vesel povabi lesico za zjutraj ob sedmih na svoj dom na kurečjo pečenko. Kmet kasno domu pridši ni zlo prijazno od svoje žene pozdravljen bil. „Oh! moja žena, pravi kmet, ako bi ti vedila, kaka si je meni godila, bi celó inace govorila. Moja zlata Marinka! pri enem lasu si me skoraj zgubila. Misli si, kakšna nesreča se mi je perpetila, moje življenje je bilo v očitnej pogibelji!“

Zdaj ji vse pripove — in, pravi nadalje, ako mi Bog ne bil poštene lesice poslal, jaz bi bil gotovo zgubljen. Iz dolžne zahvale sim ji vse naše kokoši obečal, ter bode zjutraj v jutro po nje prišla Kaj po nje

prišla? pravi ona; kaj? po kureta prišla? Bes te plen-
taj! — Kaj imaš z mojo perjadino zapovedavati? ti po-
žeruh? Da te muri popil! Le pridi mi lesica, bom ti že
posvetila. Sirota lesica pride; — pa v svojo nesrečo;
kmetica ji je herbtišče poterla. Vmirajoča še zdihne:
„To je plača svetá!“ —

76.

Zvon sile.

(Poslovenil V. Stanig.)

Na Frajburžkim tergu
Je stala hišica,
Priprosta, opušena,
Od sape vétrana.

V nje je zvonček glasen
Ob stropu se maját;
Kdor bil je v kaki sili
Je ž njim na znanje dal.

Navada opušena
Letá že zdavno je,
Je hišica poderta, —
Krog ternje vídi se.

Nihče za verv ne prime,
Več zvonček ne zvoní,
Ker časi so pretekli,
De kdo v pomoč hití.

Alj čuj! zvonček zapoje
Spet enkrat z vso močjó,
Ko vse že v terdim spanji
Opolnoči je blo.

Sodnik prestrašen sliši
Zvoniti, in ne vé,
Alj sile zvon je, alj
Mu blod'jo le sanjé.

Izkliče naglo blapca,
Ter ž njim na terg hití,
V pomoč potrebnim priti
Če prav o polnoči.

Ko hišco luč razsvetli,
Kjer mili zvon šumi,
Pogleda v poderišče
In strah ga obleti,

Ker notri konja vídi,
Le kožo in médlo kost,
Nadložnim' leta vzele
So mu oči svitlost.

Iskáje kake kèrme
Težko se še po konc'
Derží, na vérví gloda —
Zapoje sile zvonc.

Sercé sodniku zgane,
Ko vid' žival terpet' —
Domú jo vkaže gnati
In s klajo preskerbet'.

In ko se zarja dela,
Ko vstajajo ljudjé,
Sodnik ukaže priti
Župane vse pred sé;

Ter konja jim pokaže
Rekoč: „moj gost je bil,
Nocoj je velko silo,
K' je lačen bil, zvonil,

Mi veste li povedat',
Čigav je konj letá?“
„Jez vem“ — mu neki stari
Župan odgovor da.

„Konj derzniga Štefeta
Župana bil je last,
Ki se je z mestno trumo
Bojval za našo čast.“

„Pogumniga na vojski
Nevarnosti otmé,
Ga hitro k svojim nése,
K' so v terdim boji še.“

„Ko umira, sinu vkaže,
Za konja skerb imet',
Za hlev in téčno kermo
Mu vselej poskerbet'.“

„Zapovdi pak spolniti
Več sinu mar ni blo,
Ko ostara se, spodivši
Od doma, da slovo.“

„Sercé — sodnik pristavi —
Me britko zabolí,
Ko slišim, de živina
Takó se zapustí.“

„Nevsmiljen'ga tožila
Pa ni zastonj žival,
De jo je nehvaležnik,
Ob kermo in hlév perprav'l.“

Koj da sodnik povelje
Zakrivicu k sodbi prit'. —
S trepetam Štefe pride,
Omuknjen in pobit,

Sodnik blizó perpeljat'
Da konja bolečin,
„Poznaš li konja? vpraša —
Ti nehvaležni sin!“

„On smerti, veš, očeta
Je v boji rešil bil,
Zdaj star, šebák in slép je,
Si 'z doma ga podíl!“

„Bog slepimu pokazal
Je v sil' pomoč dobit',
Ga k vervi tam napeljal,
De jél je zvon zvonit'.“

„Pravica te obsodi,
Pregreho zdaj spoznaš,
De zopet stari revi
Obilno kerme daš.“

„Mi pak homo skerbeli,
De zvest dolžnost storiš,
De ž'vali nehvaležno
Od zdaj ne zapustiš.“

„Pomíslí pak: Bog vidi,
Kar skrivno se ravná,
Bod' hudo, bodi dobro,
Pred njim se skrit' ne dá.“

„In tudi, če sodnika
Zvon sile ne zbudi,
Terpečiga terplenje
V nebó k Bogú kriči.“

Opice.

(Spisal J. Kosmač.)

Kraji, kjer so opice (merkovce) domá, so prvotni gojzdje hudo vročih (tropiških) dežel, ki te živalice s svojimi naravnimi zakladi preživé, in žarečih sončnih žarkov, ki v téh krajih neizrečeno pripekajo, obvarjejo, de vročine ne pocepajo. Čez dan so imenovani gojzdje s živalimi razne baže napolnjeni, ki tihih in mir-

nih krajev in hladnih senc išejo. Le ondi, kamor sončni žarki ne sežejo, je slišati krasniga in mnogobarviniga papagaja vpiti, in viditi veselo opico po vějah košatih in s sadjem prepreženih dreves se obešati in po tlēh skakati. Berž pa, ko se dan nagne, sonce poniža in hladnej večerni zrak pahljati jame, se začnejo vesolni gojzdni prebivavci gibati, in svoje naravne opravila po vsakdanji navadi vnovič opravljati, med katerimi se pa nar bolj pridno in čversto opice obnašajo. Bolj boječe med njimi popotnikovo pazljivost po svojim skrivanji na - se vlečejo, iz tamnih gošav svoje radovedne glavice molijo in z bistrosvitlimi očmi zmed gostiga perja gledé naznanje dajajo, de se ga bojé in de so v veliki skerbi za svoje lastno življenje. Nekatere pa so prederzniši in popotniku nagajajo, ter suhe šibinice, gajovi sad, cvetlice, orehe, včasih pa še druge stvari za njim mečejo. Kdor je kadaj opice v kletkah zverinjaka vidil, kako se ondi védejo, kako semtertje skačejo, in kakošne burke vganjajo, de se jim hočeš ali ne hočeš smejati moraš, si bo lahko mislil še vse bolj gibično obnašanje te živali, kadar prosta skakljá po drevesih košatiga gaja. To gibično življenje opic v tropiških lesih terpi pa malo časa; le ene zjutrejne in večerne ure so jim odločene, de se s potrebnim živežem preskerbé. Preden začne zopet sonce pripekati, de vročine ni moč prestati, se mora vesela množica zopet, hoče ali ne hoče, neizrečeni vročini v hladnej gošavo umakniti, kjer je vročina takó ne pripeka, in kjer je ropne zveri obvarvana, ki ravno tačas svojiga plena iše. Le prav malo jih je, od katerih se pravi, de se ne vedejo takó, in te se zovejo pozemeljske opice, ktere so izjema poprej imenovanih, ker pridejo dostikrat na tla, de si ponoči svojiga živeža išejo in napolnujejo okolico s svojim krikam in rijovenjem, ki je dostikrat takó glasno, de bi bilo misliti, polovica divjačin gojzda mora skupej biti in se bojevati v kervavim boju. Gosta zelenika ali pa kako deblo je opicam tega pleména zavetje, in če

se tudi iz tega ležiša prepodé, je njih šetanje in žalostno cvilenje očitno znamenje, de so ob svoj počitek in zadovoljnost prišle. Ponoči so pa vselej vesele in nezrečeno urne.

Živež opic v divjih krajih je, kakor potopisi pravijo večidel razno zeliše. Povésti nekterih zemljopiscov, kateri pripovedujejo, de se opice tudi od mesá redé, izvirajo mende le od njih precej velicih zob in od njih precej veliciga grozenja proti ljudem, in so le od konca do kraja zmišljene marnje. Gojzdje tropiških krajev jih preživé s svojim mnogoverstnim sadjem, orehi, koreninami in soknatimi zeliši in drugimi enacimi rečmi. Večidel opice vsih plemén poberajo tudi razne merčese in jih jedó z velicim tekam, med vsimi pa vender le naraji mravljince. Kadar kako mravljiše staknejo, planejo z velikim veseljem čez-nj, stopijo s svojimi prvimi tacami na-nj, in kakor hitro se mravlje po njih spusté, jih začno z veliko slastjo zobati, in sicer toliko časa, dokler mravljiša do zadnje živalice ne potrebjó. Tudi po medu divjih čebel rade stikujejo, tode le malokdej jim sladčica na versto pride. Tiste kraje pa, ki so že obdelani, obišejo v velicih tropah, planejo čez sladkorno terstje in turšično polje, in oberejo po vertih nar žlahtnejši sadje. To veljá pa večidel le od nekterih plemén, katerih rodovina iz Indije izhaja, in je tistiga plemena, ki se hulmani imenujejo, ktere Indijani takó spoštujejo, de se nikdar ne prederznejo, jim kaj žaliga storiti, naj jim škodo na polji ali po vertih napravijo, kakoršno koli hočejo. To prizanašanje storí opice pa takó prederzne, de jih pride cele čede iz gojzdov in se povlasté pridelkov, ki si jih je ondašnji kmet v potu obraza in po marsikterih težavah pridelal, ravno takó, kakor de bi bili za-nje pripravljani. Imenovani prebivavci so še celó veseli dopernešene tatvine in škode, ki so jo opice, ktere Indijani svéte stvari čislajo, v njih vertih in zasadiših napravile. Opice to prizanašanje v svoj prid obernejo in

se ondašnjih ljudi takó privadijo, de clo med njimi prebivajo, tako rekoč njim gospodujejo, v njih hiše zahajajo, in jedí prebivavcam iz rok jemljejo. Njih dušne sposobnosti so veliko večí od družih žival; vedejo se pa prav divje in zvito; le takrat, kadar se ljudi privadijo, so prijazne in domače. Tega se pa v večí starosti zopet odvadijo in hude in nevarne postanejo, kakor so poprej bile, dokler se niso človeka privadile.

78.

Seničica.

(Spisal M. Valjavec.)

B'lo je zadnji teden grudna,
V hiši sim domá sedel,
Sevra sapa zunej studna
Brila je, pa sneg je šel;
Kar na okno zunej tica
Kavsat pride s kljunam snica.

Milo vpera v me očesa,
Peti pesmico začne,
Mili glas za moje ušesa,
Sercu mili bolji še;
In poslednjič melodije
Žalostno tako zavije:

Srote vsmili
Mene tice
Vboge v sili
Se senice;
Lej nožica
Prezebuje,
Perutnica
Omaguje
Vbogi meni
Revni tici
Zapušeni
Zgol samici!

Daj me k sebi
V hišo vzeti,
Se pri tebi

Mi pogreti;
Zunej piše
Sapa studna,
Zima više
Rep si grudna.
Lakot grusti
Mene v sili
Saj ne pusti!
Vsmili, vsmili
Sirotice
Revne boro
Se senice,
Ki ne more
Najti piče.
Sneg lej krije
Log in griče,
Kerme ni je,
Torej k sebi
Daj me vzeti,
Se pri tebi
Mi pogreti;
Bom ti pela,
Prepevála,
Serce grela,
Zveseljvala;
Vsmili, vsmili
Sirotice
Vboge v sili
Se senice!

Meni se pa revca smili,
 Pesem gane me v sercé,
 Iz očés tekó po sili
 Vročé, grenjke mi solzé;
 Oknice tedaj odklenem,
 Tico k sebi v hišo denem.

Ino moja draga tica
 Si želi na vert nazáj,
 Veseli jo log, gorica,
 Rada bi zletela v gaj,
 Z drugim' ticom' peti slavo,
 Radovali se z naravo.

Ino jesti, piti zvesto
 Vsaki dan sim ji dajal,
 Stanjevanje sim ji, mesto
 V kletici široki zbrál.
 Ino dan na dan mi poje
 Ona sladke pesmi svoje.

Torej zvedši njene želje
 Kletke odprem ji vratica,
 Vun zleti in o veselje!
 Na drevo se vertica
 Prosta vsedši peti jame
 Se hvaležno ozira na me.

Zdaj pa pride pomlad míla,
 Travniki se zelené,
 Tičev truma se vernila
 Je v logove, na verté,
 Vsa zelena je dobrava,
 Prerोजना je narava.

Ino z mnogo drugim' ticom'
 Vred zleti v zeleni gaj,
 Tode mnogokrat s sestricam'
 Verne se na vert nazáj,
 Ino tukej žvergoléva,
 Se hvaležno razodéva.

79.

Najdenje živiga srebra v Idrii.

(Spisal M. Kastelic.)

V štirinajstim stoletji je bila sedanja Idrija z vso svojo okolico še divja dolina, samotna pušava. Tukej se ni očem družiga odgrinjalo, kakor otožen gojzd, v katerim so goste, visoke smreke, jelke, bukve in stoletni hrasti svoje veršičke proti nebu vzdigovali. Zavolj tolikanj lesa so bile pa tudi perve hiše v Idrii večidel lesene; samo grad in cerkev sta bila zidana. Tako popisuje Idriški rudnik dohtar Gvalter Pope, učen in moder mož, kateri je v letu 1661 Idriško okrajno sam prehodil.

Po starih ustmenih in zapisanih sporočilih je v léti 1497 v téj divji dolini neki oglar in škafar ali keblár vred stanoval, kateri je bil Tominski gosposki podložen in soseskini fari svete Marije Divice pri Fari perštet. Ta cerkev se še dan današnji zato tako imenuje, ker je popred stala, kakor rudnik, in je tedaj silno stara. V

sedanjim času se tudi spodnja Idrija zato imenuje, ker pol ure pod Idriškim rudnikom leži, svét jo pa zavoljo velike starosti le Fara kliče. Oglar ali škafar, kteriga imé se ni do naših časov ohranilo, ker je neki strašan ogenj kerstne in sploh vse cerkvene bukve leté-Fare od 14. do sred petnajstiga stoletja pokončal, je en večer več keblor ali škafor in lesene posode v prodaj pripravljaj, in še poskusiti hotel, ali vodo deržé, ali ne. Ker en škaf najde, de vpuša, ga podstavi studenčiku, ki zraven njegove kajže teče, de bi se čez noč zamočil.

Zjutraj ko zor napoči, teče mož k studenčiku in hoče škaf urno odmakniti — kar ga ne more! Ga vnovič prime; odmika! odmika! — pa se mu po nobeni ceni premakniti ne da; še manj pa vzdigniti. Začne se čuditi in semtertje premišljevati, kakšina spaka bi ga neki tako terdno deržala. Ko škaf pogleda, vidi, de se v vodi nekaj lesketá. Izlije vodo, in se še bolj začudi, ko mu neka béla — srebernkasta reč (živo srebro) na dnu ostane. Gotova je, tako pravi sam pri sebi, de je to tako težko, de ni bilo mogoče škafa premakniti.

Ker pa ne vé, kaj je, in čimu bi to bilo, vzame toliko leté bele reči v eno posodo, kolikor je nesti zamogel in se poda v Loško mestu, sedem ali osem ur deleč. V mestu ponudi svoje najdeno blago nekimu kupcu, tako tje v en dan, brez vse prave céne. Kupec se precej grozno začudi in sam sebi dosti verjeti ne more, de mu tak revež in preprost možiček toliko in tako imenitniga blaga ponuja. Kje ga je neki našel? kje ga je dobil? — misli sam per sebi. Škafar pa tudi kupca debelo gleda, de se tako smešno čudi in z glavo zmajuje, in se mu že nekaj zazdeva, de mora njegovo blago imenitniši in boljši céne biti, kakor je v začetku mislil. Zatórej zdaj na vprašanje kupca nič prav čistiga in zvestiga odgovora ne da; temuč se dela, kakor de bi sam prav ne vedil, kaj in kako? Ne pové ne kupcu, ne kakimu drugimu meščanu, od kod je blago, pobere odštete dnarje in jo mahne proti domu.

Na poti ga sreča neki voznik, Kacjan Andertajn po imenu, kateri je že v Loki slišal in zvedil, kaj je škarfar tam v prodaj ponujal. Začne se tedaj z njim pogovarjati, se mu perlizuje in ga priserčno milova, de je tak revež in siromak, de si ne more nič opomoči; zadnjič mu začne obetati, de bi mu sam rad kaj pripomogel, de bi ložej in boljši živel, kakor do zdaj. —

Škarfarju so bile te prijazne besede zelo všeč, in daleko sta vkupej hodila in se med saboj pomenkovala, bolj zgovorniga se vozotāju skazuje, bolj mu svoje sercé in svoje misli razodéva. Voznik ga zdaj le tako od strani popraša, kakšin opravek de je v Loki imel, in kje je tisto belo, svetlo reč dobil, katero je, kakor pravi, kupcu ponujal? Bebasti možiček mu počasi vse razodene in mu zvesto pové, kje je blago našel in kako. Potim ga popovabi, ga do doma spremiti, de mu kraj pokaže, kjer je zadnjič blago dobil, kateriga je v Loki prodal. Vozotáj ga dobro obdaruje, si na tihama nekaj tovaršev in delavcov nabere in tako začne kopati in delati. Kacjan Andertajn je tedaj prvi začetik storil k' obdelovanju v Evropi, clo na vsim svéti tako slavniga Idriškiga rudokopa.

80.

Dobro jutro.

(Spisal Podgorski.)

Lahno gine
Groza tmine,
Petelina glas
Drami tiho vas:
Dobro jutro!

Mrak se verne
V jame černe,
Tamne zemlje dnó.
Zvezde gasnejo.
Dobro jutro!

Skozi vrata
Neba zlata

Zora priblišči,
Nebez rudeči
Dobro jutro!

Svet se maja
Ino vstaja;
Ptiči zapojó,
Duri se odpró:
Dobro jutro!

V bliska slavi
Zdaj pozdravi
Plan, goró in zrak
Solnce beli trak:
Dobro jutro!

Vname delo
Se veselo,
Neštevilnih rok
Vert miglja in log:
Dobro jutro!

Solnce hoče
Biti vroče,
Odnehava hlad;
Torej zadnikrat:
Dobro jutro!

81.

Slavček.

(Pripovedka, spisal Jeriša.)

Na Kitajskem je vladal nekdam prav mogočen cesar. Njegov grad je bil tako krasen, da skoro na celem svetu ni bilo lepšega. Na vertu so naj zlahnejše rožice rastle, in kadar je rahel vetric po njih potegnul, je zazvonelo, kakor da bi bili sreberni zvončki v cvetlicah tičali. Malo naprej, in prišlo se je v tihoten log, in log je peljal do sinjega morja. Ob kraju morja pa so bile zelene goščave, in v njih je prebival mlad slavček. Ti slavček je neizrekljivo lepo pél. Vsi ptički loga so omolknuli, kadar je on začel, rožice so mu veselo z glavicami nasproti kimale, veter je potihnul, in celó ubogi ribeč, ki je ob kraju morja stanoval, je svojo revščino pozabil, kadar je milo petje zaslišal. Iz vsih dežel so hodili popotniki v cesarjevo mesto, in so se čudili, o lepoti grada, verta in loga. Toda, kadar so slavčka slišali, je vsak rekel: Slavček je pa še le naj boljši! In so pisali debele bukve od krasnega grada in verta in loga, al slavčka ni nobeden pozabil; vsi so ga naj bolj hvalili, in so od njega naj milše pesmice zlagali.

Jedne take bukve tudi cesar dobi v roke. Bere in bere, in mu je močno dopadlo, ker so ga tako hvalili. Al na zadnej strani naleti besede: Slavček je pa še le naj boljši!

„Kaj zlomka, si misli cesar, „slavček je pa še le naj boljši! Slavček! saj ga še vidil nikdar nisim! To je vendar čudno!“ Berž pokliče svoje višji služabnike in jih vpraša po slavčku. Al nobeden ne vé ne čerkice od njega.

„Danes zvečer“, zapové cesar, naj sem pride, da bo jedno zapel. Išcite ga, dokler ga ne najdete. Če ga ne bo, jih dobite vsak 500 na podplate!“

In služabniki so šli. Joj, kako so iskali, iskali! Iz sobe v sobo, iz kota v kot, ali slavčka ni bilo nikjer najti. Nobena živa duša ni vedila nič od njega. „Oh, in če ga ne najdemo, 500 na podplate! Joj! joj! joj!“ Niso si znali pomagati. Poslednjič poprašajo majhno deklico zanj, ki je ribe v cesarjev grad nosila. „Oh slavček! zavpije ta, njega dobro poznam! O kako lepo poje! Ob bregu morja v gošči stanuje. Kadar zvečer mila lunica skoz drevno perjice sija, ga z mojo ljubo mamico poslušave, in vsakokrat mi solzice v oči stopijo. Zdi se mi, da angeljce slišim!“

In deklica gospode pelja k slavčku. Kar začno krave na paši mukati. „Smo že vkup“, zavpije naj modrejši med njimi, „ga slišite, kako jo reže? Tako majhna ptičica, in tako močan glas. Presneto mu gre!“

„Ne, to so le krave“, zaverne deklica, „smo še deleč od mesta.“

Začno žabe v luži kvakvati. „Joj, kako sladak glas!“ zavklikne drugi, kakor da bi citral!“

„Ne, to so žabe“, pravi deklica, „bomo zdaj pri njem!“ In slavček začne péti. „Tu je“ zavpije deklica, „čujte, čujte! Tam le sedi!“ In je s perstom na ptička pokazala. „Jeli mogoče?“ se čudijo gospodje, „jaz sim si ga vsega drugače mislil! Kako je gerd! Nič gosposkega nima na sebi!“

„Mili moj slavček!“ zakliče deklica, glasno, „svitli cesar želi, da bi mu ti danes zvečer jedno zapel! Iz serca rad“, odgovori slavček. „Čem li koj z vami?“ „Da“, pravi deklica, „cesar že komaj čaka!“ In šli so v grad.

Da te, kako je bilo že tu vse okinčano! Vse se je svetilo.

Po stopnicah so bile naj lepše cvetlice nastavljene, in vetric je po glavicaš pihljal, da je zvonelo, ko da bi

bili sreberni zvončki v njih tičali. V velikej sobi je bila zlata kletka za slavčka, in ljudi je bilo, da se je vse terlo. Vsi so malega ptička z začudenjem gledali, in cesar se mu je prijazno nasmehljával.

Zdaj začne péti, in poje tako milo in sladko, da so mogočnemu cesarju solzice pritekale. Solzice so mu po licih lile, in slavček še le milše in sladkejše poje. Globoko v serce je segel njegov glas. Zdelo se je vsim, da se jim nebesa z vso angeljsko muziko okoli glave verté. In cesar je bil tako židane volje, da je slavčku naj dražja darila podeliti hotel. Ali mili ptiček se lepo zahvali, in reče: „Jaz sim solzice vidil v očéh cesarjevih, in to mi je zadosti. Solzice v očéh cesarja! o moj ljubi Bog, kako je to lepó!“ In je še milše in slajši zapél.

Z jedno besedo: Slavček je s svojim petjem vsa serca vnel, in cesar ga je za dvorniga pevca izvolil, in mu dal zlato kletko za stanišče, vsega dobrega jesti in piti, in pripuščenje še poverh, da sme po dvakrat na dan in po jedenkrat na noč svoj tihotni log obiskati. Po celem mestu so le od njega govorili.

Jednega dne dóbi cesar debelo pismo. V pismu pa je bil drug slavček, narejen iz čistega zlata, in ves z dragimi kamni okovan, da se je svetil, ko solnce. Če se je navil, je znal jedno vižo živega slavčka piskati. Neki bogat kralj mu ga je poslal. Cesar ga je bil zlo vesel. „No“, pravi, „zdaj bota vkup jedno zapéla. To bo lepó!“ Začnéta. — Živi slavček je pač sladko pél, kakor pred; zlati pa je v eno mér jedno in isto gonil. Nikakor si tedaj nista mogla vstreči. Po tem takim je pravi slavček vtihnul, in zlati sam piskal. Ravno tako je dvornikom dopal, kakor popred pravi. In ker je bil ves zlat, in z dragimi kamni okovan, in se je tako lepo v solncu spreminjal, so le njega gledali, in poslušali, če ravno je zmiraj le jedno gonil, in živega slavčka petje so kmalo pozabili.

Takó svét le hlepí po rečéh, ki so na videz lepe in krasne; pravo resnično lepoto kmalo pozabi!

Pravi slavček pa v svoj tihotni log zletí, kjer so spet ptičice njegov mili glas poslušale, in rožice mu prijazno nasproti kimale, kjer je ubogi ribeč v njegovej pesmi svojo revščino pozabil.

Na cesarskem dvoru pa si je zlati slavec čedalje večjo slavo pridobival. Vedno so ga navijali, vedno je piskal, in derhal ga ni mogla prehvaliti. Stanišče njegovo je bilo svilena *) blazina zravno cesarjeve postelje, in okoli njega so bili biserji in naj lepši kamni natrešeni, da se je vse bliskalo. In dvorniki so vedno cesarju dokazovali, da je stokrat boljši od pravega slavčka. Cesar jim je verjel, in po njih svetu poprejšnega ljubljenca, pravega slavca, iz dežele izgnati zapovedal. O to ni bilo lepo od njega!

Jednega večera, ko je zlati ptič ravno zopet na vso moč pél, kar peró v njem póci, kolesca zastanejo, in — proč je bilo ž njegovim piskanjem. Le čerhnul ni več.

Kaj je bilo storiti? Vse zdravitelje in urarje so skup poklicali, in komaj so ga toliko popravili, da je vsako leto še jedenkrat péti smel, ali še tikrat le malo časa. Vse je bilo žalostno o tej nesreči. Toda pomagati ni znal nobeden. Tako je preteklo pet lét. Kar cesar hudo zbolí. Mislili so, da bo skoraj vmerl, in toraj so že novega si izvolili. Zvunaj grada je ljudstvo stalo, in čakalo na njegovo zadnjo uro. —

Bled in merzel je ležal ubogi cesar v svojej krasni postelji. Vsa družina ga je zapustila, ker ga je že mertvega mislila, in vse je vun vrélo, novega cesarja pozdravit. Po stopnicah je bilo sukno razpoloženo, da se stopinje sem ter tje letajočih niso slišale; toraj je bilo tako tiho! Ali cesar še ni bil mertev. Terd in bled je ležal v postelji; nad njegovo glavo je bila odperta lina, in milosijajna luna je izpod neba gledala na njega in na zlatega slavca zravno njega. In ubogi cesar je komaj dihal. Zdelo se mu je, da mu nekaj na persih sedi. Odpre oči, in vidi,

*) Židana.

da je bela smert, ki mu na persih sedi, ž njegovo zlato krono na glavi. Iz gibenčkov baržunaste *) odeje so pa čudne glave se vzdigale, nektere tako gerde in ostudne, in druge sopet tako mile in prijazne — bila so vsa hudobna in dobra dela cesarja, ki so ga v smertnej uri obiskala.

„Veš li še to?“ šeptajo jedna za drugo, „veš li še uno?“ In mu toliko reči pripovedujejo, da merzel pot njegovo čelo oblije.

„Tega nikdar nisim vedil,“ zdihne cesar. „Muziko, muziko,“ vpije, da ne slišim, vsega, kar mi pravijo! Ljubi, mali, zlati ptiček! o zapoj mi, zapój! jaz sim ti dajal zlato in dragotine, sim zavolj tebe pravega slavčka iz dežele izgnal. Poplačaj mi zdaj, o zapoj mi, zapoj!“ A! zlati ptiček se ne gane. V smertnej uri zlato več ne pomaga! Bela smert pa je cesarja čedalje stermejše gledala z votlimi očmi, in tiho je bilo, strašno tiho!

Kar zadoni od line sem naj milše petje. Pravi slavček je bil, ki je zvonaj na vejici sedel. Slišal je od hude bolezní cesarja, pozabil prec, da je bil po njem iz dežele izgnán, in je zdaj prišel, s petjem ga tolažiti in blago nado mu vlivati. In ko je pél, so prikazni bolj in bolj obledovale, kerv začénja urnejše se pretakati v oslabeledih udih cesarjevih, in celó bela smert ga je poslušala in rekla: „Dalje, dalje, mali slavček, pój dalje!“

„Bom! Toda, mi li daš za to svojo krono? Boš li persi ubozega cesarja potlej zapustila?“

In smert da krono za milo pesmico, in slavček poje dalje od tihega milodvora**), kjer bele rože rastejo, in rožmarin cvete, kjer se zelena travica od solzic zapuščenih blišči. Tu smert hrepenjenje obide po njenem vertu, in ona zgine ko tanjka bela senca skoz odperto lino.

„Zahvalim, zahvalim!“ zdaj vzdihne cesar, „ti nebeški mali ptiček, o tebe še poznam! Jaz sim te iz de-

*) Zametaste.

**) Pokopališča.

žele izgnal, in vendar si me z milim svojim petjem hudih prikazen, si me smerti otel. Kako ti čem pevernuti?"

„Si mi že povernul!“ odgovori slavček, „jaz sim solzice v tvojih očeh vidil, ko sim ti pervikrat pel, in tega ti ne pozabim nikdar! Solzice so biserji, sercu pevca dobro denejo! Toda zdaj še malo zaspil in se ozdravi, ti hočem peti.“ In je pel, tihejšo in tihejšo — in cesar je sladko zaspal, o kako rahlo, kako mirno je bilo njegovo spanje!

Tako se mašuje blagi.

Žarko solnce je skoz lino sijalo, ko se cesar zdrav in kakor prerujen zbudi. Slavček je še na vejici sedel in pël.

„Vedno, vedno ostaneš pri meni, mili ptiček!“ pravi zdaj cesar. Boš pel, kadar se ti bo samemu zljubilo, in ničesa ti ne bode manjkalo!“

„Ne,“ pravi slavček, „pusti me v zelenem logu, jaz ne moram v gradu prebivati. Toda dopusti mi priti, kadar me bo samega veselje. Potlej bom prišel zvečer na vejico pred lino, in bom pël, da boš vesel in poln naj lepših misel postal. Pël ti bom od srečnih in revnih, pël od dobrih in hudobnih, kako tih se ogibati, unim družiti se. Mali pevec leta daleč okrog, leti k ubogemu ribču, leti v kmeta revno kočico, leti k vsim istim, ki daleč od tebe stanujejo. On gleda srečo in nesrečo, bogatijo in revščino. Pël ti bom, kako pobitega tolažiti, kako revnemu pomagati, kako z žalostnim jokati, z veselimi veseliti se, pël, da je cesarja naj blažje delo, ljudstvo svoje osrečevati!“ „Stori, kakor ti je drago, ptiček mili!“ odgovori cesar, „vedno bom tvoje sladko petje slušal, in storil le, kar mi boš ti nasvetoval! Z Bogom, dragi slavček! z Bogom!“

„Z milim Bogom!“ Zapôje, in odleti veselo v zeleni tihotni log.

In cesar je bil v svojej obljudi mož beseda — bil je svojemu ljudstvu milosten oče.

Tudi ti imaš slavčka pri sebi, dragi deček! mila deklica! ki te od hudega vračuje, in milo opominja k vsemu blagemu djanju. Je tvoj angelj varh! O poslušaj sladki glas njegov, in stori, kakor je cesar storil! —

82.

Volčja priséga.

(Basen.)

Volk, nepazno ropajoč,	In mu rea svoboda dá. —
V skrito vjame se nastavo,	Tak otevíši život svoj,
Že mu kmet od jeze vroč,	Ko v gošavo verne se,
Razcepiti hoče glavo;	Tolsto skakati prasé
Ali volk začne prositi,	Vgleda v luži pred seboj.
Zvijat' se, in clo solziti,	Slina se mu pocedí;
Ter pri nebu se rotí, —	Ah! alj rota ne pustí,
Kot hudobneš vselej zná —	Polastit' se té jedí.
Nikdar jesti več mesá,	Eh! si misli, sej lahkó
Ampak le od trav živeti,	Rečem, de je riba tó —
K večim kako ribo vjeti,	In praseta zdajci zgrabi.
Če ga ta pot še spustí.	
Kmet, premehkiga sercá,	Kdor storiti zlo želi,
Veruje, kar govori,	Kak izgovor že dobí.

82.

Gošún.

(Poslovenil Juri Gabrijan.)

Gošúnu (Riesenschlange) pravijo tudi malikovska kača, kér jo neki divji narodje po bôžje častijo; je pa zmed vseh káč naj večí in naj grozovitniši, meri po 20 — 40 čevljev dolgosti, in v debelosti je možaku čez pas enaka. Živí v jutrovi Indii in v Afriki, in večídel po drevesih in ob vódah prebiva.

Neki Holandski oficir, ki je v službi svoje vlade na otoku Cejlon prebival, nam naslednjo prigodbo od gošúna pripoveduje: „V naj imenitnišim mestu tega otoka sim stanoval na enim koncu, od kodar se je v bližnji

gojzd prav lepo vidilo. Ne daleč od moje hiše je bil griček, na katerim so tri ali štiri palme rasle, ki sim jih vsako jutro prav rad gledal. Eno jutro, ko jih tudi gledam, vidim kakor de bi se ena debela veja prav čudno sponašala. Vila se je od ene strani na drugo; kmalo se je pripognila do tal, kmalo se je kviško vzdignila, in na zadnje se med druge veje zakrije. Vetra ni bilo nobeniga, po zraku je bilo vse tiho. Začnem na vse strani misliti, kaj bi to bilo: kar me neki Cejlončan obiše. Pokažem mu, kar se meni tako čudno zdi. On pogleda po drevesih, berž ves obledi, in straha se skoraj na tla zgrudi. Zaprošil me je, de naj hitro hitro vse okna in vrata pozaprem in pozaklenem, zakaj to, kar se meni veja zdi, je grozoviti gošún, kateri se po drevji tako rad ziblje in na tlà plane, de si kak róp zagrabi.

Kmalo sim vidil, de je mož prav imel, zakaj ne dolgo potém zagledam, kakó je gošún neko majhno zvér na tleh ujél, in jo med véje zavlekel. Ko sim Cejlončane potlej po tej pošásti bolj na tanjko spraševal, so mi povédali, de jim je dobro znana, de se pa scer daleč v gojzdih nahája, kjer se iz košatiga drevja na ljudi in na zverino meče, in jih žíve požira.

Zbere se nas dvanajst, in se zmenimo nad-nj iti. Oborožimo se dobro, zasédemo konje in pridemo do gostiga germovja, od kodar bi mogla kroglá gošúna lahko doseči. Ko smo pa iz bliza zagledali in njegovo strašno velikost vidili, nas je vse groza poprijela, in nobeden se ni upal na-nj vstreliti, ker se je vsaki bal, de bi ga ne zgrešil. Cejlončani, ki so bili pri meni, so rekli, de kar so jih še vidili, tako veliciga še niso. Bolj debel je bil, kakor srednji človek; rejen pa ni bil viditi, zato je bil proti svoji debelosti, silno dolg. Na naj višji veji mu je bil rep opletén, in glava mu je do tal molela. Z neizrečeno gibnostjo se je na vse kraje zvijal. Ko blisk je bil na tleh, si ovije rep okoli debla, in se po dolzim na tlà vleže; ko bi trenil spet med veje šine in se med njimi zgubi, in tako nekaj časa tam pozdi. Berž smo

vidili kaj de je. Lesico je zapazil, ki je hotla memo drevesa iti, plane na-njo in v nekih minutah je več ni bilo; s širokim črnkastim jezikom ji je vse meso izlizal.

Ko je pošast pri tem opravilu neskerbno na tleh ležala in ko smo se je dosti nagledali, ji na glavo pomerimo in vstrelimo; pa vedi ga Bog, ali je bil gošun tisti hip z glavo kam mahnil, ali nismo bili prav pomerili — zadeli nismo bili nič, pa tudi gošun se ni zato prav nič zmenil in je mirno na tléh ostal. Proti večeru se napravimo domú in sklenili smo nas več priti; zakaj kakor so Cejlončani djali, kadar se gošun kakiga drevesa poprime, ga ne zapusti tako kmalo. Drugo jutro nas je bilo dosti več prišlo in se postavimo za germovje. Gošun je bil na tistem mestu kot večeraj. Zdelo se je nam, da je prav lačen, in kmalo smo nekaj vidili, kar nas je z grozo napolnilo. Tiger, ne dosti manjši od krave, pride pod drevo, na katerim je bil gošun. Na enkrat zaslišimo strašno vreščanje na drevesu. Gošun plane na tigra in ob enim mu iz herbeta za človeško glavo mesá izterga. Tiger silno zarujovi, in hoče z gošunam vred odleteti; kakor hitro pa gošun to opazi, berž se po trikrat, štirikrat okolo tigra ovije, in ga tako čversto zategne, da je popolnoma obnemogel, in na tlà padel. Kadar ga je bil gošun tako povezal, mu herbet pusti, in se do glave spravi; odprè, kar more, svoje žrelo, in stisne mu vanj celo glavo, tako da mu jo je grozovito razmesaril in še sapo mu zaperl. Tiger se spet vzdigne, mane semtertje in strahovito ruči v gošunovim gerlu.

Desiravno se tiger ni mogel pošasti nikakor znebiti, ji je dal vendar veliko opraviti, zakaj močen in serčen je bil. Včasih se je vzdignil, potekel po dva tri koraka, pa zavolj kačje teže in pa ker je bil tako hudo povezan, ga je spet poderlo. Čez nekaj ur je bil ves obnemogel in berž ko ne mertev. Zdaj je gošun poskušal se še bolj zategniti okoli tigroviga trupla, da bi mu rebra in kosti polomil, pa se ni dalo. Odvije se tedaj od njega, samo z repam ga okol vrata obteče, in ga z veliko

težavo do drevesa vleče. Zdaj smo prav vidili, čimu mu drevo rabi. Tigra, ki ni mogel več sam stati, gošún sam na noge spravi in ga na deblo nasloni, potem se pa okolo tigra in okolo debla opléte in se z vso močjo zateza, dokler je začelo eno rebro za drugim in ena kost za drugo pokati in se na glas lomiti. Tako mu je na čvetero do petéro vse kosti polomil. Čepinjo si je tudi prizadeval tako streti, pa ker se ni nikakor dala, se je med veje spravil, de si odpočije; saj tiger mu ni več pobégniti mogel.

Tretji dan nismo izza germovja nič več od tigra vidili, kakor oderto merho brez vse podobe z rumeno žlezo prevlečeno. Bila je nekaj vstran od drevesa, in gošún si je ž njim stregel. Glavo je bil ravno v-sé spravil, in potem je počasi z veliko težavo si prizadeval vse truplo v-sé potegniti, kar ga je pa komaj do večera obveljalo.

Četerti dan je šlo veliko žensk in otrok z nami, ker kakor so pravili, se nič več bati ni bilo treba. In res je bilo tako. Gošún se je bil prenajedel, in ni se mogel ne braniti, ne bežati. Ko nas zagleda, si je prizadeval na drevo zlezti, pa ni se mu nikakor dalo. Cejlončani so ga vbili, si njegovo meso, ki je bilo kakor telečje, pripravili, in se z njim prav zaželjeno pogostili.

84.

Otročja želja.

(Spisal J. Navratil.)

Otrok še, rad poslušal, glédal
 Oj! rad sim drobne tičice,
 Na tratice sim rad se vsédal,
 Kjer pele so seničice.

Ko so pa tičice zletéle
 Do zlatega skor sončica,
 Ter v višavah žvergoléle,
 Zbudí se v meni želja ta:

Ko pač v tico spreberniti
 Bi mogel jez po volji se,

— In skor veselja konec biti
Pri té je misli hotlo me —

Pač hotel potlej obiskati
Bi mesta celega svetá,
Do lune, zvezdic clo letáti
In do rumen'ga solnčica.

O Bógec, Bógec, ti prezlati!
— Zaposim zda j in hrepením —
Daj, daj, da morem tič postati,
Kedar le hočem in želim.

In glej, po prošnji kmalo kmalo,
Kar kviško šinem, bil sim tič;
Besed mi znano je premalo
Popisati veselja črič.

Al — pok! — zadéne oh me puša,
Pri priči padem, ferfelím,
Že hoče zapustit' me duša,
Kar se na tratici — zbudím.

Oh! — zdihnem — Bogu bodi hvala,
Da se sanjalo mi je lè. —
Seničie truma pa pevála,
Se zdelo mi, na drevcu je :

„Poglej, kak revna je živál,
Kak revna stvar je tičiea!
Ne žel' torej, kar Bog ni dal,
Nikomur iz rodú človeškega.
Premodri Bog, tud' modro je,
Oj modro vstvaril je on vse.“

Južnoruske stepe. *)

(Spisal Jeriša.)

„Radostno se spustil sim po suhem oceanu, voz potaplja v zelenjad se in ko ladja plava...“ poje Mickie-

*) Stepa, die Steppe, je ruska beseda, ktero so še le poznej nemški pisatelji tudi v svoj jezik vpeljali.

wiez o stepah. Pač res po suhem oceanu! Doklér oko seže, ne vidiš ničesar, ko neprezérne travate ravnine, brez gorovja in dolin, brez jezera, brez gojzda, brez drevja. Čez in čez nezmerna planota, čez in čez zelena, visoka trava in nizko germovje. Le tu in tam kakšno revno hruškovo drevo v tihi samoti, tu in tam majhna gorica, gomila kakega mongolskega kneza iz starih časov, tu in tam daleč saksebí kaka reka, ki počasno svoje valove črnemu morju v široko krilo pelje: kar pa vse zgine o nezmernej širjavi. Tolika jednoličnost, in vendar — kdo bi mislil — sopet toliko krasote in vabljivosti!

Komaj se narava iz ledenih rók negostne zime izvi-je, nastopi naj veselši in krasnejši čas za stepe, mila pomlad, ki nezmerne prostore z naj lepšim zelenopisanim plaščem ogerne. Nebo se veselemu prerobenju čisto-jasnega obličja smehljá, in kamor koli se ozreš, povsod vglodaš krasne barvi nade in zvestobe. Vse oživi, vse klije, zemlja z nebom novo svatbo obhaja med veselimi igrami ljubeznjivih vetričev. Čujmo slavnega ruskega pisatelja Gogola, kako nam v prekrasnej povesti svojeje: Taras Bulba, stepe popiše :

„Molcé,“ pravi, „jezdijo jezdcí, v globoke misli minulih časov vtopljeni. Med tim jih je davno že steпа v svoje zeleno krilo sprejela, visoka trava jih je oger-nula in skrila očem, in iz suhih valov le černe kapice kozakov še migajo. Žarko solnce že davno na čistem nebu plava in steпо obliva s svojim oživljajočim toplo-tvornim svítom. Tudi duše kozakov se zdramijo iz glo-boke zamišljenosti, in serca jim veselo zatreptajo.“

„Če dalje krasnejša se steпа pred njimi razširja. Tu še ni plug prevračal nezmernih valov stepnih rastlin. Jediní konjí, skrivaje se v njih kakor v gojzdiču, jih razphavajo. Ničesar v celej naravi ne more biti lepšega. Vsa poverhnina zemlje se blišči ko zelenozlato morje, po katerem se razsipajo milijoni različnih cvetlic. Iz tanjkih, visokih steblic trave gledkajo modre, rudeče in vijolénate cvetke; bela detelja z okroglimi kopicami svoje mične

glavice vkviško vspenja; pšenični klas, Bog vé od kod zanešen, se v sredi zelene goščave krog sebe ozéra. Pod tanjkimi steblici rastlinja tekajo urne jerebice, vratove gibke raztezaje. Zrak napolnuje tisučerno žuborenje ptičev. Cele veršela jástrobov, se tu in tam v obnebjú prikazujejo. Krik vzdignuvše se trope divjih gosí glasi Bog vé od ktereга jezera.

Mirnega vzleta travo zapustiv se ribič *) radostno koplje v modrih zračnih valovih. Kalinček se vzdigne v visost, in miga le še ko majhna černa pičica, ali obrnuvši svoje krili proti solncu se sopet zabliska.“

„Tako jezdijo do večera. Zdaj se cela stepa dočista spremeni. Poslednikrat še rumenota žarnega solnca spreleti pisane prostore; potem nagloma zatemné, in skoro viditi je, kako po njih senca beži. Stepa postane temnozelená. Izpari se gostejše vzdigajo, vsaka cvetka, vsaka travica duhti — cela stepa razstilja svoje sladke prijetne vonjave. Na temnomodrem nebu se bliščé, ko z umetniškim perom živo pisane, široke proge iz rožnega zlata. Redkoma se prikaže kak šopek prezračnih obláčičev, in le veseli vetrič, neposajen ko lahni valčki morja, se ziblje po glavicah stepnih rastlin, komaj lic njenih se dotikaje. Godba, ki je beli dan napolnovala, utihne, vmaknuvši se drugim glasom. Susliki **) glavice pomaljajo iz svojih lukinj, se igrajo po travi, na zadnje nožice se postavljaje in se z lahnim piskom po stepi oznanujejo. Črič kobilic se glasneje razlega. Včasi se tudi od kakega samotnega jezera začuje glas labuda, ki ko srebro po zraku doni.“

„Popotniki se vsred polja vstavijo, in si nočno ležišče pripravljajo. Vkrešejo si oginj, zakurijo, obesijo nad ognjem kotel in si iz turšice varijo kulešo (polento). Po večerji se Kozaki spat vležejo, svoje trudne konjiče na travo spustivši. Navpik iz visočine gledajo nanje ne-

*) Kibiz.

**) Ziselmäuse, Erdzeisel.

beške zvezdice. Sliši se celi nebrojni svét gomazni, ki travo napolnuje, celo njegovo piskanje, čverčenje in šumenje, ki se v ponočnej tihoti soglasno sprijema in ko jasna harmonija v ušesa doní. Ako se kdo od njih zdrami in po noči na trenutek vstane, se mu cela stepa posuta zdi z iskrami bliščečih keberčkov. Nebo tu in tam zažari od osvita gorečega terstja, ki ga ob rekah zažigajo, in temna versta labudov k severju letajočih se zablščava srebernonožnega zlata, in zdi se, ko da bi rudeči cvetni trakovi po temnem nebu letali. Ni loga, ni gore vgledati, povsod le ta sama, neobmejena, prekrasna stepa!⁶

Tako piše Malorus od stepne pomladi. Kako ognjeno nam predstavlja rajsko krasoto ravnine! Kako živo popisuje čudno življenje v tem travnem svetu! Kdo bi ne želim, njega popis bravši, narávnost iskrega konjiča zasesti, in v visokej travi utonivši berzim jezdcem se pridružiti? — Vendar, vsaka reč ima dvoje lice. Pač je Kozaku njegova stepa nebeški raj, iz kterega se ne želi dalje, in ako je drugej, ga neznana moč vedno in vedno le v materinske stepe nazaj tira. Tudi tujega popotnika nenavadna krasota in čudovitost stepne narave v začetku z brezimnim mikom navdá in prevzame. Ali, hoti ali ne hoti — oko se sčasoma v tem morju krasne jednoličnosti le zgubi, oslepi, v nezmernej daljini vtone. Znana je basen od zlatega Mida. Kar je bilo tam zlato, je tukaj zelenjád. Lepa scer je zelena barva stepne pomladi, krasna in očesu dopadljiva. Krasno je nje zeleno ogrinjalo — al zeleni so tudi nje kodrasti lasci, zelena nje lica in oči. Kamor pogledaš, zelenje zagledaš, kamor se oberneš, te zelenje sprejme. In — kje so hladni gaji, kje senčno lipovje, kje šumljanje bisernih virov iz obraščennih berd, kje svete sence tihotnega loga? Od Tatranskih gor do Altajskih višin, od črnega morja do krasnih gojzdov Velike Rusije, dokler prave stepe sežejo, jaši noč in dan po 100 in 100 milj daleč — povsod le cvetje in trava, povsod le zeleno, suho, neprezerno morje! Ako to dobro prevdarimo, potlej še le bomo popolnoma

razumeli in sami občutili milo žalovanje Velkorusa po svojej ožjej domovini, krasnej Vélkej Rusii, kakor nam ga popotnik Kohl opiše. Zakaj med Malorusi, ko poglavitnimi prebivavci južnoruskih step, živi tudi mnogo Velkorusov, ki so ko ribči, tabunčiki (konjski pastirji), tergovci, vozniki i. t. d. po celej deželi razstlani. Če ravno z naslednjimi verstami nekoliko drugam zajdem, jih vendar ne morem opustiti, ker se nam v njih vsim Rusam vrajena, tako živa in serčna mimička *) obraznost in zgovornost tako ljubeznivo razodeva.

„Jednega dné“ pripoveduje Kohl, „se snidem z bradatim zagorelim Kazapom **). Bil je ribič na bližnjem morskem bregu. Prašam ga, kako se kaj ribštvo obnaša, in reče mi, da slabo. Pogovarjava se čez to in to, in naposled ga vprašam, kako mu kaj na stepi dopade. „Na stepi? Oh gospod,“ mi odgovori, „kako bi mi dopalo? kaj bi mi dopalo?“ Je li vaša Rusija boljša in lepša? „Naša Rusija? Rusija? Kako bi ne bila boljša!“ Kako je to? „O, v Rusii, gospod, je od vsakega vse — in tu od vsega nič. V Rusii je kruh bolj, so hiše boljše, je zemlja boljša, sneg bolj, spomlad in poletje in celo leto boljše. V Rusii so hribi in doline, logovi in travniki. Vse se spreminja, vse je tako lepø!“ Vidiv ga, da je v ognju, ga nisim dalje motil. „Po deželi tekó velike, krasne reke, in pred vsimi slavna matka Volga z vsimi svojimi detci. Logovi so veliki in košati, hrasti, lipe, bukve, jelke in smreke vse do nebés! In po drevesih pojó ptičice vsake baže, jedna tako, druga tako.“ (In pri tej priči žvižgaje oponaša slavulja in škerjanca). „In v logih, kako vse duhti, kakov prijeten hlad človeka obdaja!“ (In tu si zrak nasproti pahljá, in tako željno v se sope, ko da bi bil s samimi vijolicami napojen). „In kako blizo je vse! Glej, tu so hišna vrata! Odpri jih, stopi ven, in že si v naj lepšem logu!“ (In pri tej priči me za roko prime in

*) Mimisch.

***) Primek Vélkorusov, ki so jim ga Malorusi dali.

postavi, ko da bi bil jez vrata; sam pa zabrede nekoliko dalje v visoko travo, ko da bi bila log). „O kakova godba v logu! In kako solnce skozi perjiče sije! In po trati cvetó in zoré vsakoršne jagode krog tebe, borovnice, gospod, rudeče jagode, majhne, sladke divje maline, černe, rudeče in višnjele vsakoršne baže, in toliko toliko, kolikor se ti jih le poljubi.“ (Pri tej priči se na tla verže, in okrog in okrog bilke ruje, ko da bi bile jagodične, in skoro da jih ni jedel, mi pokazati, kako gladko ruske jagode po gerlu tekó). „Tudi gob je pri nas veliko. Živino z njimi pitajo. Trava in senó je še jedino, kar se tukaj najde, sama trava. In še ta! kako lesnata, terda, štorasta, in poleti posušena, brezsočna. Pri nas imamo tudi travo, visoko do moje brade, in kakšno travo! zeleno, tanjko, sočno in sladko. Bog se usmili! Krave odebelé o njej, da so take le.“ (In pri tej priči se napihne, in roke in noge raztegne, kolikor more.) „Glejte, in v sredi tih lepót leži naša Moskva, naj slavnjejše in svetejše mesto. O Rusija, Rusija je gotovo naj perva in naj boljša vsih dežel. Ko bi midva zdaj v Rusii bila, mesto v tej pusteji stepi, o kako bi prijetno šetala zdaj ob potočiču, zdaj v tihotnem gaju, zdaj v prijazni vasi. In tu morava po dve uri letéti po travi ko lastavici, da do sela prideva. Povsod le trava, bičevje in nizko germovje. Solnce naji peče, in nimava drevesa, da bi se v njega senci ohladila. Ako nama le uni oblak dežja podeli, nimava berda, ki bi naji pred njim branilo, in ako naji naj huja žeja tare, zemlja nama ne podeli ne jedne jagodice, da bi se okrepčala.“ —

Mesca junija se krasna duhteča pomlad s svojo zeleno družino odpelje, in ubogo stepo prepusti vročemu poletju. Kmaló zgine rastlin zeleno ogrinjalo; redivna moča, spomladna dota, se mesca julija večidel že posuši, zemlja se od pereče vročine široko razpoka, zelena barva stepe se porujavi. Nježne kalí vpadajo, redki studenci vsahnejo, in kjer so pomladi

valčki igrali, se zdaj temni prah kviško valí. Čede divjih volov in konj, pomladi tako berze in žive, omedlé. Voda se bolj in bolj draží. Vodnjake, v katerih je še kaj vode ostalo, zapérajó in straže pri njih postavljajo, da bi drago močo divjih tatov vbrani. Oblaki se pač iz vsahnjenih potokov in kaluž skopičijo, in dežja plodni nad stepo visé — al ne razlijó se na zevajočo zemljo, ker jih neznana vročina, iz razpokljín zemlje naravnost v kviško puhté, le višej in daljež žene, dokler da svoje bogastvo, v nemar pustivši revno stepo, bogatemu morju oddajo. Zastonj posestnik svoje upe stavi na ribnike in jezerca, ki jih je za tega voljo dal izkopati, da bi oblake nase potegnili; zastonj izprazni ubogi Kozak svoje vodnjake in vso vodo po travi okrog razlije, Boga detinsko prosijoč, da bi vendar jednako z enakim zjedinil — zastonj! nemila, iz zemlje puhteča vročina oblake odžene, in z njimi bogato morje še bolj obogáti, ne gledé na žlahne konje in krasna goveda, ki žeje pojemajo, ne gledé na uboge stepnike, ki se zdaj milo kesajo, da so zadnje kančke razlili, brez da bi bili sebi in ubogej živini in vsahnelim žitom le količkaj pripomogli.

Se vé pa, da niso vsa leta tako huda. Ako ste bile zima in pomlad posebno mokre, se vsaj podzemeljske shrambe toliko z vodo napolnijo, da stepa ni popolnoma od nje zapuščena. — Po tem, ko je vročina mesca julija in avgusta naj hujšo silo dosegla, pa proti koncu avgusta že sopet polagoma vpada. Obilna rosa sopet po noči na zemljo padati jame, dež tu in tam nekoliko pomoči, blede zrak se sčisti, in prijazna jesen je nemilemu poletju milejša nastopnica. Stepa sopet prerोजना ozelení. Rastlinje, živali in človek iz nova oživé, in kakor je bil spomladi maj naj lepši, je v jeseni September naj prijetniši mesec. Nebo se zjasni, in ko bi človek mogel v zračnih višinah med oblaki živéti — zares, lepšega raja bi na zemlji ne bilo od stepne jeseni. Mila modrina, z zlatom in srebrom obrobljena, vabi njega oko v svitle višave. Megle, ki poleti kupoma

čez stepo visijo, obrazujejo v nebesnej visosti gore in verhove, stolpe in terdnjave, katerih stepa na zemlji pogreša. O kako revni so vendar naši zapopadki od oblakov, ako se njihovih nebeških podob nismo v jesenski stepi učili! Kako lepo je vendar gori v oblačnem svetu! Na jednej strani solnce jasno in zadovoljno smehlja v svitložarnem hramu utone. Njej nasproti visi temna nevihta, čigar obkraj je s škerlatom obrobljen, in med robovi se oblakov čeda veselo semtertje podi. Ne dalje od tod šeta samotni oblak po modrej ravnini. Se približa solncu — kako se vžge in razsvetli! in vendar ne peče in ne blešči. Proti severu leži obraščeno gorovje, iz meglic sozidano, z veliko kopami in verhovi, z dolinami in planotami, vse razločno risano in sestavljeno, krasna drevesa in veličanski gradovi, in nad temi verhovi sopet drugi oblaki, z zračnimi penami jih obdajaje. Kolika menja luči in sence! tam černo, tu modro — tam rudeče, tu rumeno — povsod srebro in zlato, vledenec *) in blesk diamantov! Celu obnebjje živí, se giblje in stvarja ko misel vodivna, kakor da bi bila vsa krasota zemlje na nebo ubegnula. Lepšega obnebjja menda ni, kakor na jesenskej stepi, in radosti pijano zre okó v nebeške višave, tolažbe iskaje, ki mu jo revna zemlja odréka.

Mesca oktobra pa krasost že sopet mine. Nebo se z bledimi meglami prevleče — zimski čas pride, ki naj huje razsaja v mescih decembru, januarju in februarju. Tikrat se stepa v beli plašč zavije. Strašni viharji (zameti) podé snežne sile pred seboj po stepi, in v takej dobi vstopivši se verh kake gomile vidiš pod seboj v solnčnem blesku cel sneg planote v strašni burki. Zdi se, ko da bi v prostrano, negloboko megleno morje gledal polno ledenih vledencov, ki se v rožnih barvah lesketajo. Kadar pa vjuga (naj hujši stepni vihar po zimi) s svojo strašno derhaljo pridere, kjer se namreč pri groznem mrazu in viharju sneg od zgorej doli in od zdolej gori

*) Kristal.

(Berilo I. del.)

buri, vertí in podí, tikrat se zgubé poti, nebo in zemlja se zagerneta v tridanjo burko, in vse pošte prestanejo. Kako vse drugač je v krasnej Velkej Rusii! Koliko mika delé s snegom pokriti logovi in ledena jezera, oživlja-joči lov in prijetno sankanje i. t. d.?

Tukaj je zima žalosten čas, pusta planota, nad katero snežno ogrinjalo ko plašč žalovanja neprestanoma visi. —

Taka je južnoruska stepa, domovina lahkega Koza-ka, spomladi in poleti, v jeseni in pozimi, vesela in žalostna, jednolična sicer, in vendar tako mila in krasna.

86.

Predčutki.

(Spisal Miroslav Vilher.)

U žalosti lipa
Samotna stoji,
Nje listje rumeno
Po grobih šumi.

Clo hrastič u gojzdu
Derži se na jok,
Mladike v megleni
Steguje obok.

Snežinke hitijo,
Pobelijo tla,
U sreberno sukno
Se zemlja poda.

Zdaj burja pripiha,
Razsaja hud mraz,

Se serce nam trese,
Medleva obraz.

Al serce z veseljem
Tud zima če greč':
Na oknu prelepi
Nareja nam cvet.

To rožico vidit'
Igra mi sercé,
Se zmislím na spómlad,
Kri urniše gre!

Ko sonce stopi nam
Cvetlico letó,
Na polji miljone
Nam stvari zató.

87.

Lesena skleda.

(Spisal M. Valjavec.)

Izročil je priletin oče svojimu sinu vse pohištvo in celo premoženje, da bi na stare dni brez skerbi v miru in pokoju živel. Ali zmotel se je sivi starček! Nehva-

ležni sin, kakor se po navadi po svetu godi, je dobrote stariga očeta z hudimi deli vračeval. Dokler je namreč sivček še toliko moči imel, da je sina in sinaho pri delu podpiral, in jima pomagal, so se še nekakšno zastopili; ko je pa mož od dné do dné stariši, in s starostjo slabši prihajal, sta ga jela mlajši dva pisano gledati, ter sta želela, da bi se ga skoraj znebila. Posebno težko sta ga tudi zraven sebe pri mizi gledala; gnjusilo se jima je, ker so starčku vse redke jedila raz žlico na mizo pljuskale. Stare leta so mu namreč slabost prinesle, da so se mu roke hudo tresle, — in kmalo je imel mizo v kotu hiše za pečjo, kjer je samši jedila vžival, ktere mu je nehvaležna sinaha v vegasti skledici nosila. To je starimu očetu težko djalo in marsiktero solzico si je na skrivnim obrisal. Pa vendar ni godernjal, ne sinu nehvaležnosti očital; vdal se je v božjo voljo, in mirno je terpel tako naključbo.

Primeri se pa, da enkrat starčku skleda iz rok uide, na tla pade, in se ubije. Sinaha slišati ropot pritiče, in čepinje sterte sklede viditi po tléh ležati, jeze lica spremeni, se togoti, na vse gerlo vpije, in ozmerja stariga, namesto da bi sivi glavi in slabim rokam prizanesla. „Ščasama,“ pravi togotna, „bo starec še vso posodo pobil, in denar ne pada z nebes, da bi vsak dan nove sklede kupovala.“ Potoži jeze bleda krivico svojimu možu, in večerjo je starimu očetu že prinesla v leseni skledi. — V serce je to sivega moža zbolelo; na glas se je začel jokati, ter je sinu nehvaležnost očital. Sin!“ je djal, — „sin! ali tako vračuješ starimu očetu dobrote, ki sim jih s toliko trudam za te pridobil? Je to zahvala ljubezni moje do tebe? Se ti ne smilijo svojiga stariga očeta sivi lasje, pleša glava, vele lica, suhe roke? Si mar pozabil, kako je Bog otroke, ki svojih starišev ne spoštujejo, v četerti zapovedi ojstro žugal kaznovati, Sin, sin!“ — Ali vse to svarjenje terdoserčniga sina ni ganilo; ni porajtal očetovih solz, ni se usmilil njegove sive glave. V samšnim kotu izbe je tudi

zanaprej dobival sivček v leseni skledi svoje pičle, na pol neslane jedila.

Ko se enkrat nakloni, da je nehvaležni sin svojiga otroka, kakih osem let staro dete, vprašal, kaj da igrajoč s terskami in diljcami misli narediti, je otrok odgovoril: „kaj drugiga, kot majhino koritice, iz kteriga hočem vam, ata! ko bote tako stari, kakor stari oče za pečjo, jesti dajati. — Te besede so serce nehvaležnika tako presunile, da je svojo nehvaležnost spoznal, se milo zjokal, in stariga očeta klečč za odpušenje prosil. Odslej je starček noter do smerti spet pri eni mizi s sinam in sinaho vred jedel, in lesene sklede ni bilo več viditi.

88.

Legenda.

(Spisal J. Koseski.)

Si hi tacuerint, lapides clamabunt.
Luc. XIX. 40.

V britanski zemlji nekdanj duhoven bil je svet,
Za podučenje vere neprejenljivo vnet,
Iz mesta v mesto hodil na vsaki shod in zbor
Vse snide obiskavši ni spal, ni jedel skor.

Od teže let slaboten in slep od starosti,
Ga clo očes temnota v dolžnosti ne mudí;
Mladenča v službo vzame, hitivši z njim okrog,
On misli zadovoljen: Nar bolji luč je Bog.

Prijaznost govorenja njegoviga je znam,
Beseda pa je vžgala ko strele živi plam,
„Gospod se bliža, kliče, ogladite mu pot,
Iz rodovitne brazde poplite ljulko zmot!“

Enkrat ob letni uri se v daljni kraj podá,
Po goli tje planavi ga vodja mlad peljá,
Vročina zlo pritiska, mladenča zvije trud,
Duhoven le priganja, beječi se zamud.

Do dola tak prispeta, ki s kamni nasejan
Je krog in krog s pečovjem in skalami obdan,

Pri potu pa hladiven, samoten dob stojí.
Njegova senca vodju se prav pripravna zdí.

„Veliko ljudstva čaka besede vaše tod,
Veliko terdovratnih — učite kaj gospod!“
To reče in raztegne se v senco fant nezvest,
Veseli zvijače take se tiho smeja v pest.

Pripravljen urno sivček — sumljivosti je čist —
Pozdravi: „Hvaljen bodi med nami Jezu Krist!“
Pokriža se pobožno, izvoli živ predmet,
Postavi podučnja razdela dva v izgled.

Govor mu gladko teče, resnice je izvir,
Beseda res de rani, pa v rane lije mir,
Skrivnosti zakramenta, molitve moč uči,
Svariti ne prejenja, zanikernim grozi.

Pobožno in prijazno, tak serčno vse je to,
De s curkam solze v sivo mu brado dol tekó,
In kar iz serca pride, prigovor star pové,
Predre kamnito steno, iz serca v serce gré.

Končaje roke dvigne in stisne dlan na dlan,
Pokliče milost božjo resnici vere v bran,
Ter sklene: „Mir na zemlji človeku bodi zdaj,
V nebesih slava Bogu in čast na vekomaj!“

In čuj — ker to izusti, se strese zemlje drob,
Kot svit večerne zarje nad njim zabliska dob,
Skalovje, pesk in kamen stoglasno se zbudí,
In — Amen! Amen! Amen! — iz dola zagromí.

Mladenča groza prime, lase mu dvigne strah,
On trepetaje pade pred učenika v prah,
Britkost in živo ksanje sta zdih njegovih ust,
On greha se obtoži in prosi za odpust.

Svetnik mu rahlo reče: „To bodi ti spomin,
Besede božje nikdar ne zasramuj, moj sin!
Al nisi bral, de kamen, de zid Boga časti,
Če tega terda duša človeška ne stori.“

Božič na Serbskem.

(Špisal Podgorski.)

Serbi imenujejo božič, kakor mi, ali svetemu večerju pravijo badnji dan. Pred božičem imajo post, ki šest tednov terpi: Postijo se, kakor vstočna cirkev veli, oestro, ter se ne vzderže samo mesa, ampak tudi vsih jajčnih in maslenih jedi, celo rib ne smejo vsak dan jesti. Kadar pride božič se pa cel prešič peče. Imenuje se na Serbskem pečenica, v černej gori pa pečivo. V Hercegovini pekó namesti prešiča ovco, ktera se zove za oblica. Pečenica mora navadno tolika biti, da imajo vsi domači skozi teden jesti, in da se tudi gostom ž njo postreči zamore. Torej se prešič vselej pred odbere, in skerbno pita. Ubogi, ki nimajo sami prešiča, in si ga tudi kupiti ne morejo, dobé od bogatejših pečenico za dar. Mnogokrat se zraven prešiča tudi ovca peče. Kolje se na dan pred badnjim dnevom, ki se zato zove tučen (klaven) dan; na badnji dan (sveti večer) se pa peče. Kjer je hiša premajhna za tolik ogenj, ko ga je za pečenje celega prešiča treba, se v lesu pri hrastovem ali drugem panji zakuri, in speče. Rišnjani in drugi meščani, ki merzle pečenke ne ljubijo, še le v božič jutro peko. — Za sveti večer se za vsako hišo v lesu trije hrastiči posekajo, oklestijo in domu prinesó. Pravijo jim badnjaci (jednemu badnjak). Kadar se vse opravi, in mračiti začne, jih nese naj starji v hišo, kjer se na ogenj denejo. Kadar s pervim čez prag stopi, reče: „dober večer i čestit vam badnji dan!“ To rekšega pospó ti, ki so v hiši, z žitom, pa mu odgovoré: „Dal Bog dobro, srečni i čestiti!“ V Risnu in drugih krajih ovijó dekleta in žene badnjake z rudečo svilo, trakmi, zlatim dratom, in ga kinčajo z lovorovim perjem in cvetlicami. Kadar se v hišo nesó, prižgejo oba stran duri sveče. V černej gori ne posipljejo z žitom, ampak imajo drugo šego. Pridejo namreč z verčem vina, hlebom kruha v hišo

nesenim badnjakom nasproti, in ko se na ogenj polože, jim napijejo, ter jih z vinom polijó. Potem se pije na slavo (čast) božjo, in vsak domači iz čaše nekoliko pokusi. — Kadar badnjaci goreti začnejo, vzame gospodinja slame, pa jo pripogno po hiši in kuhinji stelje, ter kliče v eno mer, kakor koklja: kvo! kvo! kvo! mali otroci se je pa za oblačilo derže, in krikajo kakor piške: piu! piu! piu! — V Risnu se govori pri tem: koder slama, todi slava. Po večerji se poje in povesti pripovedajo, da noč pred mine. V Risnu jeden vedno pri badnjaku čuje, in jih, kadar kateri pregoreti hoče, z vinom poliva. Ti običaj je silno star, in prave pomembe sami več ne vedó. — Koj po polnoči začnejo iz vseh strani pištote pokati, tako se pozdravlja prihajoči dan, in kolikor je bliže, toliko bolje strel gromi.

Kdor gre prvi zjutra po vodo, vzame vselej žita seboj, pa ga trosi v studenec ali potok. Z vodo, ki jo prinese, se vmesí presen kruh, pravijo mu česnica, in vanj se zapeče penéz. Pri obedu se razdeli česnica v toliko kosov, kolikor je oseb pri mizi, in vsak dobi svoj del. V čigar kosu se penéz najde, od tega mislijo, da bo prihodnje leto, posebno srečen. — Tudi na to se posebno gleda, kdo zjutro prvi v vas pride. Ni jim prav, če ji kak pristuden prvi obišče; to je slaba pomemba. Tega ovarvati se, imajo navado obiskavca ki mu polaznik pravijo, vselej pred povabiti, in toraj razun polaznikov nihče drugi na jutro ne vasuje. Po Serbskem pride polaznik na vse jutro; on prinese žita seboj, in pred pragom stojé ga strese v hišo, rekoč: „Kristus se rodi“, in kdo iz hiše mu odgovori žito nanj sipaje: „Va istinu rodi“. Potem stopi polaznik k badnjakom, podkuri ogenj, in primši kleščé terka na badnjak, da iskre na vse strani leté, pa zraven govori: „Toliko ovac, toliko koz, toliko krav, prešičev i. t. d.“, potem verže v pepel, včasí tudi na badnjak, nekoliko penézov. Nekteri prinese tudi povesmó prediva seboj, ki ga nad vrata obesi. Vse to storivši se vsede, in dobi zajuterk. Ko

je zajterkval, gre domú, in pride popoldan spet. Tu ga še le gostijo in obdarujejo, ter mu kak robec (ruto), ali par nogovic, ali košuljo (srajco) poklonijo. Tudi nese vselej bel kolač domu. Ako se nameri, da namesto vabljenega kak drugi polaznik, čeravno še le drugi dan pride, ravnajo ž njim, kakor s pravim polaznikom. Večkrat hodijo bogati k revnim kakor polazniki, ter prineso seboj jesti in piti, da vso hišo pogosté. V Risnu pride polaznik še le popoldan, pa vselej prinese verč vina, ki je s cvetlicami lepo kinčan, seboj. Kadar pride, se napové s strelom. Preden gre, se mu, razun navadnih darov, tudi verč spet napolni.

Predpoldnem se vsedejo za mizo, kar se vselej s strelom naznani. Miza se pogerne z vreči, v katerih se je žito hranilo, ali moka. Preden se vsedejo, molijo vkupej, in vsaki pričijoč derži prižgano svečo v roci. Molitev končavši se vsi poljubijo z besedami: „Mir božji, Hristos se rodi, va istinu rodi, poklanjamo se Hristu, i Hristovu rožanstvu (rojstvu)! — V Risnu se poljubljajo v cerkvi. Duhoven začne pri podobah (pildih), in poljublja potem po versti pričujoče, pričujoči se pa med seboj. Ktiri se v cerkvi ne najdejo, se poljubijo doma. Večkrat se zgodi, da se o tej priliki sovražniki spet sprijaznijo. — Ti običaj imenujejo mirbožati se. Poljubivši se oddajo sveče gospodarju, ki jih zlepi in v skledo, ki je z žitom napolnjena postavi. Zdaj še le začnejo jesti. Pri nekterih se pokusi najprej sir, pri drugih pečenica; v Risnu se začne z jetrami, da bi vse jedi tako lahke bile, kakor jetra. V sredi obeda pijó na božjo slavo. Potem razdeli gospodar česnico, in pogasi sveče v skledi, vsujoč žita na-nje. Tleči nitnik *) se polije z vinom. To žito dajo kokošim, da dobro neso. Tri dni je miza vedno pogernjena; le kosti in drobtine odmetajo, in kar se od pečenke sne, se z novo namestuje. Do novega leta nihče ne pozdravlja z besedami:

*) Doht.

dobro jutro, dober dan, dober večer; ampak reče se: „Hristos se rodi“, in odgovarja se: „Va istinu rodi“. Tudi napivajo si tako. Badnjakov ne puste popolnoma zgoreti, ampak konce vzamejo iz ognja, jih ugasnejo, in drevesom med veje denejo, kjer menijo da to njih rasti dobro tekne.

90.

Ave Marija.

(Spisal Jeran.)

Molčé dobrave, vetrič z listjem maja,
Grede v zaton še sonce svét pozdravi,
Mladost vesela semtertje pohaja
Na prostim budno po zeleni travi.

V svitlobi rajski se blišé gorice,
Večerna zarja zadnjič jih objema,
In černi mrak obséda zemlji lice; —
Božanstvo s svetim straham serce vnéma.

Zdej vdár'jo Angelskočešenja glasi,
Sladké doné po vetriču večernim,
Ko nekđaj v blagim, sila davnim časi,
K' je Angelj nosil oznanila vernim.

Zvestó vsi mol'jo s sklénjenim' rokami:
„Marija, mati milosti velike!
Češena si, preserčna med ženami!
O prôsi Sina ti za nas dolžnike!“

Na tléh cvetlice jamejo solziti,
Potók mermraje se v dolino vije,
Zvezdé mercé, ko de se hté serditi
Zavolj svetá in njega hudobije.

Žívó doní pozdrav ljubezni véčne,
Prijazno vabi umerljive sine,
De dvignejo z doline solz nesrečne
Se kviško do nebeške domovine.

Zastonj pa mnogim bije na ušesa
Posvetna jih je oglušila zlôba; —
O blažen! kdor mu ni dajal slovesa:
Zaslišal zopet ga bo unkrej grôba.

Oroslàn in osel.

(Spisal J. Kosmač.)

Ko je stari oroslàn, kralj štironožnih žival, močno močno zbolel in previdil, de bo mogel zdaj pa zdaj od vladarstva odstopiti in kraljestvo drugimu vladarju zapustiti, je vélik zbor napovedal, de bi se njegov sin in naslednik, mladi oroslàn, po njegovi smerti za kralja štironožnih žival izvolil. Pridši živali mu pokoršino skažejo, in njegovo poslednjo voljo zaslišijo. Ko je pa on svoje življenje sklenil, je bil tudi slavno pokopan, kakor se enakimu velikanu spodobi; tode kmali po tém je več njegovih nezvestih, nehvaležnih in krivih svetovavcov na noge stopilo, katerim je bil, akoravna jim je veliko dobriga storil, in jih na visoko stopnjo pripravil, vender le tern v peti, ti si zdej prizadevajo prosto in svobodno živeti, in zapušeno kraljestvo po svoji volji vladati, in nočejo oroslana več za kralja imeti ter pravijo: Mi nočemo po nobeni ceni, de bi nas oroslàn še kedaj vladal; in razglasijo po celim kraljestvu, kakó so oroslani do zdej vladarstvo peljali, kakó so nedolžne živali derli, takó de ni bilo pred njim ničesar varniga: kakor se rado še dan današnji godi, de se od dobrih lastnost večkrat molči, od slabih pa in zmišljenih po vsih ustah govori.

Na to govorjenje se je velik šum vnel med vsimi štironožnimi stanovi; nekteri hočejo mladiga oroslana kralja imeti, veči del jih pa želi družiga poskušati. De bi se pa ta reč preveč ne vnela, ampak na tihim poravnala, so sklenile višji glave med saboj, de naj se kralj po veličini glasov izvoli. Krivi in nezvesti svetovavci so lesico za besednika poterdili, de naj pred vélikim deržavnim zboram govori, podučili so jo kakó se mora obnašati, de se osel za vladarja priporoči. Sami lesici se sperviga nerodno in smešno zdi, de bi se osel za kralja izvolil, ker je pa od svetovavcov slišala, kakó

prosti bodo pod njegovim vladarstvom živeli, in ga sukali, kakor bodo sami hotli, je prekanjena lesica v to privolila, in oslu na prestol pomagala, kolikor je mogla.

Na to stopi pred državni zbor, se odkašlja, mu zapové tiho biti, in jame od kraljestvinih potreb in družih reči govoriti, in le tje svoje govorjenje obrača, de je vsiga tega le poprejšnji kralj kriv, in je oroslanov rod takó vničila, de so mu vsi tisti, ki so mu bili popred vdani, odpadli. Kér je pa naenkrat velik dvom vstal, kdo bi se tedej za kralja izvolil, jim zopet reče molčati in poslušati, in začne na vso moč oslovski rod povikševati, celo uro je le od osla in njegovih lastnost govorila, rekla je namreč, de osel ni ne ponosen ne nezdušen, ampak delaven, poterpežljiv in pohleven, ni grozovit in tudi družih žival ne žrè, on ne potrebuje ne posebne slave ne hvale i. t. d. Kér je pa lesica vedila, de to povikšanje derhali dopade, še k svojimu govorjenju pristavi rekoč: To, častiti gospodje! moramo še pomisliti, de je morebiti osel tudi nalaš zató stvarjen naš kralj biti, kér že kraljevo znamenje na herbtu nosi.

Ko jim je lesica oslov križ omenila, so se vesoljni državni stanovi tega razveselili, in z enim glasam zavpijejo: Zdaj smo še le praviga kralja dobili; eden pravi, de ima tanke ušesa in dolge, drugi pa, de ima dober glas, s katerim bo v nemal svoje podložnike in jim prepeval, de bo kej. Ta nas bo vladal, so zaporedama trobili, de nihče takó! In skorej nič ni bilo na celim oslu, kar bi ne bilo kraljeve časti vredniga. In po tem je bil osel za kralja izvoljen.

Ubogi mlajši oroslan zapustí nadložen in žalosten kakor zaveržen sirotej svoje podedovano kraljestvo, dokler se ga je nekoliko starih, zvestih in pravičnih svetovavcov usmililo, katerim ni bilo nikakor to ravnanje všeč, ti se pogovoré, in pravijo, kakó gerda krivica bi bila, če bi se kraljevič takó gerdó zavergel, tega nista nikoli ne on, ne njegov oče zaslužila. Takó pa tudi ne smé iti, kakor bi lesica in nje tovarši hotli, kateri le svoje raz-

ujzdanosti išejo, ne pa slave kraljestvine. Oni se pogovoré in prosijo derzavne stanove, de bi skup priti blagovolili, kër jim imajo nekaj prav potrebniga naznani. Nar starji med njimi začne govoriti, bil je prileten koder in zvest svetovavec poprejšnjiga kralja, ter v lepim nagovoru ob kratkim vse opomni, kar mu ni bilo všeč, in pravi, de je bila volitev, v kateri je osel kralj zvoljen, prenagla, po kateri se je mladimu kraljeviču neizrečeno velika krivica storila in reče: „de ni vse zlato ne, kar se sveti, torej tudi osel ni kraljeve krone vreden. Akoravno on križ na herbtu nosi, nič ne zdá, vuna nja svitloba je dostikrat notranja gñjiloba. Oroslan je pa veliko svojih krasnih čednost že v djanji skazal. Od osla pa ne vé še nihče nič posebniga povedati, pa pomislite gospodje, de ne gré taciga za kralja voliti, ki ni družiga kot živ lenuh, če ravno križ na herbtu nosi“.

Ta ojstri in serčni govor je vës štironožni zbor močno ganil. Lesico in nezveste svetovavce je jelo skerbeti, kaj se bo iz te moke skuhalo, in pravijo, de naj zastran volitve kralja pri tém ostane, kakor je bilo v deržavi sklenjeno; tode veličina svetovavcov zmeram pri tem ostane, de nima osel, akoravno je križanek, nič posebniga skazati, kar bi ga zamoglo kralja vredniga priporočiti; torej niso s to volitvijo zadovoljni. Poslednjič pa, ker je koder toliko opraviti imel osla od vladarstva spraviti, je vëlki zbor dovolil, de se mora osel zastran kraljestva z oroslanam biti, kateri bo premagal, tisti naj bo prihodnji kralj. Zdaj je zopet mladi oroslan k sapi prišel, in njegovi spoštovavci so upanje imeli, de bo vender le on sčasama njih vladar. Lesica pa rep obesi s svojimi pomočniki vred in pravi, če bi šlo za riganje ali pa za osatno pičo, bi že verjela, de bi še novoizvoljeni kralj vsaciga nasprotnika premagal, sicer pa ne stojim dobra za-nj. Dan bitve je bil odločen, in vsa štironožnina pridere radovedna gledat, kateri bo premagoval, in kateri premagan. Lesica oslu serce dela, koder pa oroslanu!

Osel prepusti oroslanu voliti, kakó in kje se bosta poskusila: No, že prav! — Kteri naju bo čez ta potok takó poskočil, de si ne bo nobene noge zmočil, ta bo igro dobil. Potok je bil pa velik in širok. Oroslan se zažene, in plane kot fertavka čez-nj. Osla vročina spreleti, se zaganja in spet poneha, si serce dela, ter pravi: le pogumno, kdor ne vaga je brez blaga, se z vso močjo zažene in skoči šterbonk! in se v sredo potoka zavalí. Čez ta čopot se jame oroslan na vse gerlo krohotati in ob bregu potoka skakati, rekoč: Zdaj si dobil, česar si iskal! — Vidiš, kaj zamorete sreča in zviijačina? Med tém, ko osel v vodo telebi, se mu je majhna ribica v uho zaplela in vjela; potem pa, ko se je iz vode izmotal in zopet na suho prilezel med štironožne živali, ktere so se od veliciga smeha ob bregu valjale, vidi lesica, de je osel ribico z ušesa stresel, in začne vnovič osla zagovarjati, rekoč: Tiho bodite, vas lepo prosim, in še enkrat poslušajte! Kje so tisti, kteri križanika zaničujejo? — Gospod kralj! pravi, de je hotel čez potok planiti, tode ta skok bi ne bil nič posebniga, njegove zasluge povzdigniti, ampak on je leté ribico v potoku zagledal, skoči za njo, in de bi čudo križanika še večí bilo, je ni z gobcam ne s taco, ampak z ušesam ujel; kaj taciga dajte oroslanu storiti, preden ga za kralja poterдите. Pa jez postavim, de oroslan ni v stanu ne z gobcam ne s parklji nobene ribice ujeti, čeravno za-njo gré, veliko menj pa, če za-njo skače. S tem žlobodranjem je lesica velik hrum napravila, in hoče posili križanika vsim kralja vsiliti. To je kodra neizrečeno raztogotilo, in kër je vidil, de je lesica celi zbor obnorela, je začel lajati, de se je v celi okolici razlegalo.

De bi se pa zastran tega večí punt ne užgal, in de bi se lesica in koder ne zgrizla, so stanovi sklenili, de naj gresta osel in oroslan sama na en kraj in naj se za junaštvo potegneta.

In takó gresta proti nekimu logu (logu mirú in sprave) in oroslan pregovori: kteri naju bo poprej kako žival

vjel, tisti bo dobil, ter se zažene v bližnjo gošavo in toliko časa okoli léta, dokler je eniga zajca zasačil. Med tem se osel proti soncu vleže, zeva in vročine jezik iz gobca molí; krokar ga z visociga zraka zagleda in misli, de je cerknjena merha, se mu na smerček vsede, in ga je hotel žreti, osel po njem šavsne, in ubogi krokar je v oslovih klešah. Ko oroslan s zajcam nazaj priskače, vidi vjetiga krokarja v oslovim gobcu, se prestraši, ker ga je zopet osel prekosil, vender se le ne more še od kraljestva ločiti, zató reče prijazen: Dragi prijatelj! še eno morava poskušati, ti veš, de gré k tretjemu rado, in osel se vda, akoravno vès prestrašen, mu odgovorí rekoč: Ali hočeš še enkrat premagan biti? —

Oroslan pravi: unikraj hriba je malin in kateri naju prej tjè pride, ta bo zastavo dobil in kralj štironožnih žival postal; hočeš ti tukej dôli teči, ali pa čez hrib? Osel mu odgovorí: Le ti jo vreži čez hrib, jez jo bom pa tukej dôli pobrisal. Oroslan se čez hrib v skok iz cele moči zaletí, in letí kolikor more. Osel pa ostane in si misli: E, sej vém, de bom na sramoti ostal, kaj bi se z dirjanjem nek trudil, sej vidim de mi oroslan te časti ne privoši, kaj bi le prazno slamo mlatil! — Kadar oroslan čez hrib priletí, vidi že eniga osla pred malnam stati, in pravi: Ali te že spet zlodej tukej derži! No! zdaj pa še enkrat nazaj. Se zasuče in gré v skok, še bolj naglo kot popred, in ko jo zopet spehan nazaj priskače, vidi osla na mestu stati, kterimu mora stavo plačati. In od tega časa osel kraljuje čez štironožne živali.

92.

Veršac.

Narviši snešnik za Triglavam.

(Spisal Vodnik.)

Na Veršacu doli sedi,	Sklad na skladu se zdviguje,
Neznan svet se teb' odpré;	Golih verhov kamni zid,
Glej med sivih pleš v sredi	Večni Mojster ukazuje:
Zarod žlahtnih rož cvetè.	Prid zidar se les učit.

Divja koza prosto skače,
 Od muh daleč je goved,
 Planšar z Mino po domače,
 Po sneg' lovic iše sled.

Ak vihar drevi valôve,
 Beži v skale plašni trop,
 Stresa votli glas bregove,
 Grom maje nebeški strop.

Kmaló sonce čisto seje,
 Iz jezér stokrat bleši;
 Star mecesen redi veje,
 Vetru zimi v bran stoji.

Tukaj bistra Sava zvrta
 Mati pevske umnosti,
 Jezer dvanajst kup nabira
 Šola zdrave treznosti.

Tje pogledaj na višave
 Kir Triglav kupí v nebó;
 Štej snežnikov goličave,
 Kar derži nardalj okó.

Tamki ravno Forlanio
 Benečansko tu morje,
 Dol globoko Horvatio
 Švajca bele gor glavé.

Bliz je polje Goratana,
 Orat' vidim Štajerca,
 Bližni sosed mi Ljubljana,
 Silska, Trolska majerca.

Pod velikim tuki Bogam
 Breztelesni bit želim,
 Čiste sape sred med krogam
 Menim de na neb' živim.

93.

Slon.

(Spisal M. Vertove.)

Slon živi v sred Afrike in v južni Azii, tedaj v nar gorkejih krajih svetá; v Evropi in Ameriki ga ni. Afrikanski je nekoliko manji, pa tudi v poveršni podobi kotnikov od azijanskiga razločen, torej jih učeni delé v dve plemeni.

Ni je na subim živali tako velike kot slon; njega visokost seže od 12 do 17 čevljev; je tedaj nar menj dvakrat tako visok kakor nar večí konj; dolg je pa 15 do 20 čevljev. Njegovo silno težo podpirajo štiri, po 5 do 7 čevljev visoke, do dveh čevljev široke, ravnim in glatkim stebram podobne nogé. Viditi tako debelo kepo bi človek menil, de mora nepripravna, okorna in telebavasta stvar biti; giblje pa in se premiče tako zlohkama, kakor de bi skorej nobene teže ne imela, ali iz pavole zložena bila. Navadno je slon siv, malokrat belkast ali rudečkast. Zavoljo posestva belih slonov so se

v starih časih med indijanskimi kralji večkrat kervave vojske vnemovale. V Sijamu redé taciga beliga slona v pozlačenih izbanah krasniga poslopja; iz srebernih in zlatih posód mu dajajo jesti in na sprehodu njegovim nosijo drago oblečeni služabniki krasno nebó nad njim, de bi ga sonce ne parilo. Skazujejo mu toliko de ne božje časti; tako česčenje zvira pa iz staro indijanske vére na dušno preselovanje; menijo namreč de se duše nekdanjih kraljev v bele slone preselujejo.

Stari slon ima gerbasto kožo; semtertje se vidi kaka kratka šetina po nji. Desiravno je koža krepka, in na herbtu pavec debela, občuti vender vsako živalico, ki ga obsede ali pikne; sčasama pa od sonca sožgana in od prahu spita oderveni in kerhka postane, de se iz nje suhe gobe sčimijo. Take hude bolezní pitane ali domače obvarvati, jih mažejo z oljem in pogostama koplejo. Rep, po dva do treh čevljev dolg in po primeri tenak, ima na koncu šop černosvetlih šetin, debelih kot špaga, ktere, desiravno vlačne, so tako terdne, de nihče bi ene z rokami ne pretergal. Mnoge indijanske gospé so se s tacimi repi kinčale in jih na visoke cene plačevale; torej so prederzniki z nevarnostjo življenja svojiga slone oblezovali in jim repe odsekovali. Ušesi ste podobni dvem velikim skledam; práv lahko z njima giblje, si hlad dela in muhe podi. Očesi ima majhni pa berzniga in zlo miliga pogleda; na trepavnicah mu zrasedo tudi po pednji dolge šetine. Sprednjih zob mu manka, pa iz zgornje čelusti mu pahneta dva podočnika naprej in nekoliko kviško skrivljena, 7 do 8 čevljev dolga, ki težita 100 do 180 funtov. Ta zobova sta tista bela ali rumena, sploh znana in imenitna slonokost, rožene lastnosti, de se dasta s kuhanjem kot rog omečiti, in is ktere delajo vmetavniki glavnike, krogle na biliarde, glave na gosposke palice, podobice ali mandelce za igro šah i. t. d. V Sibirii na Ruskim iskopujejo mnogo tacih slonovih zob, in jih kakor druge od zdaj živečih po dragih cenah prodajajo. Če ravno so že mnogo jezer lét v zmerznjeni

zemlji ležali, se vendar niso veliko še spremenili, tako de velikrat je zlo težko jih od zob zdaj živečih slonov razločiti.

Nar čudniši in slavnishi orgán ali slonov ud je njegov nos ali rivec; od čela naravnost dol mu gobec zakrivaje se spusti, zmirej na širokosti pojemaje 6 do 8 čevljev dolg meh, tako de od zgorej 3 ali 4 čevlje širok, se stisne na spodnjim koncu na neke pavce; konec je pa z nekim zavihanim in perstnim končičem podobnim robčikam obdan, in je zgolj počutstvo in tip. Na koncu ima nosnici za dihati; po enakih dveh luknjah tudi vodo kot po pišalih serka, de mu teče v gobec in iz gobca v želodiec. Rivec je gibčen, de ga slon lahko stegne, skerči in sključi na vse kraje, in mu služi bolj ko človeku roké. Z rivcam vzdigne dva centa, objemši človeka ga verže visoko, ali več sežnjev dalječ; z rivcam tudi dišave in cvetlice vonjá — edini prikazik per živalih — nar lepši dišeče cvetlice terže, vozle odvezuje, overtivši ključ, vrata odpira, nar manjši denar ali mervo kruha na tleh pobere, zamaške iz flaš poteguje i. t. d. Poglavnishi delo rivca je pa, de se z njim brani, živež terže, pobira in ga rivec proti sebi od spodaj sključivši v gobec meče, brez rivca bi berž poginil.

Sloni so narraji v tropah, in človeku, ko jih ne draži, nič ne prizadenejo. Živé v hladnih borštih, v močvirjih, prek vód in umejo z vzdignjenim rivcam tudi dobro plavati. Preživé se zgolj iz rastljinja in meseniga ne pokusijo. Mnogo drevesno perje in trava je njih vsakdanji živež; na rajžnih njivah pa, ko na-nje pridejo, imajo, velike gosti; tudi na tobaknih poljih, ko jih zalezejo, storé veliko škode, zakaj takó se ga najedó, de omamljeni zaspé, in de v takim stanu jih je narlože zasačiti. Vdomaćeni grozno hrepené po vpijančljivih pijačah. Nekdaj so menili, de slon se ne vleže ampak kam nasloni spat, torej so mu slon zrekli, gotovo pa je, de zadnje nogé ritnisko stegne in se vleže.

Ona nosi poldrugo léto, in nje mladič, ko se stori,

je velik kot divji prasič; kadar sèsa, verže svoj rivèik na materno pleče in prime z gobčičem za bradovico maternih persi, ki visé med pervima nogama. Vjeti ne gredó več tako radí po plemenu. Slon rase 30, in živi čez 100 lét. Njih visoka starost in moč braniti se zverinam, nanesete, de, kjer so domá, jih je še zmirej dobèrsko.

Afrikani so še predivji, in ne umejo slona drugači v prid pripraviti, kakor de ga vstrelé in zobé prodajo; navadne svinčene krogle bi slonove kože ne prederle, morajo tedaj imeti k temu močnejši pripravo. V izhodnih Indijah se marsikteri, tega navajeni, z vlovitvo slonov pečajo, in s tem preživé. Posamesne vjamejo z zanjkami; med tem, ko ga dva spredej motita in dražita, mu verže treji močno, iz jelenove, srove kože narejeno, in h kakimu bližnimu deblu privezано zanjko okoli zadnje noge, de se zadergne. Kakšenkrat napravijo tudi gonjo, jih več ob enim vjeti. Berž, ko so zasačeni, se udajo, in so ljudem pokorni; pravijo, de taciga lahko fantičik domú pelje. V kratkim času se vdomačijo, postanejo pitani in perljudni in se dajo berž izučiti v rečeh, za ktere jih rabijo. Stareji pri hiši pomagajo novovjete vkrotiti, ko bi bili preveč samoglavni ali okorni, jih s svojim rivecam do živiga ošlatajo.

Po velikosti in družih dobrih lastnostih se cena slonov med 200 do 1800 gold. vertí. Reditev slona je draga; potrebuje 100 funtov rajža in blizo 200 funtov drevesniga perja ali trave na dán; ložé bi bilo večkrat 20 — 21 ljudi kot eniga slona preživiti; torej le bogatini zamorejo ravnati, in jih redijo večidel v svojo krasnost. Pri vsim tem jih vender tudi rabijo za nošo, ježo in vprego. Kader imajo Angleži vojske v Indijah, kjer so veliko dežel pod-se spravili, prinašajo sloni njih armadam živeža in družih potrebnih reči. Slon prenese 20 — 30 centov blaga 10 — 15 milj dalječ na dan. Pri taki tovoritvi imajo navadniga voditelja, ki so mu vsi sloni pokorni; on jim dopové in na tanjko razloži,

koliko, kam in v kolikim času de morajo prenesti; jim pokaže čutaro vina ali žganjá, in jim obljubi, de po storjeni poti bodo prav dobre volje; sloni ga zamérkljivo poslušajo in naročeno z vso pripravnostjo in marljivostjo speljejo; gorjé pa voditelju, ko bi mož beseda ne ostal. Tacih pravlic od slenove krotkosti, poterpežljivosti, vmevnosti in družih lepih lastnost se kar veliko v potopisih lahko bere. Pred ne veliko leti je neki slon v Benetkah zdivjal; bil je ali vpijanen ali hudo razjezen; velik strah je bil Benečane občel, vse je bežalo in se v hiše zapiralo; k sreči jo je bil v neko cerkov potegníl, kjer so ga bili s topam vstrelili.

V starih časih so rabili slone tudi v vojsnih bitvah; napravili so na-nje lesene stališa za več vojakov z dolgim orožjem. Rimci, premagavši Kartagovce v drugi punski vojski, so si, pri sklenitvi mirú, izdajo vsih na vojsko izučenih slonov zgovorili, in jim prepovedali za naprej tacih rovnati. Sloni se ognjeniga strela hudó bojé, v današnjih vojskah bi se z njimi nič ne opravilo.

Vse visoke slovesnosti, pri katerih rabijo evropejski knezi in vladarji žlahne in zlo drage konje, opravljajo gospodovavci v izhodnih Indijah brez konj in le s sloni. Kralj zasede svojiga in slednji njegovih naj višejih dvornih častnikov ali družih imenitnih namestnikov svojiga, in jezdijo zaporedoma. Tacimu slonu sedi na zatilniku se lesketoče oblečen voditelj, ki ga viža z zlato palico v rokah; zadej je drugo večema zlato sedilo za jezdiča, pod tem pa po več podsedlic, katerih vsaka, kolikor više toliko manji, pa tudi toliko bolj kvarna, z biseri, demanti in družimi žlahnimi kamni naštikana, de vès kinč taciga slona seže od 50,000 do 500,000 gold. naših denarjev. Tako so od silodavnih časov indijanski, nekđaj grozno bogati kralji slone nar več rabili, in jih v tak namen še današnji dan, akoravno z manjimi dragotinami okinčane, rabijo.

Od mertviga slona zobé in kožo k pridu pripravijo; nektere ljudstva tudi njegovo mesó jedó, pravijo, de diši

kot od bivola; rivec je bogatim slatkoustnikom bolje dišeč od medvedove tace, in neki gospod Levallant imenuje njegove pečene kosti kraljevo jéd.

94.

Skopulja.

(Krajska pripovedka, spisal Jeran.)

V prijazni ravnici sred rožic dišečih
Pod belim snežnikom krog svojga vertá
Je v dnevu jesenskim ob sončnim zahodu
Prevzetno šetala Skopulja gospá.

Pod soncam zastonj bi iskati se trudil
Kraj, kateri bi vtegnil bit' temu enak,
Zastonj mu primerjaš Arkadske planine,
V lepoti na svetu nobeden ni tak.

V različnih drevesih preblaz'ga plemena
Se v rajski ložiček ta vert spremeni,
Od zlatiga cvetja, od rajskiga sadja
Se vejca in steblo vsaktero šibi. —

Siv starček prot vertu ob palci prileze,
Na licu mu revšina bila je brat':
„Gospa milostiva! — začne trepetaje —
Dovol'te tri jabelka meni pobrat'!“

„Kako se prederzneš me tukaj nadlegvat?
Pober' se od mene nesramni leñuh!
Ko b' tacimu sadje zametati imela,
Raj' vidim, de vzame peklenski ga duh.“

Pohlevna solzica na lice mu kane,
V priserčni britkosti odpravi se preč; —
Ko zjutraj prevzetna Skopulja ustane
Prelepiga verta ni vidila več.

V nar viši snežnike od krajske dežele
Peklenske pošasti ga vlekel vihár,
Na Grintovca skalnati verh ga posadil;
Do njega nobeden ne more nikdar.

Zdaj z jabelki tice in zver' se gostijo,
 Ki zrele z verh hriba v robove dercé,
 Po travici voljni se v vertu igrajo,
 Skopulja pa brusi po pesku peté.

95.

Verbsko jezero pri Celovcu *)

(Ljudska pripoved, spisal O.)

Pred davnim, silno davnim časam še ni bilo jezera pri Celovcu. Lepe vasi z nar goršimi in visokimi hišami so ondi stale, in okoli se je naj radovitniši polje s prijetnimi vertiči prostiralo. Prebivavci tega kraja so per bližnjih in daljnih sosedih za nar premožniši in nar srečniši veljali. Bili so v resnici sile bogati, in dokler so po veri in pameti živeli, tudi prav srečni.

Tode obilnost in sreča tako lahko človeka zapelje in spači, de na Boga in dolžnost pozabi, in se v strasti in slasti pogubi. Tako tudi prebivavci tega kraja. Sreča jih je omamila in ošabne storila, na Boga in zapovedi niso več porajtali, za cerkev in božje praznike se ne zmenili, svetim rečém so se posmehovali, ter so brez vesti in mire le slepimu poželjenju stregli.

Približal se je enkrat velike sabote večer, kteriga so bogoslužni kristjani tistih časov s premišljevanjem in tiho pobožnostjo praznovali, in visoki spomin prihodnjiga jutra, odrešenikovo od smerti vstajenje, v mislih imeli. Ti preserčni vasčani pa se tega večera niso spomnili, ampak so ravno takrat v veliki in krasni hiši v sredi vasi nar veseliši šunder in hrup vganjali; godce so imeli, so jedli in pili, plesali in vriskali, de se je delječ okrog razlegalo. Ni že bilo delječ od polnoči, in nobeden še na počitek in pokoj ne zmislil; še bolj so divjali in norili. Čuj, na enkrat se vrata odprejo, in perkaže se majhin, star in suh možek s sivimi lasmi. Jezno se ozira in potem z ojestro besedo spregovori: „Razujzdneži! ne-

*) Wörther - See.

cojsni večer tako praznujete? tako se pripravljate na sveti praznik prihodnjiga jutra? nimate božjiga strahu in vere nič več v sercu? Nehajte in spremislite si, predin ura božje milosti doteče!“ Tem besedam so se vsi srovo zasmeljali, so s petami zaceptali, zavriskali in se vnovič po podu plesaje zavertili, in še divjeje noreli. Čas beži, bližej in bližej polnočna ura prihaja, — spet se vrata odprejo, in ravno tisti možek berzno v hišo stopi, ter zdaj majhin sodec pod pazdho prinese, glas povzdigne in ginljivo reče: „Še enkrat vas opomnim; poslušajte svareče besede prijatla! Brezin vašiga pogubljenja se odpira, meč božjiga maševanja je vzdignjen in nastavljen. Še eni trinutji so vam dani za prevdarik, — urno si spremislite, nehajte in temu večeru storjeno nečast pokorite! Poglejte tale sodec, gorje vam če me silite, pipo odpreti; groza, strah in pogubljenje bo iz njega prevrelo in vas ukončalo. „Teh besedi še ni dogovoril, in vsi se kakor iz eniga gerla smeh in krohot zagnali rekoč: „Aj to mora kaj praviga biti! odpri vender pipo, le kar izderi jo in izpusti brez overanja svojo moč in strahobo, bomo saj vidili; — saj vemo starrec! de se šališ, in imaš le vino v sodcu, te groze se pač ne bojimo, taki strah naša gerla dobro poznajo; le urno ga izlij, in nikar nas dalj ne zaderžuj in ne moti; za pokoro sivec! je pa necoj že prepozno, in bomo že brez tebe za-njo skerbeli, je še časa dovolj“ — Oči sivčika se zdej togotno zabliskajo, in kakor sodni glas se iz njegovih ust zasliši: „Zdej ste doveršili, gorje vam, zgubljeni ste, zgubljeni!“ To izreči se urno izmakne in zgine.

Ura polnoči bije, per dvanajstem vdarku tužno zabrenči, — in strašni vihar perhruši, luči pogasnejo, truma divjih plesačev trepetaje ostermi, črna noč jih obda, kervavo rudeč blisk šviga in blede obraze razsvetljuje, in grom in ropot, kakor de bi se svet podiral, jim v ušesa hrumi. Huda ploha, kakor bi se vsi oblaki pertergali, se zdaj iz neba vlije, studenci in potoki za-

šumijo in se v enim hipu kakor hudourniki dereče razlijejo, iz vsih bregov in gričev se tokama voda vdira, naraša in skozi vrata in okna v hiše vre, podira, ter višej in višej dostaja. Druhal nesrečnih veseljakov se obupno in plašno na odre, strehe in višine ogiblje in beži, tode zastonj, — dereči valovi jih urno dohitijo in v mokri grob pogreznejo. Vsi so žalostno poginili. Drugo jutro grom in vihar potihne, pa voda še vedno doteka in naraša tako dolgo, de vse višine, tudi cerkev in visoki zvonik pokrije in zagerne.

In nič več se ni utekla, ampak je narasla, je ostala do današnjiga dneva, — in to je Verbsko jezero pri Celjovcu.

Tako ti bo prosti kmet ob jezeru to pripoved povedal, in zrav in te bo še modro in resno zagotovil, de se včasih o mraku žalostno zvenčenje utopljeniga zvona spod vode čuje, — to je svariven spomin bo rekel.

96.

Zlate resnice.

(Spisal Cafov.)

Nikdar se v svojem govorjenju ne prenegli, ampak govori vselej premišljivo; nepremišljena beseda je jednaka pognani strelji ali pušici, ktera lahko rani, pa nazaj vzeti se več ne more. —

Bogatinec se moti, ako misli, da je bogastvo človeku naj večja sreča na svetu; bogastvo nas zapusti na grobu, ali modrost in čednost spremite v večnost. —

Huda vest je strahovito občutje človeku v nedrih, ona mori vsako veselje na svetu, in preobrača tudi male nadloge v peklenko terpljenje. —

Ko si bil rojen, si jokal, in okoli stoječi so se veselili; živi tako, da boš, kedar boš umiral, se ti veselil, okoli stoječi pak jokali.

Vganke.

- (1) Stran 54. Pomlad.
- (2) „ 68. Palica.
- (3) „ 106. Drevó.

